IACOBI DURANTII CASELLII I.C. TI. ARUERNI VARIARUM LIBRI DUO. IN QUIBUS PRAETER...

Jacques Durant De Chazelle

IACOBI DVRANTII CASELLII I. C.TI ARVERNI VARIARVM LIBRI DVO.

IN QVIBVS PRAETER VEterum ritus, varij Auctores, vel emendantur, vel illustrantur.

LVTETIÆ.

Apud Thomam Perier, in vico Bellouaco.

CIↃ. IↃ. LXXXII.

CVM PRIVILEGIO.

NOBILISS. ET ILLVST. V. IAC. GVESLEO SVMPto apud Gallos Procuratori Fiſci Iac. Durantius Caſellius. S.

VT in forum veni, vt me varia patrocinia & ſuſceptiones litium exercitum habuerunt, (V. ILL.) *Neſcio quo Genio, qua voluntatis & ingenij mutatione, ea quorum antea ſtudioſiſſimus & auidiſſimus eram, in quibus veram & ſolidam laudem ſitam arbitrabar, mihi ſenio ac faſtidio eſſe cœperunt. Idem mihi ſane vſuuenit, quod illis qui ad ſecunda vota tranſiere, quibus ſuſcepti ex priore matrimonio liberi, aliis*

ex ſecundo ſuſceptis tædio ſunt, qui antea in delitiis erant, quos ideò vel abdicare, vel in rus ablegare ſolent, tantùm apud eos poſterioris coniugij nouitas & illecebra poteſt. Ego quaſi quodam matrimonij nexu vinculóque conſtrictam, deuinctamque traduxi adoleſcentiam harum litterarum amore, quæ in rerum antiquarum & verborum inueſtigatione verſantur: Aſt vbi hæc noua rerum ſpecies mihi oborta eſt, vbi Tyrocinium fori auſpicandum fuit: Ne idem mihi (quod declamatoribus Petronius ait) contingeret, Pueros in ſcholis ludere, iuuenes rideri in foro, ab his diuortium feci, & libertum miſi, qui illis vt thoro meo diuorterent res ſuas ſibi haberent, colligerent ſarcinulas, & abiirent iuberet. Vin ſcire cauſam diuortij, nec allegabo graues mores, nec alia quauis legitima præſcriptione vtar. Vſurpabo tantum hos Mænandri verſiculos.

ὀυ πάνυ τοι γηράσκουσιν ἀι τέχναι καλῶς
εαν μὴ λάβωσι προςάτω φιλάργυρον.

Certus ſum animi multos ſecundúm mė litem daturos, ſi hac exceptione perſcribam. Unumquemque enim (inquit Plautus) ad ſuum queſtum callidum eſſe oportet. Sed te haud ita, quem ſcio non queſtu, ſed ipſa rerum dignitate ac pondere artes æſtimare. Vtroque vici ſi vtriuſque ratio habeatur. Ex ciuilibus enim diſciplinis id eſt, quibus imperiis modus, ordo rebus publicis, ius priuatis datur, maius compendium eſt & ad magiſtratus & publicos honores iter facilius & expeditius. De communibus vero liberis, id eſt, ijs lucubrationibus quas in eo quaſi matrimonio pepereram, ego lòngè atrocius quam alij, imò quàm ea vulgatiſſima tragicorum nomina Medea, Progne, Tātalus, Lycus, ſed mihi ante oculos Gallus, vipera, culeus, nigri boues. Unde hæc ſæuitia (inquies) à foro ab ipſis quib⁹ im-

plicor negociis. Infeſtior enim non eſt priuignis ſuis nouerca, quàm eiuſmodi ſtudiis forenſis cura. Quoniam igitur ea ſtudia neceſſarió mihi intermittẽda ſunt, deſerenda nefas dicere, quia etiam inter has turbas otij ſpes quædam nobis affulget (ne parricida eſſem) placuit potiùs partum exponere, quam necare. Exponere (inquã) quia dubius non ſum eũ ab aliqua pretereũte miſericordia leuatum iri, qua fouebitur, cuiuſq; ope alium parentẽ longè illuſtriorẽ nanciſcetur. Procul illa vetus in iure mancipatio, & illa ſuperſtitioſa adoptionum ſolennia, hunc ego quod tibi mihique benè vortat in manum mancipiumque trado: Illum tu adopta. Spero te id facturum, vel ob amorem erga me tuum, cuius initium & origo eſt à litteris quæ nos coniunxere, cum Auarici Biturigum ſub Iac. Cuiacio. V. CL. *légitima iuris ciuilis quinquennia percurreremus, parj (ni fallor) æuo, ſed longe diſpari*

iudicij & ingenij fœlicitate, quem enim non præcurrebas ingenio, quem non anteibas hac indole & oris dignitate, ex qua ego iam virtutis tuæ & futuræ auctoritatis indicia colligebam? vel ob fortunæ nostræ similitudinem, similitudinem scilicet longè dißimilem. Aliud est enim in amplißimo totius orbis Senatu ius intercessionis habere, rerum habenas tenere, seria quæque negotia tractare: Aliud in remoto cuiusdam prouinciolæ angulo degere & quod in ore veterum frequens erat, saxa & calles. Eum tibi in ea ætate fortuna locum dedit, quē ante hæc tempora nulli, quo ante te nemo dignus, superasti annos virtute, ille igitur honos non ætati, non fortunæ tuæ sed virtuti approbante inuidia concessus est: Ille tibi primus est ad honores gradus, quem nos antea fastigium & apicem litterariæ dignitatis esse credidimus. Optamus igitur tantum vt nobis fœliciter liceat spectare

virtutis & fœlicitatis tuæ incrementa. Ergo planè inhumanus non ſum, qui in ſacra tam illuſtris familiæ, ſiue libros ſiue liberos meos voco. Geminos tantum vno partu edoveritus ſum ſi plures ederem, ne idem mihi contingeret quod mulieribus quæ plures edunt, ne ſtatim vt ipſos Lucina eduxiſſet, Libitina exciperet. Illos tu æqui bonique facito & nos ama. Vale vir illuſt. Riomagi. *Prid. Cal. April.*

IACOBO DVRANTIO CASELLIO.

LImana tellus, seu potius Aruernia
(Nam te vocant Aruerniam
Quicũque fausto tua ligone arua excolunt
Ausonijs notißima)
Quid in iugosis distinetur collibus
Abs me meus Casellius?
Negotiosis artibus fallens feras
Suumque fallens otium?
Tantíne colles atque ruris commoda,
Tanti arduæ arborum comæ?
Amnesque puro te ambientes alueo.
Et vda fontium vbera?
At te Caselli bellam amare rumor est
Iunone fausta virginem,
Bene est, amori vni esse parendum arbitror,
Parere qui cogit Iouem.
Verum Caselli aut immemor viuas tui
Tui aut sodalis gratia,
Relinque montes atque amœnas arborum
Vmbras & amnes vitreos,
Ipsumque amorem ipsasque spernens gratias
Tuis fruamur gratiis

Vel si Cupido arcto te illigat vinculo
Quo te expedire vix queas,
Variis libellos mitte textos floribus
Et mille plenos gratiis:
Vix tum inuidebo ruris otium tibi
Aut blanda saltuum loca,
Vt qui mi abundè ruris exprimant opes
Tuique Amoris gratias.

Cl. Binetus.

AD VARIAS. IAC. Durantij Casellij.

R*Vmpatur medius velut subactus*
Anguis carmine, qui tuos amores,
Qui tuas Veneres Cupidinesque
Rodit inuidus, vrget aut supinus.
Succrescet tibi mox patri futuro
Et noua & lepida & venusta proles,
Quæ tuos oculos tuumque vultum
Osque illud referat pudico in ore,
In vultu, inque oculis, vt hic perenni
Perstet fortiùs ære imago viuax.
At simul meliora pruris audax,
Et cœlum cupis, & Iouis sacratum
Limen tangere, non humi iacentem

Non torpentem animum geris Duranti,
Dum musas Veneri & chorum choreis
Aptas, dum Paphios repentè olores
E iugo, ad iuga verticemque sacrum
Subducis. Tibi sic fauens Apollo,
Sic Amica Venus, bonis ad astra
Sic perge alitibus, tuus sodalis
Sic vota ad superos precesque fundit:
Rumpatur medius, velut subactus
Anguis carmine, qui tuos labores
Noctes peruigiles, grauesque curas
Rodit inuidus, vrget aut supinus.

Pet. Pellissonius Aruernus.

AD LIBROS VARIARVM DVRANTII CASELLII. Sermo.

DIc mihi cuius opus liber est? sic te optima Pallas,
Sic Musæ, & Charites, & bene Appollo iuuent.
DVRANTI: *verumne refers? verum: accipio omen,*
Ergo durabis sæcula multa liber.

Non tu Sisyphium montem, non saxa videbis,
Non tu Tantaleos aspicies latices,
Non Tytij pœnas, cupidine Ixionis orbem,
Non sceleratarum dolia Danaidum:
Sed viues, & te penna haud metuente resolui
Ad cœlum, & superos, fama superstes aget.

Ad. Turnebus Ad. F.

IN IACOBI DVRANTII CASELLII VARIARVM Libros.

QVæ iacuit longis priscorum lectio seclis.
Annosoque diu puluere mersa fuit.
Aeternúm renouata manet, felixque Duranti
Quæsito ex tenebris lumine surgit opus.

Guil. Gosselinus Issæus.

IAC. DVRANTIO CASELLIO.

DVm te beatæ detinent Aruerniæ
Grati recessus, liberoque in otio

Captas Caselli blanda ruris commoda,
Nymphisque mixtus & iocosis Panibus
Echo sonora pronocas arundine,
Proculque vulgó assertor & vindex tui
Musarum amico conquiescis in sinu,
Nos & sutelis & tumultibus fori
Ingrata vexat iamdiu Lutetia,
Et mentis altos spiritus per turbidas
Traducit artes, & profana iurgia:
Nos & forensi semper actos turbine
Voluit, reuoluit. Tum Caselli prædico
Ter te beatum, cui benignus Iuppiter
Fauensque Apollo vocis incentor tuæ
Frui quiete dant remota in villula,
Et litteratis otiari in litteris.
Si te otiari sit tamen fas dicere,
Qui clarus operum, qui laboris arduus
Abstrusa rerum litteris perennibus
Mandas & alta vindicas caligine,
Quæ laudet ille cura diuûm Scaliger
Meus tuusque Scaliger, qui carmine
Faunos stupentes & stupentes Naiadas
Trahis Poetas vnus inter principes.
Quod heu malignum sidus illuxit mihi
Vt ipse rostris vt forensi pulueri
Addicar vsque, nec tuos insistere
Mi liceat ausus, quem per ardor gloriæ

Inceßit alto calcar addens pectori.
Quod quando nobis non dedere Numina
At ipse certe de propinquo littore,
Tibi corollas & tibi myrthos legam,
Tibique lauros, & tibi pancarpias.

I. Bonefonius.

IN IACOBI DVRANTII CASELLII VARIAS

Iacobus Durantius Casellius. Inclutus libro assiduè vacas.

VAriarum adest libellus ille bellulus,
Qui neminem præconis vt vicem siet
Exobsecrat, præconium aut frustrà siet.
Ipsum hoc opus nil laude non redarguit
Dignum: libello cerne sis natum decus.
Variarum adest libellus ille bellulus,
Quem mille pinxit flosculis Durantius
Apis Latina, illâc dum & hàc varias legit.
Hem! quid? legit flores? labos vanesceret.
Lucerna quo abis noctem corruscans perpetem?
Cassandra Teucris crederetur ocyus,
Quid viola amænum mage? cadauer rectiús
Vetustiorum in litteris antistitum

Carie putescens, iam situ pene obsitum
Syria irrigans nardo futatim, & balsamo
A carie & à situ æuiterno vindicat:
Totiens coronis ille cingendus caput,
Quotiens bonarum ille est misertus artium.
Apage, nec ego id efferre: quid non mirius?
Bene factitatum est, debuit fieri bene:
Namque inclitus, *anime mi* libro assiduè vacas,
Nullus iocosæ momen indens horulæ.
Laudent Camenæ te, comes queis assides
Æternus, alio Mæsius meme auocat.
Secede ab istoc paululum consortio
Parnassidum, te gramen inuitat virens.
Musas sequuntur ocyús Zephiris duces
Morbi, mala ætas, tristitas curæ graues
Hinc tu gradum reuocare Duranti, abnuis?
Nempe senescere vis, modo stent litteræ.

Laur. Bochellus Valesius

IACOBI DVRANTII CASELLII VARIARVM,

LIBER PRIMVS.

Vnde mos tuitionum fluxerit, eius formula ex Appiano, Gunthero & Caſſiodoro: addita quædam Saluiani verba, ad hanc rem pertinentia. Qui eſſent ſacri, qui hoſtes publici.

CAPVT PRIMVM.

QVod mihi fauſtum fœlix fortunatúmque ſiet, initium faciam à tuitionibus. Quid enim non liceret potẽtioribus, in quos non graſſaretur audacia, & inexplebilis diuitum cupiditas, niſi eorũ crudeliſſimæ libidini, legitimis remediis obuiam iretur? Æquum ſanè fuit tenues inopeſque homunciones in ſinum tutelámque virorum principum

confugere vt illuſtrium nominum terrore,& ſummarum neceſſitudinũ velamento, infirmitatem ab iniuria vindicarent. Itaque lege prouiſum eſt, vt quibus eſſet quorundam ſuſpecta potentia vel metus iuſtas ob cauſas creatus, probatis Principi, vel iudici formidinis rationibus, in cura iudicum & tutela principum cõſtituerentur. Merito igitur antiquitus licuit, ſeruis dominorũ iniurias vitãtibus, & ingenuis inopibus ad aras, Eccleſias, ſtatuáſq; principũ cõfugere, vt religionis metu ac principalis nominis reuerentia ſecuri fierent, & apud quẽ plus libido, quàm numinis honos & principis ratio potuiſſet, is ſacrilegus & maieſtatis reus habebatur. Sané nullæ vel ſaltem pauciſſimæ leges ſunt in iure noſtro, in quibus fiat mentio huius moris, quo nõnulli implorare principis auxilium ſolent, & eius rei ſignificãdæ cauſa eius titulos id eſt ingenua ſigna in rebus & poſſeſſionibus ſuis præfigere. In Iuſtiniani nouella de mandatis principum, § ſed neque hęc, iubetur nec inconſulto, nec temerè, nec paſſim ἀσφάλϛαν ideſt, vt vetus Græcolatinum gloſſarium interpretatur, cautionem, munitionem,

tuitionem, præsidium, tutelam: Et κῶλυμενους λογους .i. saluum (vt nos vocitamus) conductum, siue vt Nouellarum interpres vetus, nuncupata verba, siue vt historiarum scriptores Latini, fidem publicã, siue vt Vergilius Æneidos 2. fiduciam in hoc versu. *Saluum conductũ.*

Quidue ferat memoret, quæ sit fiducia capto.

noxiis concedendum esse. Eodem quoque homicidis, adulteris, raptoribus Asylorum iura non esse custodienda, quo loco hæc eleganter. *Deinde templorum cautela non nocentibus, sed læsis datur á lege, & non erit possibile vtrumque tueri cautelam sacrorum locorum & lædentem & læsum* Abutuntur in hanc rem doctores ferè omnes, l. 1. §. quies D. de officio Præfecti vrbis, l. illicitas § potentiores, cod. de officio præsidis. In § quies, nec vola (vt aiunt) nec vestigium vllum est. Quies quidem populorum, & spectaculorum disciplina ad Præfecti vrbis curã pertinet, & ea de re Cassiodorus primo Variarum Epistola trigesima prima, trigesima secunda, quibus Theodoricus rex spectaculorum curam Agapito Præsidi vrbis committit: Nam quo (inquit) melius moderatio debet *Error doctorum.*

ſperari, quàm cui potuit Roma committi. L. vero illicitas d. §. propius videtur accedere ad quã (vt de Sabinis veteri prouerbio dicitur) ſomniauere quod voluerunt. Doctiùs & rectiùs vnicũ iuris ciuilis lumẽ & ornamentũ v. cl. Iacobus Cuiacius, obſeruat. xii. cap. xxix. ex l. 5. cod. de iniuriis & l. capitaliũ §. ad ſtatuas ff. de pœnis adnotauit imaginẽ imperatoris præferri tuitionis gratia, in cuius locũ apud nos inſignia Francici diadematis ſucceſſere. Tuitio ſicut indulgentia, famę reſtitutio ætatis venia ſolius eſt principis, quamuis etiam petere ac impetrare liceat à magiſtratibus vel iis quibus dare princeps iuſſerit. Symmachus Epiſtolarum ad Theodoſium lib. primo, inquit, v. c. cauſidicus, fori mei Celſus, ſocius eius qui debitum refudit impendium, tuitionem contra

A quibus impetratur tuitio.

„ me & annonæ præfectũ v. c. de ſede vica-
„ ria poſtulauit. Paulò poſt, is cum à me in
„ ſequenti tuitionis auxilium popoſciſſet,
„ & vnius nomenclatoris vt in vrbe paca-
„ ta adminiculo fretus incederet. Alii prin-
„ cipis iuſſu dant. Theodoricus apud Caſ-
„ ſiodorum ad Adilam comitem, & ideo
„ (inquit) beatiſſimi viri Euſtorgii, Epiſco-

pi sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ peti- "
tione permoti, presentibus te affatibus "
admonemus, vt prædijs vel honoribus "
illius ecclesiæ intra Siciliam constitutis, "
tuitionẽ studeas salua ciuilitate prestare "
lib .4. Epistola xxvii. Tuitionem veró "
postulanti cõtra inciuiles impetus ex no- "
stra iussione salua ciuilitate præstabis; nõ "
exemplo accusati, sed consideratione de "
center electi. Quibus in locis notandum "
est nomen clatoris præsentiam tuitionis
& securitatis causa cõcedi, & quod Cas-
siodorus ait (salua ciuilitate) quæ verba
princeps in tuitionũ rescriptis inserebat,
ne velle videretur auctoritatẽ suam potio
rem quam legum vim & sanctitatem esse.
Salua ciuilitate, id est modo nihil contra
iuris ciuilis regulas peteretur. Rescripta
enim contra ius elicita nullius rei sunt.
Extat apud Appianum bellorum ciuiliũ
lib. 2. formula tuitionis, qua se Iulius Ce-
sar veritus inimicorũ insidias & conspi-
rationes, tutelæ & præsidio pop. Romani
commisit, penes quem tunc suprema po-
testas & auctoritas erat. Hæc (ni me fallit
memoria) in hæc verba concipitur in An
tonii oratione, quæ ego latina tibi nunc

Quid sit in rescriptis salua ciuilitate.

Formula tuitionis

dabo quia Græci codicis copia non est. *Pollicemur nos Cæsarem eiusque corpus seruaturos, quantum in nobis situm erit: Quicunque vel eius vitæ insidiatus erit, vèl contra ipsius caput coitionē fecerit, vel ei opem auxiliúmque non tulerit, sacer & deuotus esto.* Sic Guntherus poëta sui temporis elegãtissimus, de gestis Friderici lib. vij. principibus Romanis sacramenta præstita fuisse refert, eius hæc verba sunt.

Tunc proceres clarique viri, turbæque minoris
Ambitiosa manus, studio deuota fideli
Sacramenta dabant cunctas seruãda per vrbes.
Principis Ausonij ius, famam, corpus, honorē
Nec se læsuros, & si quis lædere tentet,
Vsque vel ad mortem tota virtute reniti.

iisdem verbis corpora tribunorum pleb. consecrabantur, & idcirco sacrosancta dicebantur & hi publicam fidem, & religionem violasse credebantur, qui vim illis intulissent, & ob eam causam hi sacri & hostes publici & deuoti dicebantur, quos vnicuique occidere lege licebat, ea ratione, quia cùm his nulla religionis cõmunio, vel fidei ac humanitatis ratio habenda est, qui publica humanæ societatis vincula ac cõmunis iurisiurandi religionem

violassent. Sic qui principi, cuius corpus publico communique sacramento vallatum est, vel insidias struxisset, vel contra ipsum arma sumpsisset, is reus perduellionis, & hostis publicus dicebatur, eiúsque nomen publicis monimentis eradebatur statuę disiiciebantur l. omnes l. Heraclianus C. T. de pœnis. Prædones etiam publici appellabantur l. qui opes suas. Cod. Theod. de bonis proscriptorũ: Publici latrones l. fin. C. quando liceat vnicuique sine iudice vindicare se vel publicã deuotionem: *Ergo desertores qui rei maiestatis & hostes publici sunt exercendæ (vt lex inquit) publicæ vltionis causa licebat interficere.* Tertullianus in Apolog. *in reos maiestatis & publicos hostes omnis homo miles est.* Eam ob rem quò religione eorum corpora tutiora fierent, se Tribunos pleb. & Pontifices maximos appellauere, vt obseruauit Tacitus Annalium iii. lib. & Ennodius Ticinẽsis in paneg. ad Theodericum regem. Equidẽ principis caput publicæ fidei committitur, communibúsque viribus & auxiliis conseruari ac defendi debet, quia qui pro communi salute, ac quiete incubat, vel vt inquit Cassiodorus in formu-

Prædones & latrones publici.

Cur se Romanorum principes Tribunos pleb. & Pontifices Max. appellauere.

la tuitionis, *cuius eſt propoſiti vniuerſos communiter vindicare*, cum publicis excubiis, ac cõmunibus vigilis cõſeruari ęquũ eſt. Debet quidem princeps communẽ ſuis tuitionem, ſpecialem illis quibus etiã quorundam ex ſuis inuiſa potentia eſt, & idcirco eodem loco elegãter à Caſſiodoro, *ſuperfluum quidem videtur tuitionem ſpecialiter à principe petere, cuius eſt propoſiti vniuerſos communiter vindicare.* Iis verbis tuitio dabatur. *Tuitionẽ noſtri numinis quaſi validiſsimam turrim, contra inciuiles impetus, & conuentionalia detrimenta noſtra cõcedit auctoritas &c.* Olim hi qui aduerſus ſecuritatẽ pop. Romani vel principis, qui lege Regia in eius maieſtatem & auctoritatem ſucceſſerat, quid cõmiſiſſent l. Iuliæ pœna de maieſtate plectebantur. Nã „ maieſtatis crimẽ illud eſt quod aduerſus „ pop. Romanum, vel ęius ſecuritatem cõ„ mittitur, vt inquit Vlpianus, d.l. 1. ff ad l. Iuliam Maieſt. Hodie pro locorum conſuetudine pœna Gallis impoſita eſt, vt in Gallia furca, apud Allobroges pœna pecuniaria quam in tuitionũ reſcriptis Dux inferre ſolet, vt ab Italis doctoribus relatum eſt. Errat Felinus in cap. 1. de officio

Pœna violatæ tuitionis.

Error Bartoli & Felini,

de leg. & Bartholus cęteríque iuris interpretes qui eos reos maiestatis esse volunt qui legatis iniuriam aut vim inferũt, cúm non maiestas lędatur, sed ius gentiũ violetur, & teneantur non l. Iulia maiest. sed de vi publica l. lege Iulia. ff. ad l. Iuliam. At hoc loco non prętermittam laudabile veterum institutum, qui eorum qui Reipub. vel principis causa absentes erant, domũ familiámque virorum illustrium fidei tutelęque soliti erant committere, vt Festo priori apud Cassiodorum lib. 10. Agnelli patritii domus, familiáque commendatur. *Peruiæ enim (inquit) sunt facultates absentium & quodammodo videtur occasio homines in delictum trahere, quæ non potest animum peruadentis de resultatione terrere:* Ego quoque sine huius capitis iniuria pretermittere non possum hæc verba, quibus eloquentissimus & sanctissimus Christianæ religionis auctor Saluianus, insectatur hunc prauum & pestilentissimum morem, quo se decrescente imperij Romani maiestate, & grassantibus vndique barbaris nationibus, inopes & tenues in clientellam & præsidium potentium dabant eorum patrocinia, & tutelam e-

Insignis mos veterum intuẽda eorum fami lia qui Reipub. cã absentes essent.

mebant qui susceptores, & suscepti dicebantur, vnde feudorum hæc iura manauere, quibus nunc Europa feré omnis vtitur. Eius igitur hæc verba sunt libro v.

Salviani verba.

Tradunt se ad tuendum protegendúmque maioribus, dedititios se diuitum faciunt, & quasi in ius eorum ditionémque transcendunt. Nec tamen graue hoc aut indignum arbitrarer, immo potius gratularer hanc potentum magnitudinem quibus se pauperes dedunt, si patrocinia ista non venderent: si quod se dicunt humiles defensare humanitati tribuerēt, non cupiditati. Illud graue ac peracerbum est, quod hac lege tueri pauperes videntur vt spolient: hac lege defendunt miseros, vt miseriores faciant defendendo. Omnes enim hi qui defendi videntur, deffensoribus suis omnem fere substantiam suam priusquam defendantur addicunt, ac si vt patres habeant defensionem, perdunt filij hæreditatem. Tuitio parentum mendicitate pignorum paratur. Ecce quæ sunt auxilia ac patrocinia maiorum. Nil *susceptis tribuunt, sed sibi. Hoc enim pacto aliquid temporariè attribuitur, vt in futuro totum filiis auferatur, vendunt itaque, & quidem grauissimo pretio vendunt, maioris quidem cunctaque præstant, & quod dixi vendunt, vtinam venderent vsitato more at-*

que communi, aliquid forsitan remaneret emptoribus. Nouum quippe hoc genus venditionis & emptionis est. Venditor nil tradit, & totum accipit. Emptor nihil accipit, & totum penitùs amittit. Cúmque omnis ferè contractus hoc in se habeat, vt inuidia penes emptorem, inopia penes vēditorem esse videatur: quia emptor ad hoc emit, vt substantiam suam augeat, venditor ad hoc vendit vt minuat: inauditum hoc commercii genus est, venditoribus crescit facultas, emptoribus nihil remanet nisi sola mēdicitas. Quis hunc morē feudorum caput & originem esse non videt?

Locus Annæi Senecæ illustratus, & l. nubit, C. ad l. Iuliam de adult. Tituli in cellis Scortorum, nomen in fronte, Mercatus meretricius. Mos mercantium in emendo Seruo.

CAPVT II

VIROS quos commendat vitæ probitas ac doctrinæ ſanctitas, indiſcreta & varia rerum omnium delectat notitia, vſus veró pro virtutis vitijque iudicio diſcernitur. Procùl ergo ſint ipſi, quibus impudicitiam extorquet impudica pagina, Eorum tantùm cauſa ſcribimus, qui poſſunt impudica legere, nec facere. Publius Aſprenas apud Senecam controuers. I. Sic loquitur *proclama ingenuam eſſe te. Quid expectas? Cùm in lupanar Veneris, iam tibi omnia templa præcluſa ſunt. Conſeruarum oculis inquinatur, intèr Ebriorum conuiuarum iocos iactatur modó in puerilem, modó in muliebrem habitum compoſita.* Equidem antiquitùs meretrices pro libidine ſcortatorum in puerilē vel virilem habitum cōponebantur paratæ ad excipiendam vtramque Venerem. Nec ſolùm feminæ, pueri quoque fœminas agebāt, edocti ad muliebris patientiæ legem. Clemens Alexandrinus Pædag. 3. Ἐπὶ τέγους (inquit) στᾶσι παρ' αὐτοῖς τὴν σάρκα, τὴν ἑαυτῶν εἰς ὕβριν ἡδονῆς πιπράσκουσαι γυναῖκες; πάντα μετακεκίνηκεν ἡ τρυφή; κατῄσχυνε τὸν ἄντρωπον, ἁβροδίαιτος περιεργία πάντα τιτεῖ. πάντα ἐπεχειρεῖ. βιάσεταί πάντα συνέχει τὴν φύσιν τὰ γυναικῶν οἱ ἂν

δρες πεπονθασιν, καὶ γυναῖκες ἀνδρίζονται παρὰ φύσιν. γαμούμεναι τὲ καὶ γαμοῦσαι γυναῖκες, πόρος δὲ οὐδεὶς ἄβατος ἀκολασίᾳ· κοινὴ δὲ αὐτοῖς ἀφροδίτη δημεύεται, συνέστιος τρυφῇ id eſt in eis ſtant in fornice mulieres, carnem ſuam ad probrum voluptatis venundantes, & pueri docti abnegare naturam, mulieres ſimulant. Omnia immutauit luxus, hominem probro ac dedecore affecit, mollis & luxurioſa curioſitas, ſuperflua quærit omnia, aggreditur omnia, naturam coercet. Homines patiuntur muliebria & fœminæ preter naturam viros agunt & nubunt vxoreſque ducũt fœminæ. Nullus eſt meatus ad quem non pateat aditus impudicitiæ. Iam verò eis cõmunis Venus publicatur cõuiuiorum delitiarum. Quæ genera deteſtandę libidinis perſequitur Clemens, Imperator Heliogabalus expreſſit quem Ælius Lãpridius ſcripſit, ſibi detruncaſſe virum, nupſiſſe ac per omnia caua corporis libidinem exceptaſſe. Saluianus nunquam ſatis laudatus auctor lib. de Guber. Dei 7. *Quid rogo fieri illic prodigioſius potuit? in vrbe Chriſtiana, in vrbe Eccleſiaſtica, quam quondam doctrinis ſuis Apoſtoli inſtituerant, quam paſſionibus ſuis martyres coronarant, viri in ſemet*

Homines in habitu muliebri.

ipsis fœminas profitebantur. Et hoc sine pudoris vmbraculo, sine vllo verecundiæ amictu: ac quasi parúm piaculi esset, Si malo illo malorum tantum inquinarentur auctores, per publicam sceleris professionem fiebat etiam scelus integræ ciuitatis: paulópost. *Cum enim muliebrem habitum viri sumerent, & magis quam mulieres gradum frangerent, cum indicia sibi quædam monstruosæ impuritatis innecterent, & fœmineis tegminum illigamentis capita velarent. Atque hoc publicè in ciuitate Romana, vrbe illic summa & celeberrima: quid aliud quàm imperii Romani dedecus erat vt in medio Reipub. sinu execrandissimum nefas liceret admitti. Potestas quippe magna, & potentissima quæ inhibere scelus maximum potest, quasi probat debere fieri, si sciens debere patitur perpetrari.* Præfert igitur Saluianus facem & Senecæ & Clementi. Quis enim Romanos rerũ dominos, in tam execrabile nefas incidisse putet, vt eorum pars maxima ausa fuerit virilem habitum & conditionem muliebri commutare? Dii prohibete scelus. Væ gẽti! Huic sceleri capitalis & nouissima pœna lege à Constantio & Constante lata imposita est, quæ extat in Cod. ad l. Iuliam de adult. *Cum vir nubit*

l. Cum vir nubit C. ad l. Iul. de ad.

in fœminam viris porrectùram quid cupiatur, vbi ſexus perdidit locum? vbi ſcelus eſt id quod non proficit ſcire? vbi Venus mutatur in alterā formam? vbi amor quæritur nec videtur &c. Rectius legitur in veteri quadam membranula, ~~nec inuenitur~~? Scio in Arnobio & Minutio Fœlice extare quædam hũ ius peſſimæ libidinis veſtigia, quę ſciens & volens pręter mitto. Pręter mitto quoque quę in hanc rem ſcripſit Diuus Hieronymus in Epiſtola ad Euſtachium de cuſtodia virginitatis. Valerius Martialis ſpurciſſimus auctor lib. Epig. xii.

Barbatus rigido nupſit Calliſtratus. Apro,
Hac qua lege viro nubere virgo ſolet.
Præluxere faces, velarunt flammea vultus
Nec tua defuerunt verba Thalaſſe tibi.
Dos etiā dicta eſt. Nondum tibi Roma videtur
Hoc ſatis? expectas nunquid & vt pariat.

Ac quis, vt Clemens ſcripſit, audiuit mulieres vxores ducere? Id ego nuſ piā legi. Latinos frictrices Grçcos τρίβαδας mulieres vocitaſſe ſcio, quę ſe inirent quas Iuuenalis *S*aty. *6*. Satyricis ſalibus perfundit. Et Martialis Epigram. I. lib. *Frictrices*

Quod nūquā maribus iunctā te Baſſa videbā,
Quodque tibi mœchum fabula nulla dabat.

Omnis & officium circa te semper obibat,
Turba tui sexus, non adeunte viro,
Esse videbaris fateor Lucretia nobis,
At tu prô facinus bassa fututor eras.
Inter se geminos audes committere cunnos,
Mentiturque virum prodigiosa Venus.
Cõmenta est dignũ Thebano ænigmate mõstrũ,
Hic vbi vir non sit, sit vt adulterium.

l. fœdißima C. ad l. Iuliam de adulteris intellectus.

Malè Iuris interpretes l. fœdissimã C. ad l. Iul. de adult. ea de re interpretati sunt quibus erroris causam præbuit quod in ea scripsit Accursius. Alij (inquit) dicunt loqui quando fœmina agit vt vir, sicut econtra vir vt fœmina, quorum opinionem Cynus secutus est. Ea ętate quasdam mulieres huius nefandæ Veneris crimine pulsatas & damnatas esse didicj. In d. l. fœdissimam dicitur non interdicj earũ nuptiis, quæ per vim stupro compressæ essent, sed earum quæ sponte pudorem suum alienis libidinibus prostituissent. Ex eadem Senecæ controuersia didicj cellis meretricum superimponj titulos. Aurelij Fusci hęc verba sũt. *Meretrix vocata es, in communi loco stetisti, superpositus est cellæ tuæ titulus, venientes recepisti.* Hos Tertullian⁹ lib. de pudicitia, libidinum titu-

los vocat. *Vbi proponetur (inquit) liberalitas ista? sub ipsis libidinum ianuis, sub ipsis libidinum titulis?* Eadem controuersia Portius Latro. *educta es in lupanar, accepisti locum, pretium constitutum est, titulus inscriptus est, hactenùs in te inquiri potest.* Non solum veró titulus inscribebatur sed etiam meretricis è fronte pendebat nomen. Eod. loco hæc sunt Cestij Pij verba, *Nomen tuum pependit in fronte, pretia stupri accepisti & manus quæ Dijs datura erat sacra, capturas tulit.* Capturæ sunt proprie concubitus præmia. Doctissimus Alciatus παρεργῶν x. obseruauit, mulieres que meretricum quæstum inciperent nomen mutare consueuisse ex hoc Plautj loco.

Meretricis nomen in fronte.

Meretrices nomen mutabant.

Namque hodie earum mutarentur nomina,
Facerentque indignum genere quæstũ corpore.

Publius Vinitus eod. ait hanc sacerdoté, de qua hæc excogitata controuersia est nudam in littore stetisse ad fastidium emptoris, omnes partes corporis inspectas & contrectatas fuisse. Et sane Mangonũ mos erat inspectare partes omnes corporis. Hinc Martialis

Quidam me modo Rufe diligenter
Inspectum, velut emptor aut banista

Cum vultu digitoque ſubnotaſſet.

Suetonius in Auguſto. *Et conditiones quæſitas per amicos, qui matres familias, & adultas ætate virgines denudarent, atque perſpicerent tanquam Thoranio mangone vendente.* Idem in Caligula. *Nō temerè (inquit) vlla illuſtriore fœmina abſtinuit, quas plerumque cum maritis ad cœnam vocatas, preterque pedes ſuos tranſeuntes, diligenter ac lentè Mercantium more conſiderabat, etiam faciem manu alleuans ſi quæ pudore ſubmitterent.* Diſſertiſſimus poeta Claudianus in Eutropio.

Nudatū quoties medicus dum conſulit emptor,
Ne qua per occultum lateat iunctura dolorem,
Omnes pœnituit pretij venumque redibat
Dum vendi potuit.

Hinc Plinius minor j. Epiſtolarum ſalſè & facetè dixit de vænalibus, non melius auribus, quam oculis iudicari. His me Hercules expleri non poteſt curioſus animus, addendum igitur eſt quo die, quo loco mercat⁹ meretricius celebraretur. Ex Plauti Poenulo teneo per Aphrodiſia i. diem Veneris feſtum in æde Veneris celebrari.

Dies mercatus meretricij.

---AG. pulchrum & celebrem & venuſtatis diem

Plenum: dignum Venere qui sint Aphrodisia hodie.

Deinde paulòpost eadem ſcena ſubijcitur ab Adelphaſio ſcorto.

AD. Quia apud ædem Veneris hodie eſt mercatus meretricius

Eò conueniunt mercatores: ibi me ego oſtendi volo.

Hæc nefanda ſtuprorum & adulteriorum portenta non ſine admiratione ac odio legimus, hodiè peiora fiũt ſed occultiùs.

Cur mari immergerentur Androgyni, Maris vndam cur Magi veneratione proſequantur.

CAP. III.

APVD Iulium obſequẽtem libello de prodigijs, variis ex locis didici, Androgynos ſiue Hermaphroditos Aruſpicum præcepto in mare deportari vndiſque ſubmergi ſolitos. Duobus tantum, ni fallor, locis, ſemimarem vnum necatum, alterum expoſitum flumini. Huius inſtituti dum curioſiùs exquiro rationem, venit in mentem

veteres ad purganda & expianda mala omina, æquoris aquis vſos frequentiſſimè fuiſſe. Atque illud teneo nil priſcis religionibus continerj, quod non naturali aliqua cauſſa inſtitutum, confirmatumque ſit. Equidem elementum pelagi ſanctiſſimũ èſt, atque nitidiſſimum. Quicquid ipſo mari deuoratur, quicquid vorax abſorbet Scylla, quicquid in Charibdim prouoluitur, quicquid cœli & tempeſtatis iniuria perit, id omne vel ad littus exploditur, vel Taurominitanis ſcopulis exponitur. Lubet addere Latini Pacati elegantiſſimam ſimilitudinem. *Noſter pyrata quicquid vndecunque conuenerat, id nobis ſibique periturum, in illam ſpecus ſui Charibdim congerebat: Charibdim loquor? quæ cum plena nauigia ſorbuerit, dicitur tamen eructare naufragia, & contortas fundo rates, Taurominitanis littoribus exponere.* Cadauera vero & alia quæque naufraga littoribus reddi haud vulgus ignorat. Plinius ait omnia plenilunio maria purgari, quędam & ſtato tempore, circa Meſanam & Mylas fimo ſimilia expui purgamẽta. Equidem illa natura, nil fœdi, nil inquinati pati poteſt. Itaque Diogenes Laërtius ait Eu-

Mare nihil fœdi patitur.

ripidem cum Platone in Egyptum profectum, ibíque ęgrotantem marina curatione ſanatum à Sacerdotibus Ægyptiis. Ex quo poſtea cecinit. *Marina vnda ad medelam vſurpata.*
θάλασσα κλύζει πάντα τ᾽ ἀνθρώπων κακά.
Magi principium illud veneratione maxima proſequuntur: Ita vt nauigare nefas putent, quia pelagus humanis neceſſitatibus violare ſummi eſſe ſceleris arbitrantur. Hinc de Tyridate mago à Nerone accito, Plinius. *Magus ad eum Tyriditates venerat, Armeniacum de ſe triumphum afferens, & ideo prouinciis grauis nauigare noluerat, quoniam expuere in maria, aliiſque mortalium neceßitatibus violare naturam ipſam fas non putent.* Porro marinas vndas in purgationibus maximè vſurpatas veteres teſtantur ſatis. Apuleius lib. XI. Metamorphoſeos, *confeſtin (inquit) diſcuſſa pigra quiete, alacer exurgo méque protinùs purificandi ſtudio marino lauacro trado, ſepties ſubmerſo capite fluctibus.* Infrà. *Ac deinde ſudore nimio permixtus exurgo: Summèque miratus deæ potentis tàm claram preſentiam, marino rore reſperſus magniſque imperijs eius intentus monitionis eius ordinem recolebam.* Valerius Catullus auerſas incœſtaſque Gellij *Nefas expuere in maria.*

veneres carmine mordaci perstringens, ait eius libidines Oceanum ipsum abluere non posse. Eius hi versus sunt.

Oceanus purgator.

Suscipit ô Gelli, quantum non vltima Thetis,
Non genitor Nympharum abluit Oceanus.

M. Tullius pro Roscio Amerino. *Noluerunt corpus feris obiicere, ne bestiis quoque quæ tantum scelus attigissent immanioribus vteremur, non sic nudos in flumen deiicere, ne cùm delati essent in mare, ipsum polluerent quo extera cum violata sunt expiari creduntur.* Lactantius Firmianus diuinarum institutionum v. cap. xx. *Et se piè sacrificasse opinantur, si cutem lauerint tanquam libidines intra pectus inclusas, vlli amnes abluant, aut vlla maria purificent.* Hippolytus â nouerca flagitatus ad incœstum, sic exclamat apud Senecam tragœdum.

Quis eluet me Tanais, aut quæ barbaris
Mœotis vndis pontico incumbens mari,
Non ipse toto magnus Oceano *pater*
Tantùm expiarit sceleris.

Arbitror igitur in mare deportasse Androgynos, quod nullis nisi æquoris vndis eiusmodi portentum lauari & expiari posse arbitrarentur. Solebāt enim Romani quæcunque insolita aut prodigiosa

contigerant, mali ominis auerruncandi caussa, expiationibus quibusdam & religionibus procurare. Quicquid enim huiusmodi, nuntiabatur accidisse, istud portenti & euentus infœlicis, prodigijque loco habuisse in comperto est.

Illustrata L. obnoxios C. de religiosis & sumptib. funer. Et canon quæsitum c. xiij. q. 2. Et totus Titulus ff. de cadaueribus punitorum

CAP IIII.

LApideo sunt corde multi (inquit Cato) quos non miseret neminis: quis enim non putet illorũ pectus esse ferreum, quorum crudelitas exquisito mortis suplicio satiari nequit, nisi quoque torta, fracta laceratáque membra, prohibeantur sepulturæ beneficio? Summam & vtilitatis, & pacis rationẽ nostros habuisse maiores haud negare quispotest cũ parricidas, homicidas grassatores cæteróśque eiusmodi, feralibus culei angustijs cõcludi, furcæ affigi, igne absumi, in equuleo distẽdi, alijsque grauioribus suppliciis torqueri voluerũt.

At quis probet illum qui iam vbique inualuit morem, quo punitorum cadauera ferarum nefando pabulo, & tristi laniene relinquuntur? Quasi parùm esset vitam contra naturæ legem abstulisse, nisi quoque exanimo corpori, & diuinæ maiesta tis imaginj, crudelitatis & inhumanitatis notæ inurerentur. Id ego magis barbaras quã benè moratas vel institutas gẽtes decere puto. Itaque à primis Christianæ religionis auctoribus quæsitũ est, vtrúm eorum qui furcæ legitimis ex causis affigerentur, cadauera post peractam Deo confessionem, sanctæ ac religiosæ tellurj mandari liceret, & solennia pro eorum salute officia pręstare. Inuenio sic Maguntinensi concilio deffinitum esse, cuius pars in decreto extat, causa 13. q. 2. Verba concilij hæc sunt. *Si de omnibus peccatis suis puram confeßionem agentibus, & dignè pœnitentibus, communio in fine secundum precepta canonum danda est: cur canones communionem vel sepulturam eis interdicunt, qui pro peccatis suis penam extremam persoluunt, & confitentur vel confiterj desiderant? Scriptum est. Non iudicabit Deus bis in idipsum.* Sic humanissimi principes Diocletianus & Maximia-

Quorum reorum cadauera sepulturæ tradãtur.

nus reſcripſere ſe non vetare digno ſubiectos ſupplicio tradi ſepulturæ. l. Obnoxios. C. de relig. & ſũptib. Paulus reſpondit, corpora animaduerſorum, quibuſlibet petentibus ad ſepulturam danda eſſe, l. vlt. ff de cadauerib. punitor. Vlpianus l. j. Eod. dixit, nõ aliter ſepeliri, quã ſi fuerit petitum & permiſſum, nec eorum corpora, qui maieſtatis damnati eſſent peti potuiſſe, oſſa & cineres combuſtorum peti poſſe, & obſeruaſſe D. Auguſtum vt lib. x. de vita ſua ſcribit, ne cadauera punitorum cognatis ipſorum negarentur. Sanè corpora maieſtatis damnatorum nonunquam concedebãtur, vt Ioſippo ſacroſanctum CHRISTI cadauer á Pilato, quia maieſtatis damnatus fuit, quod ſe regem Iudæorum dixiſſet, & eo modo maieſtatem, ac imperium Cæſaris minuere videretur. Eum ob id crimen impiè ſublatum in crucem teſtatur inſcriptio, ſiue inſcriptionis titulus vt ſcriptores hiſtorię ſacrę loquuti ſunt: Qui pro Romanorum more eius capiti ſuper impoſitus fuit, ſolebant enim titulum apponere cauſam ſupplicij conti-

Maieſtatis damnati etiam ſepulti.

Inſcribere

Inscribere nentem, vel præco exclamabat vt in l. fustib. C. ex quib. causis irrog. inf. l. ictus ff. de his qui notantur inf. quod diceba-

Superdicere. tur superdicere. l. si duo §. vlt. ff. de iureiur. Sicut cùm titulus imponebatur inscribere, id quoque præconis eloquium dicebatur vt apud Spartianum in Seuero. Fustibus eum sub Elogio præconis cecidit. Qua de re videsis Iacobum Cuiacium doctorem meum Obser. 8. ca. 7. 13. cap. 3. quo nullus vnquàm iuris ciuilis antiquitatem vel doctiùs scrutatus est vel integriùs docuit. Quod vero Augustum lib. x. de vita sua scripsisse obseruauit Vlpianus, eum capite damnatorum corpora cognatis ipsorum non negasse. Lõgè aliter Suetonius, in ei⁹ vita, quē ait vni ex Philippense prelio captiuo sepulturam petenti denegasse: Eius hæc verba sunt. *Nec successum victoriæ moderatus est, sed capite Bruti Romam misso, vt statuæ Cæsaris submitteretur, in splendidißimũ quemque captiuum, non sine verborum contumelia sæuit. Vt quidē vni sepulturā precāti respondisse dicatur, iā illũ in volucrũ potestatē fore.* Contumeliosè quidē & crudeliter & iuxtà illud Horatianũ, qui eandē quā Augustus

Suetonij verba quæ videntur contra ipsa esse quæ de se D. Augustus scripsit.

dicendi formulam vſurpauit.

Non hominem occidi, nõ paſces in cruce coruos.

Facile princeps petenti ius ſepulturę dabat, vt apud Caſſiodorum Theodoricus rex Hecditij liberis tribuit lib. 2. Epiſtola xxij. cuius hæc eſt elegantiſſima ſententia. *Inſatiabilis quippe fletus eſt qui humandis non ſinitur corporibus intereſſe, dum ſemper ſe reũ iudicat qui cineribus iuſta nõ præſtat.* Poſt humius iunior declamat. vj. *cruces ſuccidũtur, (inquit) percuſſos ſepeliri carnifex non vetat.* Deinde aliquantó poſt. *Dicendum eſt quod hoc ipſo admoneor exemplo, in honorem pietatis, etiam damnati ſepelliuntur.* Apud nos quiſquis reus capite damnatur, nõ ſepelitur quod non tam ad delictum pertinet quã ad exemplum. Fab. Quin. decl. 274 *(inquit) quotiès crucifigimus noxiis celeberrimæ eliguntur viæ, vbi plurimi commouerj hoc metu poſſint. Omnis enim pœna non tam ad delictum pertinet quam ad exemplum.* Credo indulſiſſe Romanos animaduerſorum cadauera ne videlicet eorũ animæ centum annos errarẽt, & circúm Stygis littora volitarent. Credebantur enim non priùs inſepultorũ animę trãſuehi, quam poſt centum annos. Tertulianus de anima ſic ait

Capite dãnatos ſepelire licuiſſe.

Creditum est insepultos, non ante ad inferos redigi, quàm iusta perceperint, secundum Homericum Patroclum funus in somnis de Achille flagitantem, quod non alias adire portas inferorum posset, arcentibus eum longè animabus sepultorum. Cuius doctrinam secutus Vergilius Sybillam vi. Æneidos sic loquentem inducit

Animæ insepultorum errãtes.

Hæc omnis quam cernis inops inhumatáque
turba est.
Portitor ille Charon, hi quos vehit vnda sepulti
Nec ripas datur horrendas, nec rauca fluenta
Transportare priùs, quàm sedibus ossa quierunt,
Centum errant annos volitantque hæc littora
circum,
Tum demum admisi stagna exoptata reuisunt.

In hæc verba inops inhumataque notat Serui⁹ eos intelligi, qui neq; legitimã neque imaginariã sepulturã haberẽt. Vt verò miseri habebãtur ipsi apud Romanos quorum corpus iacebat inhumatum: Sic apud Hebræos maledicti à Deo vt legi Deuteron. cap. xxi *Quando* (inquit Moyses) *peccauerit homo quod morte plectendum est, & adiudicatus morti, appensus fuerit in patibulo: Non permanebit cadauer eius in li-*

gno ſed in ea die ſepelietur, quia maledictus à Deo eſt qui pendet in ligno, & nequaquam cõtaminabis terram tuam quam dominus deus tuus dederit in poſſeßionem. Ioſephus 4. Antiquitatum cap. VI. contrà Appionem lib. 2. addit Moyſem iuſſiſſe vt quibuſcũque legibus morte damnatus ſepeliretur, nulliúſque ſiue captalis rei, ſiue hoſtis cadauer ſepulchri honore ſiuè telluris beneficio priuaretur At non modo contra hanc legem itur, verumetiàm exquiruntur noua genera, quibus animaduerſorum corpora miſeriùs exponãtur. Caput à corpore auulſum aliàs affigitur, alias trunci corporis diſciſſa & ſeparata membra collocantur, aliquandò ſuſpendio librantur, aliquando fractum & contritum corpus rotæ innexum relinquitur. Cuiuſmodi illud eſt quod ab Æmonio monacho deſcribitur lib. 5 cap. L. *Nequiſsimus* (inquit) *Burchardus conſenſu ſociorum fuga Elapſus Flandriam exire volens nec valens, ſola iniquitate propria prohibente, infirmitate cuiuſdam familiaris reuerſus, & interceptus regis imperio, exquiſito mortis genere alta rota ſuperligatus coruorum & Alituum rapacitati expoſitus, deſuper oculis defoſſus, &*

Apud Hæbreos capite damnati ſepeliuntur.

Crudeliſſimum genus exponendi cadaueris.

tota facie dilaceratus, infernis sagittis & lanceis & iaculis milies perforatus, miserrrime interfe-ctus, in cloacam projectus est. Hîc vides originem ac initium rotę, quod supplicium puto potius Franciscum .1. in Gallia fecisse crebrius quàm innouasse.

Locus Petronij *arbitri emendatus. Quid clauus Annalis, eiusdem de rebus furto sublatis quæ sub crepusculum vendi solitæ erant locus illustratus.*

CAP. V.

APud Petronium Arbitrũ multa sunt impudica fateor, & quę Cato ipse iniquis oculis, animoque legeret iniquo. At ipsum idcirco dari æternis tenebris, obliuionique sempiternę quî fieri potest? Illum Venus ab obliuionis periculo, sarctum tectumque facias, qui in te ornãda nullas dicendi veneres, nullas pretermisit elegãtias. Ve Gothico seculo! quo nõ modo capite minutum est Romanum imperium, verumetiam litteræ ad internecionem occisæ: Per hocce tẽpus liberales artes velut nube quadam obductæ sunt, non solũ bibliothecę ritu sepulchrorum clausæ, verumetiam incendio flam-

misque consumptę. Væquoq; Cassianis quibusdam monachis! qui cum sine tentigine ac prurigine Petronio dare operã non possent, illi lasciuienti & luxurianti penem sustulerunt. Vellem quidem, ipse pretextatis verbis abstinuisset & rebus aliis conscribẽdis capitale ingeniũ, & graphicam eloquentiam occupasset, sanè di sertorum apud Latinos familiam duceret. At Neronis sæuitię id ascribo, cuius vlscıscendi causa sub exoletorũ & Cynędorum spurcis figmẽtis incœstas & excecrabiles libidines palã fecit. Qui hoc nõ intellexere illi velut impudico & propudioso nebuloni fibulam imposuerunt, Quasi ille Iuuenale fuerit impudicior qui easdẽ res eodẽ ore prosequutus est. Desiderabatur ipse non ita diu, sed P. Pithoeus & Cl. Binetus Romanæ maiestatis optimi vindices fecere, ne ipsũ vel amissum desideraremus, vel corruptũ & inquinatum contẽneremus. Illi velut inter altas cadauerum strages animã agẽti, medicę manus pręsto fuere: possum ego quibusdam vulneribus sic mederi. Petronius.

Petronius à Monachis male acceptus.

Petronius sub exoletorum nominibus insectatur libidines Neronis.

Et paries circa palea satiatus inani,
Fortuitoque luto, clauus munerabat agrestes.

Actũ erat de huius loci elegantia nisi mihi Sextus Pompeius horum versuum interpretationem inuestiganti opem tulisset. Confidenter igitur sic lego.

Et paries circa palea satiatus agresti,
Fortuitoque luto. Clauus numerabat & annos.

Fieri potuit quod contingit haud rariter, vt transmigrarent cognatorum versuum vltimæ dictiones, cui sanè transmigrationi hoc loco datus est locus. Reposuimus vero loco *inani, & annos siue in annos.* Quia ex. Sext Pompeio didicimus Clauos annales dici ex quibus numerus colligeretur annorum. *Clauus annalis appellabatur* (inquit) *qui figebatur in parietibus sacrarum ædium, per annos singulos vt per eos numerus colligeretur annorum.* Quos Clauos figendi ius Prætori erat & idcirco inter eius Iura ius figendi claui ponitur. *Titus Liuius. Lex vetusta est* (inquit) *priscis litteris verbisque scripta, vt qui prætor maximus sit, Idibus Septembris clauum pangat.* Et in quodam vetustissimo marmore nuper Romæ inuento.

M. Oratius

M. Oratius consul ex lege, templum Iouis opt. Max. dedicauit, anno post reges exactos. à Consulibus posteà ad Dictatores, quia maius imperium erat, solẽne claui transfigendi translatum est.

Ex quo videre est quo tempore id solenne trãslatum sit. Arbiter igitur barbari adhuc & inculti seculi rudes & incompositos mores describens, dicit clauis annos numerari solitos, quos secuta ætas paulò cultior & elegantior per consules numerauit. Porrò quænam est huius loci sententia? *Veniebamus in forum deficiente iam die, in quo notauimus frequentiam rerum vænalium, non quidem pretiosarum: Sed tamen quarum fidem male ambulantẽ, obscuritas temporis facillimé tegeret:* Sub crepusculum mercatum institui absurdum est. Itaque puto rerum furtiuarum forum intelligi, quæ in saburra deficiente iam die vænales proponerentur, idcircó harum fidem male ambulantem dicit Horatius lib. Sat. j.

Mercatus rerum furtiuarum.

Fallacem circum, vespertinumque pererro
Sæpe forum.

Helenius Acron & Porphyrio interpre-

tes Horatij antiquiſſimi, de Saburra maiore, hunc locum accipiunt, in qua veſperi furtiuæ res ſemper venundabantur. Itaque veſpertinum forum dixit, quia occidente ſole rerum furtiuarum mercatus inciperet. Hinc Plautus ſalſè in milite glorioſo prouerbii loco vſurpauit *Veſperi ſuo viuere*, pro eo quod eſt furtis ſuis vitam ſibi parare. Ea de cauſa Propertius vigilacem Saburram dixit.

Vesperi suo viuere

Iamne tibi exciderint vigilacis furta Saburræ.

Vigilax Saburra.

Subiicit Petronius. *Cum ego & ipſi raptum latrocinio pallium detuliſſemus, vti occaſione opportuniſsima cœpimus, atque in remoto angulo laciniam extremam cõcutere*, &c. Sepultum igitur hunc morem luci reddidi, quem nemo ante me vidit.

Nationum ſolennes migrationes μέτοικοι, pertermine, διαβατήρια.

CAP. VI.

ACcepimus ex veterum memoriis quaſdam nationes vel fœcunditate nimia, nō præſtantibus alimenta terris, vel horrore cœli, vel ſterilitate ſoli, vel belli iure graſſante victore, vel aliarum regionum vbertate ac aëris temperie pellectas & coactas, patrium & auitum ſolum mutare, ac extorres ſe paſſim per alias gentes velut examina diffūdere. Proletariæ Gallorum & Germanorum gentes quæque penitiùs ſub Arcto conſiſtunt Orientem & Occidentem inundauere. Teſtes Franci, Gothi, Viſigothi, Gepidæ, Hunni, Vandali qui copiis ſuis orbem Romanum latè ac diffuſè peruagati ſunt. Phryges Metropoli vrbe exciſa exuſtaque natale cœlum deſerentes, Duce Ænea in Latium fluxere, ac Romanis Galliſque dederūt initium. Lubet Septimi Tertulliani verba tranſcribere, que extant lib. de anima. *Inuenimus (inquit) apud commentarios etiam humanarum Antiquitatum, paulatim humanum genus exuberaſſe, dum Aborigines vel vel vagi, vel extortes, vel glorioſi*

Tranſmigrationes Septētrionalium nationnm

quique occupãt terras, vt Scythæ Parthicas, vt Menidæ Peloponnesũ, vt Athenienses Asiã, vt Phriges Italiam, vt Phœnices Africam, dũ solennes nationum migrationes, quas μετοικιάς *appellant consilio exonerandæ popularitatis in alios fines examina gentis eructant. Nam & origines nunc in suis sedibus permanent, & alibi amplius gentilitatem suam foenerauerunt.* Idem in libro de Pallio, quo non extare inter Græcos & Latinos, scholasticum opus elegantius & eruditius ausim affirmare. *Transuolauere redundantiũ gentium examina, Schytæ exuberant Persas, Phœnices in Africam eructant, Romanos Phryges pariunt, Chaldæum semẽ in Ægiptum educitur, dehinc cum inde transducitur Iudæa gens est.* Eleganter μετοικιάς dixit solennes nationum migrationes μέτοικοι (inquit Sudas) οἱ ἀφ' ἑτέρας πόλεως μεταστάντες καὶ εἰς ἑτέραν οἰκοῦντες. in Paneg. Flauiensium nomine Constan tino A. dicto. *Ob hæc igitur merita & prisca, Diuus pater tuus ciuitatem Heduorum voluit iacentem erigere, perditamque recreare, non solum pecunijs ad Kalendaria largiendis, sed & metoecis vndique transferendis, vt esset illa ciuitas Prouinciarũ velut vna mater, quæ reliquas vrbes quodammodo Romanas prima se-*

ciſſet. Metoeci quoque fit mentio l. 4. c. x. de iure fiſci. Metoecus à Metoecio dictus id eſt duodecim drachmis quas quotannis velut inquilini luere cogebantur qui in aliena ciuitate larem fouebant, vt Cœlius Rhodigynus in commentariis lect. Antiquar. ſcripſit. Anno ſal. cıɔ, cc. 38. imperante Friderico ij. Tartari gens Scythica ex Septentrione more veterum nationum erupere, pars occidentem, pars Orientem inuaſit, eorum prædę ac libidini ceſſere Polonia & Ruſſia, quæ etiam hodie ab his terrarũ prædonibus vi poſſidentur. Sacrificia verò pro more in trãſitu fiebant vt in ſacris commentariis legimus Deum Opt. Max. Hebreis ex Egiptiorum vinculis aufugientibus iuſſiſſe vt Paſchæ ſolennia celebrarent. Theodoretus lib. Quæſtionum in Exodum. Paſcha (inquit) Philo interpretatus eſt διαβατήρια, Ioſephus ὑπέρβασιν Symmachus ὑπερβάσεις, Theodotion φασὲχ Hebraica voce non mutata. Διαβατήρια ſacra ſunt quæ in tranſitu fieri moris erat. Plutarchus in Lucullo. ἔθυσε τῷ εὐφράτῃ διαβατήρια Captare puoq; auſpicia ſoliti erãt Romani cùm de fine Romano in agrum

peregrinum transibant, quod auspicium pretermine dicebatur. Victorinus Afer de Ortographia, cui soli huius nominis notitia debetur *Pertermine (inquit) dicitur auspicium quia fit cum de fine Romano in agrum peregrinum transgrediuntur*. Qui grammaticos paruj pendit, hæc se ignorare fateatur necesse est.

Pretermine genus auspicij.

Nonij Marcelli locus ex Gellio emendatus, additis de matronis vetustiorum auctorum quibusdam locis.

CAP. VII.

NVllus Grammaticorum Nonio Marcello, mendosior & contaminatior extat, nullus cui lectionum copia maior sit & iudicium leuius in colligendo. Ad eum emandandum quoniā docti omnes velut dato signo cōcurrunt, ego ipsi hoc loco dabo operam, Verba eius hæc sunt quę mihi auxilium emendationis implorare videntur, *Matronæ & Matrisfamilias dissimilitudinem hoc modo veteres docti sepa-*

rant quidam, vt ſit matrona quæ peperit ſemel, Materfamilias quæ ſepius. Sed hæc deffinitio videtur abſurda. Ad hæc fidelius locupletiores. Matronam quæ in matrimonio ſit mariti etiã ante ſuſceptos liberos, dictã meliore tamẽ matris futuræ ſpe. M. Tullius nomine nuncupatam. Matrẽ verò familias quæ in familia, &c. Iacobus Cuiacius c. v. doctor meus omnium quantum eſt qui viuant hominum homo honoratiſſimus, poſtrema Nonij verba caſtigauit obſer. 7. cap. xj. Alium ego eius emendationis fundum & ſuſcriptorem non poſtulo. In vno Cuiacio ipſę loquuntur litteræ. Eodem ego auctore quo ille in eo emendando vſus eſt, vtar quoque, ſicut illi Gellius, ita mihi fœliciter affulſit. Hæc mihi in Nonio verba mendoſa & monſtroſa videntur. *Sed hæc definitio videtur abſurda. Ad hæc fidejiùs locupletiores.* Ego penſitatis & excuſſis antiquæ lectionis veſtigiis ita lego. *Hæc differentia videtur abſurda. At hanc Aelius de loquendi proprietate.* Meminit eius Aelij litterati hominis ac eius libri de loquendi proprietate Aulus Gellius lib. xviij. cap. vj. apud quem hæc

Nonij corruptiſſimus locus

Aelij nomen reſtitutum.

matronę & matris familias extat iisdem ferè verbis differentia, quam ipse Gellius insectatur, eiusque auctorem laudat Ælium de loquendi proprietate. Nec sanè Nonius aliunde hanc differentiã quam ex Gellio hausit. Aliam ego soleo adhibere differētiam inter matronas & matres familias matronæ tantum dicebantur illustres ac nobiles fœminę: Matres familias vero quęcunq;, in familia mancipióque mariti essent. Georgius Cedrinus in annalibus ὅτι ῥομαῖοι τὰς σώφρονας γυναῖκας ματρώνας ἐκάλουν, οἱ δὲ Ἕλληνες οἰκοδεσποίνας. *Seruius in Virgilij commẽtarijs hoc loco.*

Matronæ Matris familias.

Quæ te sola puer multis è matribus ausa persequitur.

Ex matribus inquit id est ex nobilibus. Nã matres nõ nisi nobiles dicimus. Vnde & matronæ dictæ sunt. Matres quoque familias Greci dixerunt οἰκοδεσποίνας & hę propriæ dicebantur quæ per coëptionẽ in mariti manũ conueniebant, qua in coemptione interrogabatur mulier an mater familias & vir pater familias esset. Paulus Apostolus ad Timotheũ 1. βούλομαι (inquit) οὖν νεωτέρας γαμεῖν, τεκνογονεῖν, οἰκοδεσποτεῖν, μηδεμίαν ἀφορμὴν διδόναι τῷ

Illustratus Pauli locus.

ἀντικειμένῳ λοιδορίας χάριν. Vetus interpres οἰκοδεσποτεῖν, vertit matres familias esse, Erasmus domum administrare. Vterque rectè. Matri enim familias cura familiæ & domesticorum negotiorum incumbit, vt lanam facere, curare victum vestitumque familiæ, dare operã vt tersa nitidáque supellex domúsque sit. Quoniam vero vt inquit Clemens Alexandrinus γάμος ἐστὶ σύνοδος ἀνδρὸς καὶ γυναικὸς ἡ πρώτη κατὰ νόμον ἐπὶ γνησίων τέκνων σπορᾷ id est matrimonium est prima viri ac mulieris coniunctio legitima ad liberorum procreationem, Paulus dixit γαμεῖν τεκνογονεῖν. Equidem hæ duæ in matrefamilias desiderantur virtutes vt scilicet crebris puerperiis atque natalibus honestetur ac procurandæ rei familiari fœlicem nauet operam. Mirum est quantũ generosis mulieribus ius faueat. Vt quærendæ prolis ergò contrahitur matrimonium, sic sterilitatis causa rumpitur atque dissoluitur. Sterilitas primùm inuenit diuortium, fœcunditas iura singularia sibi quæsiuit. Mulieri ius trium liberorum habenti filij intestatò mortui hæreditatem detulit S. Ctum

Matrimonij definitio.

Matronæ decora.

Fecunditatis laus.

Tertyllianum. Hinc illa in cantiquo marmore gloriatur.

Meia fui fœlix, ſeptem circundata natis
Dum vixi aſtabat Romula turba mihi.
Vt mihi grata vicem natorū turba placebat,
Hoc mihi de pario marmore ſtruxit opus.
Manibus atque meis nati pia vota dedere.
Perſoluere meis manibus inferias.
Poſtquam nulla mei (ſuperis) vos cura fatigat.

Reliqua tempus edax abſumpſit. Ex tertio carmine puto, pro viginti vicem dixiſſe antiquos vt decem à quo velut decennium ſic fortè à vicem vicennium à tricem tricennium dictum eſt. Apud Mænandrum comicum quidam pater. Sponſum filiæ ſic affatur, παίδων σπόρω τῶν γνησίων δίδωμι σοί γε τὴν ἐμαυτοῦ θυγατέρα id eſt ad ſeminãdos libros tibi vnicã trado filiam. Apud Ennium in Creſphõte quædam mater familias ſic loquitur, *ille me duxit vxorem liberûm ſibi quæſendûm gratia.* At quæ domeſticis curis vacaret haud minore exiſtimatione digna putabatur. Ob lanificium ce lebratur Caia Tarquinij vxor. In vetuſtis lapidibus inter matronalia ornamenta & decora il-

Vicem pro viginti.

Lanificii honos.

lud eſt precipuum. *Domum ſeruauit, lanam fecit. Dixi, Abei.* Itaque arbitror nō modo nuptiis natalibus & puerperiis: verumetiam bonis moribus laudatiores commendatioréſque fieri matres familias.

Solennia verba militaris auctoramenti, atque eius quo ſe locarent Arenæ. Seneca emendatus atque illuſtratus.

CAP. VIII.

ANnnæus Seneca. Epiſtolar. 37. ad Lucillium ſic ait. *Quod maximum vinculum eſt ad bonam mentem, promiſiſti virum bonum, ſacramento ligatus es. Deridebit ſi quis tibi dixerit mollē eſſe militē & facilem. Nolo te decipi eadem honeſtiſsimi huius & illius turpiſsimi auctoramenti verba ſunt, vri, vinciri ferroque necari.* Virum bonum Latini dixere ſicut Græci ἀγαθὸν virū ſcilicet ſtrenuum & Martium: Hinc Hiero à ſenatu vir bonus ſociuſque egregius appellatus eſt. Titus Liuius *ab Senatu* (inquit) *ita regi, virum bonum egregiumque ſocium Hieronē eſſe atque vno tenore &c.* Itaq; promittere virū bonū ex ſolēnib⁹ ſacramenti militaris verbis tractum eſt. At verò

Vir bonus

Promittere bonum virum.

de militari ſacramento hæc legi. Opes deorum in aciem ferebantur ac velut initiabantur milites, dictumque imperatoris proponebatur, quo iuniorum qui non conueniſſent, & eorum qui iniuſſu abiiſſent capita deuouebantur. Liuius. x. *& opes deorum etiam adhibuerant ritu quodam ſacramenti vetuſto, velut initiatis militibus delectu per omne ſamnium habito noua lege vt qui iuniorum non conueniſſet ad imperatoriū edictum quique iniuſſu abiiſſet caput Ioui ſacratum eſſet.* An non horrenda eſt illa ſacramenti religio, qua ſuos vincit obligátque milites L. Papyrus Curſor paulòpoſt apud eundem. *Sacrificio perfecto per viatorem imperator acciri iubebat nobiliſsimum quemque genere factíſque. Singuli introducebantur. Erat cum alius apparatus ſacri qui perfundere animum religione poſſet: Tum in loco circa omni contecto, aræ in medio, victimæque circa cæſæ, & circunſtantes centuriones ſtrictis gladiis. Admouebatur altaribus, miles magis vt victima quam vt ſacri particeps. Adigebaturque iureiurando quæ viſa auditáque in eo loco eſſent, non enuntiaturum. Dein iurare cogebatur diro quodam carmine in execrationem capitis familiæque compoſito nj*

Solennia ſacramenti militaris.

Mira ſacramenti religio.

isset in prælium quo imperatores duxissent. Et si hi aut ipse ex acie fugisset aut si quem fugientem vidisset non exemplo occideret.

Pretermitto iurisiurandi formulam quã ex Cincio Gellius retulit lib. noct. Atticar.16 cap.4. Et Ioannes Salisb. ex Iul. Frontino & Vegetio cap.7. lib. 6 Hinc forte posteriorum temporum mos ille fluxit quo milites iuramentum concepturi admouebãt suis ceruicibus gladios. De quo Ammianus Marcellinus lib. 21. *Iussique vniuersi in eius iurare nomen solenniter, gladiis ceruicibus suis admotis sub execrationibus diris, verbis iurauere conceptis*. Quem morem etiam hodie Tartari retinuere: quos ex Annalibus Sarmatarum & eius qui Abbatis Vsperg. chronicis Paralipomena adiecit didici solitos esse super Frameas iurare, aquam qua eorum gladij Frameæque eluuntur epotare, & iusiurandum militare his verbis concipere. *Quicunque pacta ligam, & fraternitatem violauerit aut contra eam violandam insurrexerit vel aliud quippiam intẽtauerit à frameis incidendus occidẽdusque pereat, & tanquam aqua defluat atque euanescat.* HOC sanè barbaricũ, nescio quid olet, nec mirum cum hodiè

Mos veterum in sacramentis admouentium gladios ceruicibus.

Solennia verba Tartarorum in iureiurando militari.

nulla gens sit quæ cum ipsa barbarie ac crudelitate certare possit. Sic Tert. in Apologetico refert, quasdam nationes sanguinem humanum in fœdere hausisse. *De sanguinis pabulo, (inquit) & eiusmodi tragicis ferculis legite, necubi relatum sit, diffusum brachiis sanguine ex alterutro degustatum, nationes quasdam fœderi comparasse, nescio quid & sub Catilina degustatum est.*

At turpissimi illius auctoramenti, quo se perditi & conclamati homũciones ad arenam locarent, verba mẽdosa sunt hoc loco. *Lego enim vri, virgis, ferróque necari, nõ vinciri*: hæc enim sunt solennia & concepta verba. Horatius Flaccus.

Auctoramenti cautiones siue solennia verba.

Quid refert vri virgis ferroque necari,
Auctoratus eas.

Id probat Hellenij Acronis commentarius in hunc locum. *Nam gladiatores* (inquit) *ita se vendunt, & cautiones faciunt, vri flammis, virgis secari, ferroque necari.* Porphyrio ius esse dicit in gladiatorem constitutum. Petronius quoque Arbiter sic ait. *Itaque vt duraret inter omnes tacitum mendacium, in verba Eumolpi sacramentum iurauimus vri virgis ferroque necari & quicquid aliud Eumolpus iusisset, tanquam legitimi*

Tetigit. Hoc Lipsius in Saturnalib. vt posteà vidi.

gladiatores domino corpora vitásque religiosissime addicimus. Auctorati verò erant qui se vendebant ludo, auctoratio dicebatur venditio gladiatorum. Vetus Glossariũ, auctoratus ἀυταίρετος εἰς δοῦλον ἑαυτὸν βάλλων, καὶ μονόμαχος. De his elegantissime disputat Tertul. 2. lib. ad Martyres. *Quot otiosos affectatio armorum ad gladium locat? Certe ad feras ipsas affectatione descendunt, & de morsibus & cicatricibus sibi formosiores videntur. Iã & ad ignes se quidam auctorauerũt, vt certum spatium sub tunica ardente conficerent. Alij inter Vænatorum taureas patientißimis scapulis inambulauerunt.* Taureas interpretor, flagella ex Taurino corio, sicut Bucceas ex Bouillo apud Plautum. Cyprianus quoque Septimij Tertulliani magistri vt vocabat sui ęmulator optimus, & penè idem, hos sic perstringit lib. Epistolarum 2. *quid illud oro te quale est? vbi se feris obiiciunt, quos nemo damnat? ætate integra, honesta satis forma, veste pretiosa viuentes in vltroneum funus armantur. Malis suis miseri gloriantur, pugnant ad bestias non crimine, sed furore.*

Auctorati qui.

Taurea.

Quid sit apud Ammianum Marcellinum impetrabilis efficacia, addita quædam de verbi significatione impetrare, ac patrare.

CAP. IX.

CVm legerem Ammiani Marcellini historias, easque non raptim, nec velitatim, sed more meo accuratè ac diligenter, vt multis in locis hærerem fecit ignorantia significationis verbi impetrare. Quod ne cui contingat, hoc caput illi sacrum erit. Ille auctor cum de Nicatore Seleuco loqueretur, illum efficaciç impetrabilis regẽ dixit cũ de Scipione Æmiliano illius impetrabili vigilantia obstinatas in perniciẽ ROMȩ, duas potentissimas APHRICæ vrbes excisas esse dicit, lib. xvii. Aliàs inquit nihil impetrato intra mœnia, alias impetrabiles virtutes dixit. Equidẽ quid esset vocabulum illud dubitabam, deque lectionis ingenuitate dubius eram animi. Quia nullum autorem eo modo locutum esse non ignorabam. Plauto huius ver-

iusverbi significationem acceptam fero. Impetrabile eo quod ad exitum perducit. Impetrare, ad exitum perducere siue consummare est. Plautus in Poenulo. *Impetrare quid.*

Incipere multo est quam impetrare facilius.

Impetrare ac perpetrare ab antiquo verbo, Patro, deriuata sunt. Patrare est consummare: Itaque patratio rei venerię cõsummatio dicta est. Hinc patres quod patratione peracta filios procreassẽt, Isidorus in glossis. *Pater (inquit) dictus est quod patratione peracta, filium procreet: Patratio est rei veneriæ consummatio.* Lucretius *Et bene patra patrum*, Cornutus in hunc Persii locum. *Patrare.* *Vnde patris nomẽ fluxit.*

Patranti fractus ocello.

Patranti (inquit) id est consummanti. Patratio est rei veneriæ confectio, vel perfectio vnde & patres dicti eo quod patratione peracta filios procreant, vnde Iuuenalis,

Oculosque in fine patrantes.

*S*ic enim legendum puto, non vt vulgo trementes, patrare verbum obscœnũ est in veteri glossario patrat μασᾶται, κακεμφάτως, ὡς ἐστ' αἰσχρῶς.

Quas solennitates in seruorum venditionibus fieri obseruauerim, & de quodam Aedi-

lium edicti loco quæ sit mea coniectura.

CAP. X.

EX veterum memoriis accepi, Romanos mancipiorũ quæ venũ daturi essent conditionem, vel sanitatem tituli inscriptione, pilei coronæ-ve impositione, cretę signaculo, ac ipso corporis motu solitos indicare. Titulos serui omnes gestabant, qui venùm ibant in quibus quid morbi, vitiique cuique esset, quæ conditio inscribebatur. Apud Aulũ Gellium ex Ædilium edicto, hæc verba reperiuntur:

Tituli in seruis venalibus.

Titulus seruorum singulorum, vt scriptus siet curato: Ita vt intelligi rectè possit, Quid morbi, vitiique cuique siet: Quis fugitiuus, Erroue siet, noxaue solutus non siet.

Verba Aedilitij edicti.

Vlpianus l. j. ff. de ædil. Edict aliter Ædilium verba refert, cuius requiro fidem vel ipsius qui detruncatis veterum illorum libris, pandectas compilauit. Sic ergo scripsit Vlpianus. *Qui mancipia vendunt certiores faciant emptores quid morbi vitiique cuique siet, &c.*

Auſim per Genium meum iurare ſiue vt antiqui per Iouem lapidem, Gellium rectiſſimè Ædiliũ verba propoſuiſſe, Vlpianum ſiue Tribonianum immutaſſe. Venit in mentem huius immutationis cauſa. Scribendorum forſitã titulorum mos iſte obſolcuerat, ac in eius locum ſucceſſerat, vt venditores eorum certiores facerent emptores, quę in mancipiorum venditionibus declararique ædiles iuſſerunt, id eſt quid morbi vitijque &c. Itaque viſum eſt ei quicunque Ædilium edictum ſic propoſuit, negotiũ iſtud & tempori accomodare ſuo. Penes Ædiles cura rerum omnium vænalium erat, & penes eos cognitio, quod nullus adhuc obſeruauit. Id ego aliàs fuſiùs. Ars ſerui eius titulo inſcribebatur, & id, titulus ſiue inſcriptio dicebatur. Plinius in Epiſtolis *Eſt (inquit) homo probus officioſus, litteratus, & ars quidam eius & quaſi inſcriptio comœdus in qua plurimùm facit.* Veretur Plinius inſcriptionem dicere quia de liberto ſuo loquebatur. Porrò vt titulo vel voce ipſa venditoris, Mancipij ſtatus declarabatur, ita qui pileati ſerui vænales eſſent, pileo ipſo denotabant horum nomine

detecta immutatio eorum qui pandectas condidere.

Inſcriptio quid.

Pileus in vænalibus.

venditorem nihil præstare. Rationem huius moris ex Cœlio Sabino iuris auctore vetustissimo didici, quem Gellius ait, hāc eius rei dedisse causam. *Quod (inquit) eiumsodi conditionis mācipia insignia esse in vendundo deberent, vt emptores errare & capi non possent: neque lex vendundi opperiunda esset, sed oculis iam perciperent quodnam esset mancipiorum genus.* Deinde subiicit has Sabini reliquias, *Sicuti antiquitus Mancipia iure belli capta coronis induta vænibant, & idcirco dicebantur sub coronis vænire, namque vt ea corona signum erat captiuorum vænalium, ita pileus impositus demonstrabat eiusmodi seruos vænumdari, quorum nomine emptori venditor nihil præstaret.*

Sub coronis vænire

Prętereà Trāsmarinorum Mancipiorum, pedes creta notabantur, Plinius. *est & vilissima creta, (inquit) qua circum producere ad victoriæ notā, pedesque transmarinorū aducctorū venaliū denotare instituerunt maiores:* Hæc quoque verba de Claudij libertis, quorum pedes cretatos vocat, ponuntur *vt prætoria quoque ornamenta decerni à Senatu, iubente Agrippina Claudij viderimus libertis, tantumque non cum laureatis fascibus remitti illô, vndè cretatis pedibus aduenissent.* Sic à qui-

Cretati pedes.

busdam accipiuntur hi Propertij versus, Quos doctissimus & mihi charissimus vir Iosephus Scaliger decus & ornamentum huius seculi, doctè ac enucleatè explicauit.

At quorum titulus per barbara colla pependit
Cœlati medio cum saliere foro:

Putaui aliquando legendum cretati, id viderint docti. Porro à collo pendebat titulus, vt Seneca in controuersiis *nomen tuum pependit in fronte*. Et quod idem eruditissimè docuit, præcone vænales prædicante saltare ac currere soliti erant serui, credo vt sanitate ac celeritate corporis valetudinem significarent, & sic emptores allicerent. *Vaenales saltabant & currebant.*

Verbum munitare Apuleio & Aulo Gellio restitutum: quid sit apud eundem scrutariam facere.

CAP. XJ.

QVod Græci de Platone ac Xenophonte vsurpauere, nō alia scilicet quā eorum lingua vsurū Iouē, vel musas: si Græce loqui vellēt: id ego apud Latinos Plautum atq; Apuleium sibi vindicare dico, & sanè qui dixit Apulei asinum rudere, is nesciuit vnquam quid esset latinè loqui. Apuleius igitur Metamorphoseos lib.iiij. sic loquitur. *Ego vero quanquam alias ordeum tunsum minutatim, & diutina refectione virulentū &c.* Illîc sanè duplex mendum radices egit, quod nos restituta veteri lectione sic extirpamus. *Ego vero quanquā ordeū tunsū munitauerim & diutina refectione virulentū &c.* Codices quidā retinuere munitatim, iurulētū se deportasse, & in eius locū virulentū suffecisse gloriatur Phlippus Beroaldus. Ego contra legēdum statuo iurulentum quod interpretor madidum. Sic enim hordeum iumentis dabatur. Auctor Queroli, *hordea* (inquit) *insectantur fracta & madida, spicas nonnulli vorant, &c.* Lucilhius apud Nonium.

Error Beroaldi.

Iurulentū quid.

Cum iurulentas diceret, vini vuas designauit,

Iurulentas id est aqua madentes, sicut vini buas) ex duobus enim vocabulis vnũ facio (vino aspersas & madidas. Itaque Lucillius ait quempiam designasse vini buas cum ab illo iurulentæ peterentur. Munitare verbum est priscum, quod pro manducare vsurpauere veteres. Apud Sext. Pompeium munitio est morsicatio ciborum. Apud Gellium istud verbum vna tantum littera vitiatum, viros eruditionis egregiæ ac presertim Adrianum Turnebum diuexauit, cuius apud me sententia& si potior sit, ab eotaniẽ dissentio. Gellius cap. 24. lib. 2. de veteri quodam Senatus consulto loquens. *In quo* (inquit) *principes ciuitatis, qui ludis Megalensibus antiquo ritu mutitarent.* i. *mutua inter se conuiuia agitarent iurauere apud Coss. verbis conceptis* cap. 2. lib. 18. *quam ob causam Patritij Megalensibus mutitare soliti sint, plebs cerealibus.* Turnebus miratus insolẽtiam & nouitatem verbi credidit legendum mutuitare, quasi mutua inter se conuiuia agitare. Ego vero lego munitare, quo sanè in iis Epulis atque conuiuis quæ ludis Megallensibus & Cerealibus agitarent, tanquam solenni verbo vsi sunt.

Iurulentũ quid.

Munitio.

Lipsius in satur. mutitare retinet, sed malè.

Veteris S. Eli. mendũ sublatum.

Eodem quoque Apulej libro ſic latronum Antiſtes loquitur, *enimuerò vos bonæ frugis latrones, inter furta parua atque ſeruilia timidiculè per balneas, & aniles cellulas reptantes ſcrutariam facitis*. Quo loco Beroaldus vir non alioquin ſpernendę auctoritatis, perfunctoriam dedit interpretationem. Scrutariam (inquit) facere eſt minutula quæque furtim angulatimque perquirere, nos longiùs repetamus, & curioſius perſcrutemur, quid hęc verba ſibi velint, in quibus profectò ineſt abſtruſior ſententia, quæ Iano Parrhaſio propiùs viſa eſt, ſed nondùm ſatis intellecta. Lucillius apud Gellium.

ſcruta.

Quid & ſcruta vt væneat, ſcrutarius laudat
Præfractam ſtrigilem, ſoleam improbus dimidiatam.

G. Budæus & Turnebus Galliæ noſtræ lumina iampridem docuerunt ſcruta vilia vaſa eſſe: ſiue friuola, quæ Sexto Põpeio vaſa ſunt futilia quaſſa, quæ Græci γρυτώ, ſiue γρυτάρια vocant quorum venditor γρυτοπώλης & γρυττάρης dicitur. Itaque ſcrutariam facere interpretor, hæc vilia vaſa furari, id eſt quod latiniſſimè dicimus conuaſare: Conuaſare inquit.

ſcrutariã facere.

Nonius est omnia furto colligere. Terentius in Phormione,

Aliquid conuasassem, atque hinc me coniicerem protinus in pedes.

Hoc tangit Horatius. Conuasa-

Non sum mœchus ais: Neque ego Hercule fur re.
vbi vasa pretereo sapiens argentea.

Harpax in Plauti Pseudolo.

Hostes viuos rapere soleo ex acie, ex hoc nomẽ mihi est.

PS. Pol te multo magis opinor vasa ahenea ex ædibus.

Scrutariam igitur facere est vilia vasa furari & hęc est nisi fallor vera & ingenua interpretatio.

Vlpiani explicatio in l. aut damnum §. quicunque ff. de pœnis. Quid gesticulatio.

CAP. XII.

QVerit Vulpianꝰ, in L. aut dãnũ §. quicunque ff. de pœnis vtrum hi, qui in ludũ venatorium damnãtur serui, pœnæ efficiãtur, & respõdet magis esse, vt serui fiãt, *hoc (enim inquit, tã-*

tum distantà cæteris, quod instituuntur venatores, aut Pyrrhicarij, aut in aliam quoque voluptatem gesticulandi, vel aliter se mouẽdi gratia. Quodnam sit hoc voluptatis genus, nõ docuit adhuc aliquis quem legerim. Ego puto intelligi spurcissimos & fœdissimos illos motus gestusque corporis, quos in Theatris horcistæ, vel Pantomimi exprimerent. Cassiodorus lib. 4. Epistola vlt. de Theatris sermonem faciens, *his sunt, inquit, additæ horcistarum loquacissimæ manus, linguosi digiti, silentium clamosum expositio tacita, quam Musa Polymnia reperisse narratur, ostendens homines posse, & sine oris affatu suũ velle declarare.* Idẽ paulò post subiicit de Pantomimo. *Pantomimo igitur cui à multificaria imitatione nomen est, cum primum in scoenam plausibus inuitatus aduenerit, assistunt consoni chori diuersis organis eruditi, tum illa sensuum manus oculs canorum carmen exponit, & per signa composita, quasi quibũsdam litteris edocet intuentis aspectum: in illa legũtur apices rerum: & non scribendo facit, quod scriptura declarauit. Idem corpus Herculem designat, & venerẽ fœminam præsentat & marem, Regem facit & militem, Senem reddit & iuuenem, in vno credo esse multos tàm vana imitatione discretos.*

Gesticulatio.

Pantomimus.

Hæc ad huius loci intellectum satis superque erant. Lubet tamen addere quosdam Christianorum auctorum locos, quibus nihil æque inuisum infestumque fuit, quam eiusmodi pudendæ ac inhonestæ corporũ figuræ, ad quas se histriones componebant, quibus non modo visus aspectusque polluitur, verumetiã animus, ad ipsas quæ in theatris exprimuntur libidines accenditur & inflammatur. Saluianus prodeat primus, qui in his accusandis quam rationem teneat, vel quò se vertat nescit, dubius scilicet ac incertus, quo pacto res impudicas & inhonestas, pudicè ac honestè accusare possit. *In Theatris (inquit) nihil bonum reatu vacat, quia & cõcuspicentijs animus & auditu aures, & aspectu oculi polluuntur. Quæ quidem omnia tam flagitiosa sunt, vt etiam explicare ea quispiam atque eloqui saluo pudore non valeat? Quis enim integro verecundiæ statu dicere queat, illas rerum turpium imitationes, illas vocum ac verborum obscœnitates, illas morum turpitudines, illas gestuum fœditates, quæ quanti sint criminis vel hinc intelligi potest quod relationem sui interdicunt &c.* Beatus Cyprianus sanctissimus martyr libro,

Verecundia Saluiani in accusandis fœdis Theatrorum gesticulationibus.

Epiſtolarum ij. ad Donatum adhuc magum *deinde morum quanta labes? quæ probrorum fomenta? quæ alimenta vitiorum hyſtrionis geſtibus inquinari? videre contra fœdus iuſque naſcendi patientiam incœſtæ turpitudinis elaboratam. Euirantur mares, omnis honos & vigor ſexus eneruati corporis dedecore emollitur, pluſquam illic placet, quiſquis magis virum in feminam fregerit*. Eius magiſter Tertullianus lib. de Spectaculis Theatrũ libidinis conſiſtorium vocat, & adiicit. *Hoc modo etiam à Theatro ſeparamur, quod eſt priuatum conſiſtorium impudicitiæ, vbi nihil probatur, quam quod alibi non probatur. Ita ſumma gratia eius plurimum de ſpurcitia concinnata eſt, quam Attellanus geſticulator quam mimus* (Sic enim lego non minus) *etiam per mulieres repreſentat ſexus pudorem,* (non vt vulgo pudoris ſexum) *exterminans vt facilius domi quã in ſcena erubeſcant.*

Theatrũ conſiſtorũ impudicitiæ.

Diſſertiſſimus & vetuſtiſſimus auctor Arnobius lib. diſputationum ij. *Ideò (inquit) vt res ſanctiſſimi atque auguſtiſſimi numinis Symphoniis agerent, & fiſtulatorias hic artes, vt inflandis buculas diſtenderent tibijs cantionibus vt præirent obſcænis, numeroſiter, & Scabillorum concrepationibus ſonoris,*

quibus animarum alia lasciuiens multitudo, incompositos corporum dissolueretur in motus, saltitaret & cantaret, orbes saltatorios verteret, & ad vltimum lumbis & coxendicibus subleuatis lumborum crispitudine fluctuaret. Eiusmodi gestus in honorem Veneris & Liberi fiebant. Vnde Tertullianus eodē libro. *Et est plane in artibus scenicis liberi & Veneris patrocinium, quæ priuata, & propria sunt scænæ. De gestu & corporis fluxu mollitia Veneri, & Libero immolant: illi per sexum, illi per fluxum dissoluti.* Id autem Gesticulatio dicebatur & Valerius Maximus de ludis scribens, dixit iuuentutem intentam deorum obsequiis, rudi atque incomposito motu corporum, iocabundam gestus dedisse, vnde hæ Theatrorum impuritates fluxere.

Orbes saltatorios vertere

Liber & Venus scænæ patroni.

Moriones, miriones, Thersites, Orphei, σιμίνοι Panisci, mimarii, scurræ, pumiliones præstigiatores, plani Panthali.

CAP. XIII.

IAmpridem ſunt in delitiis mõſtra, eóque venit humanum faſtidium, vt nulla placeant, niſi quorum naturæ infeſta ſit ipſa natura. Deus tuam opem! Quæ portenta quondam niſi Oceano ipſo, & flammis expiari poſſe religio priſca cenſebat, hodiè pretioſa ſunt, in eáque principes cæco atque inconſultò ardore rapiuntur. Atque mehercule poſtquam prodigioſa viſa ſunt, humana inuiſa fuere. Quid nõ ceſſas, natura, portenta edere? vel quid non portentoſos ſpiritus iiſdem includis corporibus? His ſanè quibus arrident inſolentes figuræ, quo ſibi placeant magis, opto vt tales quales amant & mirantur formas ſortiatur. D. Auguſtus vt ſcribit in eius vita Suetonius Tranquillus id genus animantia planè abhorruit. Suetonij hæc verba ſunt. *Nam pumilios atque diſtortos, & omnis generis eiuſdem vt ludibria Naturæ malíque ominis abhorrebat.* Iureconſulti eos nõ eſſe liberos arbitrãtur, qui contra formam humani generis conuerſo more procreantur, puta monſtroſa aut prodigioſa l. non ſunt ff. de ſtatu

Non ſunt liberi qui contra formam humani generis naſcuntur.

hominum. Et ſanè tantum antiquis in ſuo genere placuit perfecta & abſoluta natura, vt claudum ferre legem mali, ominis ac prodigij peſſimi loco olim fuerit. Itaque Marcus Tullius de quodam Tribuno pleb. qui legem de ambitu promulgauit εἰρωνικῶς ſic loquitur primo epiſt. ad Atticum. *Lurco autem. Tribunus plebis, qui magiſtratum ſimul cũ lege Aelia iniit, ſolutus eſt & Aelia & Fuſia, vt legem de ambitu ferret, quam bono auſpicio claudus homo promulgauit.* Sic Æthiopi, ſic Eunucho mane domo exeunti occurrere inauſpicatum omen erat. Multa huius generis exempla obſeruauit Ex Luciano Appiano, Plutarcho, Xenophonte vir egregiæ eruditionis Ioan. Brodæus Miſcell. 4. Nec ſolum membris ſuis abſolutus quærebatur, qui vel legem promulgaret, coloniam duceret, exercitum & populum luſtraret, verũ etiam qui boni nominis eſſet, vt de quodam Lucrino Feſtus refert. Apud Suetonium pumilij ſunt breui & humili corpore homines, paulum ſupra terram extantes, diſtorti vero, qui ſunt diſtorti oris vt Mitiones, vel qui membra quædam diſtorta

Claudus legem ferens mali ominis loco habitus.

Pumilij.

Diſtorti.

Miriones. habēt, Miriones apud Tertullianum aliter accipiuntur, hoc loco. *Solent quidem etiā isti miriones de quibusdā personis ab hæresi captis, ædificari in ruinā.* Miriones hîc sunt, non quos populus oris distorti causa miratur, sed qui singula mirantur, & ad omnia attoniti stupescunt. Moriones Moriones, fatui sunt atque inconditi homũciones qui ridicularia fundendi causa sunt in pretio. Plinius epist. 17. epist. 7. ad Genitorem. Lampridius in Alexandro, *Nanos & nanas*, inquit, *Moriones, & vocales exoletos & omnia acroamata & pantominos populo donauit.* Scurræ. Hîc acromata sunt mancipia quę festiuis sermonibus, & exquisitis salibus audiētiũ aures demulcerēt. Ita Clodius à M. Tullio Acroama dicitur, huiusmodi serui Scurrę, & Mimarij dicuntur, Iulius Capitolinus in Vero sic ait, *adduxerat secum & fidicinas, & tibicines, & hystriones, scurrasque mimarios, & præstigiatores, & omnia mancipiorum genera quorum Syria & Alexandria pascitur voluptate, prorsum ut videretur bellum, non Parthicum, sed histrionicum confecisse.* Scurræ quoque Copreæ dicebantur, vnde improbus illorum Iocus apud Lactantium, qui Cyprianum

Co-

Coprianum vocitabant, quod vt puto intellexit adhuc nullus. Preſtigiatores vero ſunt, qui quibuſdam preſtigiis illuderent oculis, ſicque mira facere viderẽtur. Hos Athenæus θαυματοποιοὺς vocat lib. Diphnoſophiſtar xiiij, & quos impoſtores dicimus πλάνους. Et plani ſunt vt interptetatur vetus gloſſarium Græcolatinum erronei, erratici, & ſeductores ſiue vt idem Athenæus, qui corpore ad ſpectantium libidinem & voluptatem abuterẽtur. Vt apud eundẽ Atheneũ, de quodã Cephiſidoro Dyoniſius Sinopœus ait: Κηφισυδώρον φυσὶν ἐπικαλούμενον πλάνον τινὰ ἐν ἀθήναις γένεσθαι τὴν σχολὴν, εἰς τοῦτο τὸ μέρος τοῦ βίου καταχρώμενον τοῦτον ἐυτυχόντα πρὸς τὸ σιμὸν ἀνατρέχειν ἢ συρραθεῖναι τῇ ἐπὶ τῇ βακτηρίᾳ i. quendam inquiens planum cognomento Athenis fuiſſe, qui in hanc vitę partẽ otio abutebatur, hũc incidentẽ inquit ad ſimum, ſiue ciliconem accurrere, ac ſuper baculo deſcendere. Ab illo vero ſicut plani dicti ſunt, ſiue vt à diſcurrendo, vt planetæ ſiue ab illo quem Acrõ interpres Horatii ait, fingere ſibi crus fractum eſſe ſolitum, vt vehiculis alienis efferretur, cui poſtea cũ verè fregiſſet creditũ non fuit, ſic ex illo Pantaleonte de

Lactantij locus illuſtratus de nomine D. cypriani.

Præſtigiatores.

Plani.

Cephiſodorus planus.

quo refert multa ex Theogneto & Chrisippo philosopho, Penthali forte appellati sunt. Sed malo ex verborum coniunctione interpretari. *Vet⁹ glossarium* πένταθλος. *Quinquercius. Sextus Pompeius Pentalum, inquit, Antiqui dixerunt quinquartium, id autem genus exercitationis ex iis quinque artibus constat, iactu disci, cursu, saltu, iaculatione, luctatione.* Eadem mancipia quæ audientes perfunderent voluptate Græcos siue Alexandrinos, ab illo Homerico blaterone Thersitas appellasse, ex Clementis Alexandrini lib. Pædag. vlt conijcio,

Thersites. καὶ συνανακλίνονται τοῖς φοξοῖς παίζουσαι σικιννοῖς τέρασι γανώμεναι: καὶ τὸν μὲν Θερσίτην ἀκούουσαι, γελῶσιν: αὐταὶ δὲ πολυτιμήτους ὠνούμεναι Θερσίτας, &c. & accumbunt quidem vna cum acuto capite monstris, siccinnis portentis lætantes, & rident quidem cũ Thersitem audiunt: Ipsæ vero Thersitas maximi pretij ementes &c. Et sane Thersites genus erat Mancipij Alexandrini, quo genere oblectatum fuisse verum Capitolinus dixit.

Orphic. Et velut ii ab Homerico Thersite appellati sunt, sic viri fortes à Catone,

noui & recens ad honores Euceti Romu-
muli, Orphei, qui in Leporario siue θηρο-
τροφείῳ varia animãtium genera buccina
cõuocabãt, ex Orpheo antiquissimo Poe
ta, cuius cãtu oblectatas feras, eum sequi
solitas finxit mendax Græcia: Et sic eos
appellari scripsit M. Terentius Varro de
re rustica lib. iij. cap xiij. Sic Petronius
Annibalem, pro ferocissimo & capitali
hoste, Cyclopem pro Archipyrata, & a- *Tanaquil*
lij auctores Spartacum, pro famoso latro *pro vxore*
ne, Tanaquilem Sidonius Appollinaris & *Nerio pro*
Ausonius pro egregia vxore, & Matref. *noua nu-*
Persius Nerionem pro noua nupta, *pta.*

Nerio (inquit) *iam ducitur vxor*,

Sicinnos Satyros esse, & genus Satyricæ *Sicinni.*
saltationis esse dicunt nonnulli, in quo-
rum eo sententiam. Ita apud Suetonium,
qui Paniscorum habitu, i, Satyrorũ, per
antra & cauas rupes prostituerentur, in
fœdissimo Caprearum secessu, Tyberio
in delitiis erant. Vereor ne potior sit eo-
rum ratio, qui huiusmodi monstris oble-
ctantur, quàm mea qui in his cognoscen-
dis, abutor tempore, labore atque inge-
nio.

Quæ ſint apud Diuum Marcum communes manus, quid apud Hæbreos commune.

CAP. VIIII.

Forſitan nihil, commune magis eſt, quam id quod de vocabulo, commune & verbo communicare dicturus ſum, dicam tamen quid ea de re didicerim. D Marcus capite ſeptimo. καὶ ἰδόντες τίνας τῶν μαθητῶν αὐτοῦ κοιναῖς χέρσι, τοῦτ᾽ ἔστιν ἀνίπτοις, ἐσθίοντας ἄρτους, ἐμέμψαντο.

Locus D. Marci illuſtratus.

Hîc à Phariſæis Apoſtoli accuſantur, quod communibus, id eſt illotis manibus ederent, quod Moſaica lege iuberentur manibus, & vlnis aquam dare, antequam cibum ſumerẽt. Elegãter ille communes manus. Hebræis enim quicquid turpe, ſordidum atque impurum erat, id commune dicebatur, ea credo ratione, quod quæ publica & cõmunia ſunt, ſordeſcere videantur. Sic apud D. Mathæũ ſoter ait, οὐ τὸ εἰσερχόμενον εἰς τὸ στόμα κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον. ἀλλὰ τὸ ἐκπορευόμενον ἐκ τοῦ στόματος, τοῦτο κοινοῖ τὸν ἄνθρωπον.

Communicare.

Vetus interpres communicat hominem dixit, Erasmus impurat. Vetus interpres Hębream dicendi formulam secutus est, Erasmus latinam. *Septi.* Tertullianus id imitatus est.lib.de Patientia,in quo communicare pro coinquinare vsurpauit. *Nō vasculorum(inquit)inquinamentis, sed eorum quę ex ore promuntur communicare.* Quod apud eundem Tertullianum ante me obseruauerat B.Rhenanus,vir cui in his litteris parem Germania non tulit.

Quid apud antiquos sint vngulæ, quid Scorpiones, confirmatum quod impp. scripsere verbera ingenuis esse aliena l.viij.*C.de Repudÿs, virgæ in Iudiciis episcopalibus vsurpatæ, flagrorum & virgarum differentia.*

CAP. XV.

Suppliciorum vicissitudines.

VT ceterarum rerum, ita suppliciorum sunt vicissitudines quędam. Quæ prisci homiuum scęleratorum puniendorumgratia & exempli terrorisque ergò inuenere, ea iandudum obsoleuerũt, reçeptaque sunt in eorum locum longè dissimillima. Itaque cum legimus in veterum monumentis vngulas, scorpiones, cęteraque huius modiq;, supplicii nouitate ac ignorantia hæremus attoniti. Vngulas soleo interpretari ferrum, in vngues ferarum compositum & efformatum, quo ad eliciendam ex reis veritatem, apparitores Iudicum siue lictores latera perfoderẽt atq; perscecarent. Constantinus Imp. dominorum in seruos attrociùs sæuientium crudelitatem lege coercens, herũ ipsum homicidij reum esse vult *qui telo (inquit) vsus, lethale vulnus inflixerit, aut suspendi laqueo præceperit, vel iussione tetra præcipitandũ duxerit, aut veneni virus infuderit, vel dilaniauerit pœnis publicis, corpus ferarum vnguibus latera persecando &c.* Posset hic locus accipi, de his qui damnantur ad bestias quorum artus ferarum vnguibus dilaniantur, faucibus deuorantur: sed exploratum est

Vngula.

auctores priscos cum vngulas (supplicij id genus) denotarent, solitos adhibere latera, ijs enim vngulis latera tantùm dissecabantur. Has Cõstantius imp. & Iulianus Cæsar vngulas latera sulcantes, rectissime vocant. *Sit (inquiunt) equuleo deditus, vngulisque sulcantibus latera perferat pœnas proprio dignus facinore.* Constantinus l. i. de Emend seruor. C. vestigia ferarum dixit. Diuus Hyeronimus ad Innocentium de muliere septies icta. *Neque multo post, cum liuidas carnes vngula cruenta pulsaret, & sulcatis lateribus dolor quæreret veritatem, infœlicissimus iuuenis volens compendio mortis longos cruciatus euitare &c.* Prudentius v. c. variis locis huius supplicij meminit. Et vngulas elegantissimè rasiles scopulos dixit, sic apud Tertullianum accipio scopulos lib. de anima. *Si ceterorum quoque scelerum mercedem cogitamus, patibula, viuicomburia & culleos, & vncos, & scopulos.* Ammianus Marcellinus lib. xiiij. vnguibus mulcatos dixit. Isidorus in glossis vngulæ (inquit) dictę sunt quod effodiãt. Id genus quoque fidiculæ dicebãtur, & sic vngulas interpretatur vetus Glossarium

Rasiles Scopuli.

Fidiculæ.

ὄνυχες οἱ εἰς τὰ βασανιστήρια. Fidiculæ. Idem Iſidorus hac de Scorpionis ſignificatione explicationem dedit. *Virgæ ſunt ſummitates frondium arborum, quæ dictæ ſunt quod virides ſint, vel quod vim arguendi habeant, quæ ſi lenis fuerit virga eſt, ſi certe nodoſa, vel aculeata, ſcorpio rectiſsimo nomine dicitur, quod arcuato vulnere in corpus figatur.*

Scorpio genus flagri

De cauſa Scorpionis ſiue nepę ſic in Scorpiaco loquitur Tertullianus. *quæ cauda erit quodcunque de poſthumo corporis propagatur, & verberat, perinde vt ſcorpij ſenes illa nodorum venenata intrinſecus venula ſubtilis, arcuato impetu inſurgens, hamatile ſpiculum in ſummo tormenti ratione reſtrigens &c.*

Scorpio bellicum fuit tormentum de quo Ammianus Marcellinus lib. 23. Fit mentio huiuſmodi flagri quod ſcorpionis obtinuit appellationem, in Martyrologio quam frequentiſſima. Ieroboam regum lib. iij. cap. xij. ex iuuenum conſilio hanc ad populum orationem habet, ὁ πατήρ μου ἐπαίδευσεν ὑμᾶς μάστιξιν: ἐγὼ δὲ παιδεύσω ὑμᾶς ἐν σκορπίοις. id eſt vt Hieronymus tranſtulit. *Pater meus cecidit vos flagellis: ego autem cedam vos ſcorpionib.* Prætcrea vt ex Romanorum ſcri-

ptis didici loris & flagris cedi, planè seruile atque illiberale suit. Imp. in l. viij. c. de repudiis aiunt, iustas habere diuortij causas mulierem, *si se verberibus* (*inquiũt*) *quæ ingenuo aliena sunt afficientẽ maritũ probauerit*. Macer. Tribunus pleb. apud Sallustium sic ait. *Verum nescio quæ vos torpedo occupauit: quia neque gloria mouemini, neque flagitio: cunctáque presenti ignauia mutastis, abundè libertatem rati quia tergis abstinetur*. Itaque festiuissimum apud Plautum mãcipiũ, tergum suum ostreatum vocat, quia vt in eiusmodi animalibus magna est ludentis naturæ varietas, sic eius tergum vlcerum & plagarum varietate distinctum, ostreæ speciem præferre videretur. Posthumius Iunior siuè M. Florus decl. iij. sæuiat denique in tergà, verberibus exigat seruilem plagarum patientiam. Valerius Maximus virgarum verbera contumeliosa dixit. Terentius in Adelphis.

Flagris cedi seruile erat.

Tergum ostreatũ.

Nam si molestus esse pergis, iam intrò arripere atque ibi
Vsque ad necem opperiere loris S. loris liber Æ. sic erit.

Indignatur homo liber, ac ingenuus cũ

flagrorum minas sibi videt inferri. Æschino seruilia minitāti supplicia, obiicit libertatem quam inhumanitêr ac seruilitèr accipere capitale ferè fuit. Ex quibus causis liber fustibus cædebatur; ex his seruum flagellis cædi Macer scripsit l. x. ff. de pœnis: Multa eius generis quæ apud antiquos extant sciens pretermitto. Illud est maximè notandum quod D. Augustinus ad Marcellinum comitem scripsit de virgis, quas ex eo solùm loco veritatis eruendæ, & questionis habendę causa adhibere didici. Causa xxiii. q. v. c. circuncelliones. *Noli (inquit) perdere paternam diligentiam, quam in ipsa inquisitione seruasti, quoniam tātorum scelerum confessionē, non ex tento aculeo non sulcātibus vngulis, non vrentibus flammis, sed virgarum verberibus eruisti: qui modus correctionis & à magistris artium liberalium, & ab ipsis parentibus adhibetur, & sæpè in iudicijs solet ab Episcopis adhiberi.* Quod scribit Augustinus in Episcopalibus iudiciis virgas adhiberi id patet ex lxxxvi. dist. C. non liceat c. v. q. v. c. illi. & xlv. dist. c. cum beatus. Sic ex Philone grauissimo & sanctissimo auctore didici, olim Alexandriæ Ægiptios flagris cedi

Virgæ apud Episcopos in questionibus vsurpatæ.

Alexandrinos virgis: Eius igitur hæc verba extant in libro contra Flaccum Ægipti prȩsidem, quæ ego latina dabo. *Est inquit in vlla vrbe flagrorum differentia, pro eorum conditione qui cæduntur, Aliter Aegiptij flagellantur ab aliis, Alexandrini vero virgis cæduntur ab Alexandrinis lictoribus quos vocant Spathephoros. Hunc morem & in nostris hominibus seruarunt superiores præsides & ipse quoque Flaccus primis Magistratus sui temporibus. Est certe & in pœna paruum quoddam solatium, & in cruciatu remißionis nonnihil, quando res ita vt sunt sinuntur, nec augetur maliciose molestia, sed cum accidit nihil æquitatis relinquitur. An núm igitur fuit iniquißimum, cúm de plebe Alexandrina Iudæi liberalibus & ciuilibus flagris punirentur, quando viderentur commeriti, Magistratus, Senatoresque honoratos vel ipsis appellationibus hac parte inferiores habent suis subditis, & exequari Aegiptiorum obscurißimis maximorum flagitiorum pœnas luentibus corpore.*

virgarũ & flagrorum differentia.

Veram esse & ingenuam Modesti lectionem, quam Baptista Pius emendare conatus est.

CAP. XVI.

ABsit vt alicuius manes lacessamus. Ita est in litterarum studiis natura mihi comparatum, vt libenter ea legam vel etiam laudem, quibus conscribendis docti ac prestantes viri insudauere, errores verò tantum agnoscam non culpem. Si aliquoties morosiùs quàm fert natura, in alicuius lapsum feror, (credite) id non tàm eius contra quem scribo, minuendæ, quam mitigandæ auctoritatis causa facio. B. Pius vir fuit non ineruditus, sed inops iudicij, & miseros homines dixit, vir quispiam hac ætate harumce musarum princeps, qui sub tam lentis maxillis manderent, quod Suetonius de Tyberio, D. Augustum vsurpasse dixit.

Lubet igitur subiicere Modesti verba siue eius qui librum hunc de re militari

ſcripſit, qui inter M. Tullij monumenta ineptiſſime relatus eſt, quem Pius emendare conatus eſt prorſùs infœliciter. *Equitum alas dicunt, ab eo quod ad ſimilitudines àlarum ab vtraque parte protegant acies quæ nunc vexillationes vocantur, a velo quia velis hoc eſt flãmulis vtantur.* Scribe flammeolis inquit Pius, eſt enim flãmeum velum, & per diminutionem flammeolum quo nubentes tegebantur boni ominis cauſa. Dum vrceum facere cogitat Pius amphoran finxit manus: Dum errorem tentat extirpare, ſæuit errorem, id erit ipſi in expedito, qui legerit Georgi Cerini hæc verba ὅτι βιξιλατίονες οἱ ῥωμαίων ἱππεῖς καὶ βίξιλα παρὰ πετάσματα ἐκ πορφύρας καὶ χρυσοῦ εἰς τετράγωνον σχῆμα πεποιημένα ταῦτα ἐξαρτῶντες ἐπὶ μακρῶν δοράτων κύκλῳ, παραπορευόμενοι τῶν βασιλέων, κατασκέπουσιν αὐτόν. εὐῶ δ' αὐτὰ λεγόμενα φλάμουλα. id eſt Romani equites appellantur vexillationes, & vexilla vela ſunt quadrãgula forma, ex auro & purpura contexta, & longis contis ſuſpenſa, circa regem gẽſtant, eumque tegunt. *Sunt* autem fortè ea quæ flammula vocantur. Renatus Vegetius lib. 2. *Equitum alæ dicuntur, inquit, ab eo quod ad ſimilitudinem alarum, ab*

Modeſti locus à vulnere Pij vnidicatus.

Flãmula

vtraque parte protegant acies: quæ nunc vexillationes vocantur, à velo, quia velis hoc est flãmulis vtuntur. Idem lib. iij. cap. v. *Muta signa sunt Aquilæ, Dracones, vexilla, flammulæ, rufæ primæ &c.* Hi loci Modesto satis patrocinantur, verbum non amplius addam.

Seneca emendatus in libro de consolatione ad Albinam matrem.

CAP. XVII.

QVi literas amat, & Senecam amat, cui cordi est virtus, & digna viro libertas, & animi cõstãtia fortitudoque, huic & cordi est Seneca. Et quidem qui accurratissimè Senecæ monumenta legerit, erit apud litteratos in honore ac pretio, qui concoxerit summj boni ducet loco, in rebus humanis integrè ac gloriosè versari. Hic vt hac ætate cum nitore suo prodiret in publicum, viri diligentia & ingenio pręstantes, nauarunt operam, nec pręstare omnino potuere. Et quia quasi collatis signis docti omnes ad exigendam libris barbariem con

Seneca lans.

currunt, ego quoque cum ipſa decernã, & nunc reciperatoris officio fungar, res ablatas raptaſque reſtituendo, & vnicuique ſuum reddendo. Reſtituatur igitur Senecæ titulus ſuus, vt in M.ſcripto meo eſt. *L. Annei Senecæ liber ad Helbiam matrem ſuam de conſolatione filij ſui.* Ex libro ipſo apparet hunc eſſe veterem & naturalem, non recentem aut adoptatum titulum. Deindè hic locus putidè ac turpiter corruptus eſt. *Vt antiquiora quæ vetuſtas obduxit tranſeam, Phocide relicta Graij qui nunc Maßiliã colunt, prius in hac inſula conſederunt: ex qua quid eos fugauerit incertum eſt, vtrum cœli grauitas, an præpontis Italiæ conſpectus, an natura impetuoſi maris. Nam in cauſa non fuiſſe feritatem incolarum, eo apparet quod maximè tunc trucibus & inconditis Galliæ populis ſe interpoſuerunt.* In manuſcripto meo legitur, *cum curibus*, ego ex ipſo lego, tùm curibus, & ſic legendum manifeſtiſſimè probat Trogi Pompei Epitome lib. xliij. quæ ipſam hiſtoriam breuiter perſtringit his verbis. *Temporibus Tarquinij ex Aſia Phocenſium iuuentus, oſtio Tyberis inuecta, amicitiam cum Romanis iunxit, inde in vltimos Galliæ ſi-*

Locus eiuſdem emẽdatus.

nus nauibus profecta Masiliam inter ligures & feras gentes Gallorum condidit. Quirites à Curibus dictos ignorat nullus, qui Reipublicę Romanæ crementa, & incunabula nouerit. Quod ait Seneca Phocenses se curibus & inconditis Galliæ populis interposuisse: Hoc est quod Trogus ait primo se Romanis iunxisse deinde in vltimos Galliæ sinus profectos Massiliam condidisse. Nisi mauis legere *Tum liguribus.* Vt Trogus dixit *inter ligures & feras gentes Gallorum.* Vna ex his lectionib. ingenua est quàm asseram nescio. Infrà idem Seneca. *O fortunatiorem Marcellum (inquit) eo tempore, quo exilium suum Bruto approbauit quam quo pop. Romani consulatũ rexit. In veteri, Bruto exprobrauit quam Reipub. consulatum.* Malo vt legatur approbauit, Rexit suppositium verbum est, & idcirco relegandum. Deinde: *Minus beatè viuebat dictator noster qui Samnitum legatos audijt cum vilissimum cibum in foco ipse manu sua versaret, illa qua iam sæpe hostem percusserat lancemqve in Capitolini Iouis gremio reposuerat.* In quibusdam libris laneeam, in meo laureamque rectissimè. Quoties victoriam publica lætitia sequeretur imperatores

Alius eiusdem locus correctus.

peratores pro more, Lauream in gremio Capitolini Iouis ponebant, & laureatas litteras mittebant. Pacatus Drepanus in Panegerico Theodosio A. dicto de eodem Fabritio & priscis imperatoribus sic loquitur. *Curij, Coruncani, Fabritij, ne virtus quiete languesceret, depositis in gremio Capitolini Iouis laureis, viri triumphales rusticabantur.* Trāquillus in Domitiano. *De Sarmatis lauream modo Capitolino Ioui retulit* Plinius maior cap. xxx. lib. xv. de lauro sic loquitur. *Romanis precipuè lætitiæ victoriarumque nuntia additur, litteris & militū lanceis pilisq;, faces imperatorios decorat, ex his in gremio Iouis opt. max. deponitur, quoties lætitiam noua victoria attulit.* C. Plinius in Paneg. Traiano dict. *Allata erat ex Pannonia laurea dijs, vt inuicti Imperatoris exortum victoriæ insigne decoraret. Hanc imperator Nerua in gremio Iouis collocarat &c.* Paulo post ait Traiani adoptionis die, laurum Capitolino Ioui dicatam fuisse.

Imperatorum Constantinopolitanorum mos in sumendo de captiuis hostibus supplicio. Asino imponi, & de tondendi infamia.

CAP. XVIII.

DOcuerunt iampridem in his studiis principes viri, hostes populi Romani, triumphantium Imperatorum currus secutos, pro more abripi in carcerem, ibique lictoribus mácipatos trucidari cõsueuisse. quo ad Roma, imperii caput & sedes fuit, hic mos inualuit, atque etiam vetustiorum consuetudinum remansere quædam velut imagines atque vestigia. At statim vt in Bizantinam ciuitatem imperij domicilium, & insignia transfusa sunt, successitque occidentis honori Oriens, Romanorum paulatim mores euanuere, ac in peregrinos ritus transiere. Itaque quantum mos sumẽdi de hostibus supplicium, qui apud nouissimos imperatores obtinuit, ab illo prisco & vere Romano desciuerit, non potest euidentiùs explicari quàm relatione. Solitos eos imperatores cap-

tum hostem in pauimento distendere. Eius ceruices insultando cõculcare, pedibus manibusque malè acceptum & lacerum, asino imponere, in hæc verba prorumpentem, ἔλεισόν με, ἀληθῶς βασιλεῦ Eoque modo de Thoma exactas maiestatis pœnas, à Michaele Balbo, ex Georgij Cedrini annalibus didici. Quid esse potest magis contumeliosum, quam hosti in pauimento distento crura manusque estringendo illudere? Ignominiosum quam Asino imponere? Miserabile quam cogere tam miserãdis verbis salutem deprecari, hostis fortunam agnoscere, sue velut nuntium & repudium mittere? Agathias lib. historiarũ iiij. *Rusticus & Ioannes Cubazis interfectores (inquit) mulis impositi publice circunferuntur præcone clamante, vt singuli leges vererentur, & singuli innoxio sanguine abstinerent.* Procopius in Vandalicis ait Valentinianum Imp. Ioanni qui Romæ purpuram sumpserat dextram precidisse, Asino incidentem circunduxisse & in hyppodromum coniecisse. Appianus in Mithrid. scripsit Mithridatem, Manium Attilium Imperatorem Romanorum captum Asino impositum. Per-

Imperatorum Constantinopolitanorum mos in exigendo de hostib. supplicio.

Ignominiosum Mulis imponi & per vrbẽ vehi.

gamum duxisse, proclamante præcone *Ecce Manius*. In tripartita historia cap. ix. vj. lib. legitur de Georgio Alexãdriç pontifice, Alexandrinos eius cadauer ignominiæ causa asino impositum, per vrbem traduxisse, deinde flammis consumpsisse Apud Stobæum, Nicolaus, qui mores gentium scripsit, apud Pisidas adulterij cõuictum, ait vnà cum muliere asino insidentem, per vrbem circunduci per aliquot dies. Apud Cumęos, vt Plutarchus in quæstionibus Græcorum scripsit, mulier adultera, in forum deducta saxo imponebatur, dein infamiæ causa asino per vrbem vehebatur, & in idem saxum rursus exponebatur. Idcirco eiusmodi ignominiam Cumæi ὀνοβάτιν dixerunt. Iulius Pollux ὀνοβατεῖν esse dixit cum asini equas saliũt. Atque, vt infamiæ causa asino imponere sic quoq; caput radere consueuisse, ex eiusdem Cedrini historiis didicimus. Extant variæ Imperatorum constitutiones apud Constantinum Hermenopulum in πρόχειρων libris, aliosque auctores, quibus id supplicij siue potiùs infamiæ genus, variis criminibus adhibetur. Apud Romanos promit-

Caput radere.

tere capillos, ac nutrire comam, neque ingenuum, neque pudicum decebat, & qui mittebatur manu, caluus fiebat & pileum capiebat: Rei capillos promittebant, mulieres reæ ſibi precidebant. Qua de re ſic Sidonius Apollinaris in Epiſtolis ſcripſit, loquens de quodam delatore. *Quorum (inquit) dolore lætatur, paſcitur fame, precipuè pulchrum arbitratus antè turpare, quam punire damnandos. Crinem viris nutrit, mulieribus incidit: è quibus tamen ſi rara quoſdam venia reſpexerit, hos venalitas ſoluit, illos vanitas, nullos miſericordia.* Verumtamen ſeneſcente iam Imperio Romano, priſciſque ſublatis ferè omnibus moribus, tonderi ac radi ignominioſum fuit. Apud Hæbreos id quoque infame habebatur. Quo loco ad Hieruſalem *Dominus dixit, rade & detonde te delicatorum tuorum cauſa,* adnotauere Theologi veteres, ac interpres Octateuchi nitidiſſimus, Procopius Gazæus Sophiſta, tonſuram ignonimiæ ac luctus inditium fuiſſe: Apud Græcos lugentes, precíſis crinibus funus proſequebantur. Ex Nicolai monumentis de moribus gentium refertur apud Stobæum, cum qui ne-

Promittebant antiquitus rei capillos.

Apud Romanos mulieres reæ capillos precidebant.

Tonderi ignomimioſum.

Precíſis crinibus funus proſequi.

farium ac scelestum aliquod facinus perpetrasset, Indorum regem tonderi iubere solitum. Apud Germanos adultera crinibus accisis, coram propinquis expellebatur domo, ac per vicum verbere agebatur, vt Cornelius Tacitus scripsit. Quondam apud Francos indicium libertatis capilli fuere, atque capillos amittere pro libertatem amittere, Sidonius Apollinaris dixit, lib. Epistolar. ij. *Si nullæ quantum rumor Anthemij principis opes. statuit te auctore nobilitas, ceu patriam dimittere, ceu capillos.*

Capilli apud Francos inditiũ libertatis.

Variæ coronarum species & vsus ex Tertulliani libello de corona militis, emendatus eiusdem libri locus vnus.

CAP. XIX.

VIdeo à scriptoribus nostris diuinam legem obseruari, qua iubetur agrorum fruges ita legi à dominis, vt semper spicilegium relinquatur. Vtrùm id vertam vel eorum ignorantiæ, vel fastidio planè ignoro. Illud teneo neque cuiusquam auctoris vitia, neque virtutes à quoquam ita notari

posse, quin non permulta supersint posteritati, quæ eius ingenij aciem effugerint. Nullus est intactus auctor, nec tamen prærepta vel imminuta videri potest scribendi materia. Id mihi in Christianorũ eruditissimo scriptore Tertulliano visum est verius, in cuius etsi lectione, tanquam in mustaceo laurum quæsierint plurimi: adhuc tamen multa restant quibus lectionis molestiam eruditus lector compensare possit In ipsius libello de corona militis, hæc de vsu coronarum notaui. Ille ex Homero imprimis ait cœlum syderibus coronatum esse *Præfabitur quidem*, inquit, *Claudius etiam cœlum Syderibus apud Homeri carmina coronatum esse*. Plinius nullas antiquitùs nisi Deo coronas tribui fidem facit, & eam ob causam Homerum eas cœlo tantum & vniuerso prælio ascribere. lib. 21. cap 5. Idem. *Nam & mortuorum* (inquit) *est ita coronari*: solebant enim in funcribus coronas adhibere. Quibus mod° lege 12. Tab. datus est. In quibus Tabulis, in ea parte qua de iure sacrorum agitur, quæ fere tota in solennibus funerum occupatur, sic scriptum est.

Cæli corona.

Mortui coronati efferebãtur.

Illustratæ leges 12. tab.

Neue longæ coronæ, neue acerræ adhiberentur.

Præterea qui in publicis certaminibus coronam adeptus esset, ei mortuo iubetur imponi.

Qui coronam parit, ipse pecuniaue eius virtutis ergò arguitor, ipsique mortuo, parentibus eius, dum intus positus erit forisque feretur, sine fraude imposita esto. Corona igitur vt videtur velle lex 12. tabularum virtutis argumentum erat.

Corona Socordiæ signum.

Clemens tamen Alexandrinus socordię atque ignauiæ signum esse dicit, & idcirco mortuos & statuas coronari. Eius hæc verba sunt lib. Pæd. ij. cap. 8.

ἀοχλήτου δὲ ἀμεριμνίας ὁ στέφανος σύμβολον, ταύτῃ καὶ τοὺς νεκροὺς καταστεφανοῦσιν: ᾧ λόγῳ καὶ τὰ ἔδολα ἔργῳ προσμαρτυροῦντες αὐτοῖς τὸ εἶναι νεκροῦς.

Coronæ quibus sacræ essent.

Minutius Fœlix in Octauio. *Nec mortuos coronamus*, inquit, *ego vos in hoc magis miror, quemadmodum tribuatis exanimi aut sentienti faciem, aut non sentienti coronam, cum & beatus non egeat & miser non gaudeat floribus*. Plinius ait coronas deorum Lariũ, publicorum priuatorumque sepulchro-

rum, maniumque honori consecrari. Lares coronari testatur M. Cato de villicæ officiis. *Kalendis, idibus*, inquit, *nonis festus dies cum erit, coronam in focum indat per eosdem dies, lari familiari pro copia supplicet.* Plautus in Trinummo. — *Coronare lares.*

Larē corona decorari meū volo, Vxor venerare

Idem Tertullianus ipsas fores, ipsas hostias, & aras, ipsos ministros & sacerdotes coronari auctor est. *At enim Christianus, ait, nec ianuam laureis infamabit si norit quātes deos ostiis diabolus affixerit, Ianum à Ianua, Limentinum à limine, Forculum & Cardam à foribus & cardinibus, & Apud Græcos Thyræum Apollinē & Antelios dæmones.* Idē Tertullianus ait Ianuas coronari solitas, sicut Lupanaria, quæ elegantissimè vocat consistoria libidinum publicarum lib. ad Vxorem ij. *proceddet*, inquit, *de ianua laureata & lucernata, vt de nouo consistorio libidinum publicarum.* Idem in Apologetico, *cur die læto non laureis postes adumbramus? nec lucernis diem infringimus. Honesta res est solennitate publica exigente, inducere domui tuæ habitum alicuius noui lupanaris.* Aras herbis frōdibusque redimitas fuisse satis testatur hic Terentij locus in Adelp.

Fores coronatæ.

Lupanaria coronata.

Aræ frondibus redimitæ.

D accipe à me hunc ocyus
Atque ante ianuam nostram appone M. obsecro
Humine? D. ex ara hinc sume verbenas tibi,
Atque eas substerne.

Verbenæ. Donatus notat verbenas dici omnes herbas frondesque, quibus aræ coronarentur, sicut Acro Hellenius in hunc Horatii locum.

Ridet argento domus, ara castis
Vincta Verbenis, auet immolato
Spargier agno

Propertius,

Inde coronatas vbi thure piaueris aras.

De Sacerdotum coronis Claudius scripserat, cuius monumenta vetustas absumpsit, *Habes* (inquit Tertullianus) *omnes collegiorum Sacerdotalium coronas apud Claudium.* Veteres quoque solennes liberi dies magnam appellauere coronam. *Sed & alias* (inquit) *Liberum principem coronæ plane laureæ, qua ex Indis triumphauit, etiam vulgus agnoscit, cùm dies in illum solennes magnã appellat coronam.* Milites etiam donatiuo accepto coronabantur. Hinc illud, *expungebantur in castris milites laureati.* Et illud. *Eadem laurea in donatiui dispensatione denun-*

tiatur. Cæterum illud quàm redolet priſcas ſuperſtiones & aniles planè præſtigias? Quis vel ſine deteſtatione, vel graui cachinno audire poterit Romanos qui ceruicibus omnium gentium impoſuere iugum, quorum vtamur legibus & inſtitutis, eò ſtuporis & inſaniæ deueniſſe, vt latrinas, lupanaria, piſtrina, carceres, ludos, amphitheatra, ſpoliaria & libitinas ipſas coronis honorarent. Verba hęc ſunt Tertulliani. *Cæterum à ſeculo coronantur & lupanaria, & latrinæ, & piſtrina, & carcer, & ludus, & ipſa Amphitheatra & ipſa ſpoliaria ipſæque libitinæ*. Ex eodem libro didici ſupplices coronarios fuiſſe apud antiquos: Ita enim ipſe loquitur. *Habes tragœdiã Cerberi, habes Pindarũ atq; Callimachũ qui & Apollinem memorant interfecto Delphico Dracone lauream induiſſe, quo ſupplicẽ. Erant enim ſupplices coronarii apud veteres.* Huius moris extant certiſſima indicia apud Appianum in Lybicis, qui ſcripſit in obſidione Byrſæ, iam capta Carthagine ad Scipionem, quoſdam Carthaginienſes floreis coronis, (vt in ſacris Æſculapii fieri moris erat) caput redimitos ſup-

Supplices Coronarij.

plices venisse & deditionē fecisse. Idē in Hispanicis scripsit seniores Cauceanorū, coronatos & supplicū habitu ad Lucullū accessisse, petentes ab eo, quomodo populo Romano satisfacere possent & cū eo in gratiā rediire. Conuiuę preterea hędecrati, & coronis vnguentatis pectora circumuoluti accumbebant huius rei rationem his verbis Tertullianus reddit ex Harpocratione. *Liberum eundem apud Aegiptios Osyrim, Harpocratiō de industria hederatum argumentatur, quod hederæ natura sit ab heleuco defensare.* Iulius Higinus de rerum cœlestium historiis lib. ij. *Nonnulli* (inquit) *etiam coronam habuisse dixerunt, vt se victorem impunè peccasse diceret. Itaquę homines in maxima lætitia victoresque coronas habere constituerunt. Id in exercitationibus & conuiuiis perspicere licebit.* Clemens Alexandrinus Pædag. lib. ij. cap. 2.

Conuiuæ hederati.

Corona lætitiæ signum.

ὁρᾷν γοῦν ἐστὶν αὐτῶν τινὰς ἡμιμεθεῖς, σφαλλομένους περὶ τοῖς τραχήλοις ἔχοντας στεφάνους ὥσπερ τοὺς ἀμφορεῖς διαπυτίζοντας ἀλλήλοις τὸν ἄκρατον φιλοτησίας ὀνόματι. Id est videre ergo licet aliquos semi mortuos cæspitantes, in collis coronas habentes, non secùs ac amphoras inter se inui-

cem vinum fundentes, ſub nomine beneuolentiæ: In annua quoque votorum nuncupatione, coronatos fuiſſe, hic locus notat, ex quo ſolennia eius nuncupationis diſcere potes. *Hæc annua votorum nuncupatio quid videtur? prima in principiis, ſecunda in Capitolio, Accipe poſt loca & verba. Hunc Iuppiter tibi bouem cornibus auro decoratis vouemus eſſe futurum. Cuius ſententiæ vox eſt vtique negationis, etiamſi tacet ille Chriſtianus ore, capite reſpondit.* Haud pueros latet, laureatos fuiſſe triumphantes, triumphantibuſque ire ſolitos obuiam patres & populum. Non tangerem hunc locum niſi lectionis inconſtantia meum flagitaret auxilium. Sic igitur in Tertuliani codicibus legitur. T*riumphi laurea foliis ſtruitur, hinc aduerbis lemniſcis inauratur &c.* Beatus Rhenanus ingenue fatetur ignorantiam huius vocabuli aduerbis, nihilq; preterea tẽtat. Audaciores alij legunt. *Hãc inumbrant lemniſci.* Ego ſic legendũ cenſeo : *Triumphi laurea folijs ſtruitur, atque adoreis & lemniſcis inauratur &c.* Sexcentis locis probare poſſum, adoreas triumphis adhibitas fuiſſe, hincque triumphales dici: Sed vno & altero lectori ſatis fieri poteſt. Egeſippus antiquiſſimus ecle

Locus Tertulliani ex eodem libello reſtitutus.

Adoreæ gantissimusque auctor de excidio vrbis Hiero.lib.3.cap.24. sic de Manlii Torquati filio loquitur. *Stabat hostibus cæsis adolescens, amictus adoreis triumphalibus, sub carnifice mortis securus, quoniam beatissimum putabat victoria mori.* Iulius Solinus de M. Sergio. *Beatus profecto tot suffragiis gloriarum, ni heres in posteritatis eius successione Catilina, tantas adoreas odio damnati nominis obumbrasset.* Hinc apud Sext. Pompeium legimus veteres adoreas laudem dixisse, quia gloriosum putarent esse, qui copia farris abundaret. In Veteri Glossario Adoriosas ἔνδοξος ὡς πομπήιος. Haud scio an ex alio auctore quis valeat discere vtrum magistratus, & publici ordines in causis publicis sederent coronati. Hic locus fortè hoc vult. *Coronant & publicos ordines laureis publicæ causæ, Magistratus vero insuper aureis, vt Athenis, vt Romæ.* De Hetruscis quarum supra dicto apud Pliniũ, loco fit mentio, illud addendum. *Præferuntur etiam illis Etruscæ. Hoc vocabulum est coronarum quas gemmis & foliis ex auro quercinis, ob Iouem insignes ad deducendas Thensas cum palmatis togis sumunt.* Illud de prouincialibus. *Et prouinciales coronæ ima-*

magistratus coronati.

Hetruscæ coronæ.

ginum iam non hominum maiora capita quærentis. Vt verè ſicut diximus, milites donatiuo donati coronabantur: Sic vulgus poſt victoriam principis vel in eius natali coronam ſumebat, *coronatur & vulgus ex principalium proprietatum exultatione, nūc ex Municipalium ſolennitatum proprietate.* Ex eo patet in congiariis principum, & feſtis Municipalibus, vulgus quoque coronari. Hic etiam coronarum vſus ad nuptias vſque promanauit. *Coronant & nuptiæ ſponſos, & ideo non nubimus Ethnicis.* Sextus Pompeius in dict. corolla. *Coronā,* inquit, *nouā nupta de floribus verbenis, herbiſque a ſe lectis ſub amiculo ferebat.* Hinc fortè illud apud Hermenopulum lib. 4. Tit. 4. de nuptiis Clandeſtinis, iubetur, ne quis clàm coronetur. i. nubat, ſed in præſentia plurium. μηδεὶς μυςικῶς ςεφανέσθω, ἀλλὰ παρόντων πλειόνων, *&c.* Lares quoque in nuptiis, fœlicis euentus cauſa coronari, apud Plautū in Aulularia Euclion ſenex docet.

Prouinciales.

Coronæ in nuptiis.

Locus Harmenopuli illuſtratus.

Nunc Tuſculum emi & haſce coronas floreas
Hæ imponentur in foco noſtro, lari
Vt fortunatas faciat Gnatæ nuptias.

Ex hoc denique loco coniicio & manu-

missionem coronasse, *coronat*, inquit, *&* *libertas secularis*. Sciens videns volensque, multa pretermitto, quæ addi possent, ex iis tantum floribus volo coronam meam fieri. Athenæus, Plinius de coronis copiosissimè loquntur. Væ tempori! quod in hac commentatorum materia præstantissimũ Claudium Saturninum nobis præripuit: Cuius extitisse de Coronis librum Tertullianus ait, & origines & species & solennitates earum ita edisserentem, vt nullam gratiam floris, nullam lætitiam frondis, nullum cespitem aut palmitem non alicui capiti inuenias consecratum.

Manumissi coronati

Moris apud antiquos fuisse, aurum vel argentum extensa Chlamyde excipere, non cauata manu quod putabatur esse rapientis.

CAP. XX.

Qui

QVI dixit viue moribus præteritis, loquere verbis præsentibus bellissimê dixit. At ô mores! verba prisca & desita, quæ nec ipsa Euandri mater agnosceret, diligenti studio repetuntur atque explicantur. Mores vero prisci quibus esse nihil potest purius ac integrius, velut aniles quædam præstigiæ, vno quasi ore damnantur atque exulant. Vt antiqua & exculcata verba restituantur, haud improbo. Volo vt priscorum orationem grauem & horridam graues & horridi mores consequantur. Nil ęquè mihi placet ac antiquorum oratio, nil me ex antiquorum libris delectat magis, quam qui ex verbis colligi possunt mores. Puto me auctorem non frustra quempiam legisse, si verba notauerim: At lucrum mihi videor fecisse, si morem aut consuetudinem priscorum aliquam obseruauerim. Lubet igitur Ammiani Marcellini verba subiicere, ex quibus accepi quondam moris fuisse, extensa chlamyde aurum vel argentum excipere, non cauata manu quod esse rapientis videbatur, non accipientis. *Inductis*, inquit, *quadam so-*

Cauata manu excipere, e-rat rapienti.

lenni die Agentibus in rebus, in consistorium vt aurum acciperent, inter alios quidam ex eorum consortio, non vt moris est expansa chlamyde, sed vtráque manu cauata suscepit & imperator, Rapere inquit non accipere sciunt. Agentes in rebus. Disertissimus & elegantissimus poeta, Tibullus in quadam Elegia cum auaritiam & rapacitatem dominæ insectaretur, dicebat illam caua manu pretium flagitare.

Illa (inquit) *caua pretium flagitat vsque manu.*

Hinc quoque apud Aurelium Propertium, eius nitoris & elegantiæ poetam fluxit salax ille, & pretextatus versiculus.

Nunc furtiua cauis poma dabam manibus.

Ex hoc, vt puto, more deriuatæ sunt hæ prouerbiales dicendi formulæ, *ferre sinu laxo, remittere vacuo sinu, in sinum vertere.* Ferre sinu laxo nihil aliud est quam expansa chlamyde. Horat. Ser. II.

nucesque
Ferre sinu laxo, donare & ludere vidi.

Vacuo sinu remittere, id est pauperem, inopem & vacuum remittere. Valerius Martialis x. Epig. ad Mactum.

Ibis littoreas Macer Salonas,
Ibis rara fides amorque recti,
Et secum comitem trahet pudorem,
Semper pauperior redit potestas.
Fœlix auriferæ colone terræ.
Rectorem vacuo sinu remittes.

In sinum vertere, in rem suam vertere est. Sic eruditi accepere hæc Ælij Lampridij verba in Commodo. *Agebanturque omnia per alios, qui etiam condemnationes in sinum vertisse dicuntur.* Sub Tyrannis vænire solent iudicia. De his ergo Lampridius loquitur qui sub Commodo iudicia vænumdabant, & in rem vertebant suam. Papinius Statius Syluar. ij. fortunam rediire largam sinu dixit, cum prospera contigisset.

Et qua tibi cumque beatum
Larga redit fortuna sinu.

Plinius καταχρηστικῶς in rapinis & furtiuis rebus vsurpauit, lib. xxxvj. cap. xv. Vnde (inquit). *M. Scaurus pater, toties princeps ciuitatis, & Marianis sodalitiis rapinarum prouincialium sinus.*

Hîc ego libro Variarum primo finem

do quem degeſſi in Caſelliano meo, hoc tempore, quo peſtilentia Aruernos noſtros depopulabatur, & Iſaurici quidam latrones infeſtabant. Si te hic liber nihil docere poſſit, ſaltem à memoria erit.

FINIS LIBRI PRIMI.

IAC. DVRANTIVS CASELLIVS, IAC. CORTINIO Cisseo N. P.

S.

ILLE *dies (Iac. Cortinj) qui mihi dictus & status est cum illa virgine, quam promissam, pactam & desponsam habeo, mihi vellit aurem, ut recorder illius antiqui moris,*

Sparge marite nuces, tibi deserit Hesperus Oetam.

Itaque nunc verè spargo nuces meas, hoc est, ludos pueritiæ & adolescentiæ meæ: Quos ego cui potiús spargam quam tibi,

quocum mihi pubertas in Musarum gremio, fœlicissimè & amicissimè traducta est, quocùm ab ipsis studiorum meorum incunabulis amicitia contracta, quę eosdem progressus & incrementa fecit, quæ ætas nostra, quam nisi vetus consuetudo & longa familiaritas creasset, iudicium quod ætati accessit conciliare poterat. Iudicio enim te amo (mi Cissee) Quid enim te non amem, à quo scio me constantissimè amari, cuius etiàm, si te non nossem amarem virtutes, ingenium amplecterer? Qui enim tàm fœlicitèr amorem cecinit, nemini non gratus esse potest. Sed heu: tu, quod iudicium tuum de his nugis? probabis. Quid enim meum non probas? At maluisses Milesias meas & poëmata videre lucem: Et hoc quidem ætati meæ ac huic tempori conducibilius erat. Amo enim & nisi Iuno iugalis, & Venus vota mea audiuissent, Leucatem saltum cogitabam. Sed ratis nostra in portu est, & quod

Deus mihi benè vortat, breui maritus ero, nec deinceps vxorium soluam. Musas meas continui tecto, quia illis manus vltima non accessit, & timui ne si ornatu illo prodirent foras, earum auctorem proderent potiùs quàm promouerent. Illas igitur domj contineo, hosque interim Variarum commentarios manu mitto, liberi sint & abeant quò volent, quò fors iusserit. Illos si bonus aliquis Genius comitetur, operæ meę pretium tuli, ingenio tamē & iudicio meo non satisfeci nisi meruj. Tu id videto cum Bineto, cúm Gossellino, cum Bonefonio nostro, cum Iuliano fratre, quibus si placui, assecutus sum quod volebam.

Vale & me ama.

IACOBI DVRANTII CASELLII VARIARVM,

LIBER SECVNDVS.

Explicatus Gregorij Pontificis locus ad Brunichildam Francorum reginam. De vulgari purgatione. Igne in purgationibus & expiationibus vsos fuisse Romanos sicut aere.

CAPVT PRIMVM.

NE quilibet iure fugitiuum dixerit, ſtruxi pedem, meque dominæ præripuj iuriſprudentiæ, ac domi nica extraneis prõpſi, haud metuens ne quis fugitiuarius meis pedibus craſſas & ponderoſas inij-

ceret compedes, meque retraheret & herili redderet conſpectuj. Iampridem corporis & miniſterij mei furtum feci: ſi mei poſſidendi legitimum eſſet initium, vſucapione caput eſſem. Sed ſuis legib⁹ hera iãdudum cauit, ne fugitiuo temporis pręſcriptio prodeſſet, quia ſicut rei furtiuæ vſucapio nulla eſt, ſic fugitiuo qui fugiendo creditur ſui furtũ facere, tẽpore nulla poteſt acquirj libertas. Me verberonẽ & furciferũ non pœnitet adhuc nauàtæ alienis operæ. Eo tamen loco ſi non iuri ciuili, at eius conſanguineo, id eſt iuri Pontificio operam dabo. Gregorius igitur ad Brunichildam Francorum reginã de Mẽnæ Epiſcopi purgatione ſic ait. *Vulgarem denique ac nulla canonica ſanctione fulcitam legem Feruentis ſcilicet aquæ, ſiue frigidæ ignitiquæ ferri contactum aut cuiuſlibet popularis inuentionis (quia hæc fabricante omnino facta ſunt inuidia) nec ipſum exhibere, nec aliquo modo te volumus poſtulare, imo Apoſtolica auctoritate prohibemus firmiſſime.* Duo in ſacris canonibus & Pontificio iure ſunt purgationum genera, vnum Eccleſiæ probatum, quod canonicum appellatur, alterum apud vulgus frequens & *Duo purgationum genera.*

ſacratiſſimis decretis vetitum, quod vulgare vocitabât. Vtrique in decretalibus ſuus titulus dicatus eſt. Canonicum eſt ſe iuramento purgare, ſiue interrogatione per ſanctam conſecrationem, ſiue ſocijs eiuſdem ordinis quod dicitur tertia ſiue quarta manu, cap. Quoties ext. de purgatione canonica, quatuordecima manu ſui ordinis cap. inter ſollicitudines eod. quod ſoleo interpretari, tribus ſiue quatuor ſiue quatuordecim ſociis, quod ij manu ſublata, & adhibito iure iurando eius innocentiam & fidem teſtarentur, qui & compurgatores dicuntur. Eod. cap. quoties & ſocios eiuſdem ordinis Agathenſe concilium vocat c. ij. q. v. c. Si legitimis. Hinc illi verſus.

Canonicũ *Quid ſit tertia ſiue quarta manu ſe purgare.* *Compurgatores.*

Pontificem parium manus expurget duodena.
Quinta ſacerdotem, leuitam tertia, pœna
Maior majori: minor eſt adhibẽda minori &c.

Hæc purgatio ſiue expiatio ante diuorũ corpora fiebat, quo maior adhiberetur religio. Vulgaris vero purgatio erat, qua ſe vulgus in feruentem ſiue frigidam aquam immittebat, & membris ſuis candens ferrum applicabat, ex quibus ſi illæſi & intacti eſſent, purgati his criminibus

Vulgare. *Hotomanus feud. diſput. xi 4. de probatione per explorationem*

esse credebantur, quorum rei essent: Siuè cùm iniiret Duellum, ceu Monamachiam, cuius victor innocens putabatur. Duellum prohibetur cap. j. & ij. de vulgari purg. Candentis verro ferri, siue feruentis aquæ iudicium, alienum esse à sacris canonibus scribit Stephanus pontifex c. ij. q. v, c. consuluisti, & Honorius cap. vlt. extra de vulg. purg. Quidam presbyter homicidii reus, cum iudicio aquæ frigidę innocentiam purgasset, purgatus non esse dicitur, & vt se purget septima vel quinta manu sui ordinis iubetur, cap. ex tuar. ext. de purg. can. Et si frigidæ aquæ & igniti ferri examen non probaretur, igne tamen se quosdam Episcopos expiasse didici. Abbas Vspergensis de Albanensi Episcopo, quem igneum esse dixit appellatum, quod absque vlla exustionis nota per flammam iuisset. Eius hæc verba sunt in Chronicis. *Iste per iudicium ignis immensam pertransiens illesus pyram, vestimentis etiam per flammam volitantibus, sed in nullo læsis, Petrum Florentinum Episcopum declarauit Symoniacum vnde & ipse posteà igneus appellatus est.* Idem Vuelphonem aquæ frigidæ iudicio innocen-

Frigidæ aquæ iudicium.

Iudicium ignis.

tiam probauisse scripsit. *Pro qua re (inquit) tamen in fine satisfecit, & villas plurimas eisdem Episcopatibus tribuit, in tantum quod iudicio frigidæ aquæ innocentiam probauerit.* Eiusmodi purgatio testimonij loco erat. Hinc Sigebertus, in Chronico de Pepone quodam Clerico, quem testandæ probandæque suæ religionis causa scripsit ignitum ferrum manibus sustulisse. Eius hæc verba sunt. *Rex Danorum Araldus condixit clerico vt fidem propositam à se probaret testimonio veritatis, quod annitente clerico, ingentis ponderis ferrum valde ignitum manibus illius ferendum imponitur, quod cum Clericus vsque ad placitum omnium absque vlla læsione tulisset penitus abiecta idololatria se suosque ad colendũ verũ solum* Deũ *conuertit &c.* Canonica purgatio Diuinum iudicium vulgaris humanum dicitur in §. si rusticus in feud. de pace tenenda. Vbi glossa super his verbis. *An Diuino id est* (inquit) *per iudicium candentis ferri: sicut hodie est consuetudo in multis locis portari, vel forte accedet ad nouem vomeres ignitos quorum quilibet calidus siue ignitus in terra ponetur, vnus ante alium & ipse portabit vnum ex ijs, donec fuerit ad nonum.* Hac

Error glossæ in § si rusticus in feud. de pace tenēda.

de re eadem glossa extare quædam refert in legib. Longobardorum l. iij. de Parricidiis & de homicid. lib. hom. l. vlt. Quæ tamen glossa putide errat cum Diuinum iudicium interpretatur iudicium ignis, & humanum duellum. De his ego fusius in paratitlis, quæ in ius Pontificium paro, & edam aliquando si vota & spes meas Deus Opt. Maxim. fortunet. Hi purgationum mores, sicut pleraque alia quę hodie apud nos recepta sunt fluxere ex prisca gentilium religione quos igne, aere, cæterisque principiis in purgationibus vsos fuisse, ex variis eorum locis accepi. Vergilius VI Æneidos de animarum purgationibus.

Purificatio per ignem apud Gentiles.

aliæ panduntur inanes
Suspensæ ad ventos, aliis sub gurgite vasto
Infectum eluitur scelus, aut exuritur igni.

Seruius Honoratus hîc obseruauit intelligi tres solennes in sacrificiis omnibus vetustæ religionis expiationes. *Nam aut teda purgantur* (inquit) *aut aqua abluuntur, aut aere ventilantur, quod erat in sacris Liberi.* Vocantur in testimonium

hi quoque Maronis versús quibus aereã asserat purgationem.

Vergilius illustratus.

Et te Bacche vocant per carmina læta, tibique
Oscilla ex alta suspendunt mollia quercu,
lib. 2. Georg.

Quidam hîc nugantur de cuiusdam Icari fabula: alij oscilla esse contendunt virilia membra, de floribus facta, quæ per intercolumnia suspensa, ore solebant cillere id est mouere, ad risum populo commouendum. Sed ea de re doctiores ita censuerunt secundum purgationem aeream hos versus accipiendos, nec eorum apinas videri admittendas, qui fabulam vel obscœnitatem comminiscuntur: de purificatione quæ per ignem fit, obseruandum apud Homerum est, Vlyssem post procorum stragem, sulfure ac igne lustrare domum, quò ipsam sanguine ac sanie inquinatam expiaret. Itaque Homerus sulphur vocat κακῶν ἄκος.

oscilla quæ sunt.

Sulphur in purgationibus.

οἶσε θέειον γρηῦ κακῶν ἄκος, οἶσε δέ μοι πῦρ
ὄφρα θεειώσω μέγαρον.

Deinde

πῦρ νῦν μοι πρώτιστον ἐνὶ μεγάροισι γενέσθω

Ipse Vlysses circumfert ignem ac sulphur & regiam procurat:

ἤνεγκεν δ' ἄρα πῦρ καὶ θήιον, αὐτὰρ ὀδυσσεὺς
εὖ διεθείωσεν μέγαρον καὶ δῶμα καὶ αὐλήν.

Mulieres quoque idem Homerus fabulatur tedas prẹferētes aduenisse, ac Vlyssem salutasse à cede recentem, vt cum expiarent. M. Terētius Varro apud Cornutum interpretem Persii. *Palilia*, inquit, *tam priuata quam publica sunt, & est genus hylariatis & luxus apud Rusticos, vt congestis cum fœno stipulis, ignem magnum transiliant his Palilibus se expiari credentes.* Proclus huius generis multa refert in libello de sacrificiis & Magia. Martianus Capella lib. ij. de Philologiæ nuptiis ex doctrina Virgilii, nullum ait inter deos referri, nisi prius vel lautus, vel igne vstus, vel eius animæ symulachrum verberatum fuerit. *Nec igne*, inquit, *vsserit eum, nec Lympha subluerit, Nec animæ symulachrum Syri cuiusdam dogmate verberarit.* Palilia.

Propertius.

Dein quemcunque locum extremæ tetigere puellæ,
Suffocat, & pura limina tergit aqua.
Imperat, & totas iterum mutare lacernas,
Terque meum tetigit sulphuris igne caput. Suffocare

Suffocare ibi Scaliger pro πυρῶσαι vsurpauit. Tibullus Eleg.j.

Ipseque ter circùm lustraui sulphure puro,
Carmine quo magico procubuisset anus.

Plinius 35. *Habet*, inquit, *& in religionibus locum sulphur ad expiandas suffitu domos.* Ouidius de arte amandi lib. 2.

Et veniat quæ lustret anus lectumque locumque,
Præferat & tremula sulphur & oua manu.

Idem Tibullus,

Et me lustrauit tedis, & nocte serena
Concidit ad magicos hostia pulla deos

Vt expiare vndis prodigia soliti erant Romani, sic flammis quoque procurabant. Ante docui expiationis gratia, Androgynos Pontifices consueuisse in profundum mittere. Ex hoc Lucani loco didici quoque monstrosos partus flammis consumi solitos lib. Pharf. x.

Monstrosi partus flammis dabantur

Monstra iubet primum quæ nullo semine discors
Protulerat Natura rapi, sterilíque nefandos
Ex vtero fœtus infandis vrere flammis.

Stoici existimauere, sicut nos quoque Christiani credimus, sceleratorum animas post mortem igne purgari, quod genus

nus purgationis ἐκπύρωσιν appellauere vt scripsit Clemens Alexãdrinus stromate v. In quo & Platonis verba refert existimantis futurum esse vt igni & aqua terra expurgaretur. Quæ vnde hausit Plato nisi ex sacratissimis Hebræorum libris, quos in illa apud Ægyptios peregrinatione quam fecisse constat, perlegerat? vnde pleráque extant in eius monumentis vestigia.

Stoicorũ opinio de animarũ purgatione per ignem.

Sicut ignem & aerem: ita aquam & terram purgare creditum fuisse, cur Vestales impudicæ & corpora præter naturam libidinosa in terra infoderentur.

CAP. II.

SI liceat mihi antestari, opponent auriculam auctores infiniti, qui meminere vndas in purgationibus fuisse vsurpatas. Ex Macrobij Saturnalibus didici, pro ratione deorum, quibus sacra facerent solitos antiquos, vel corpus totum aquis abluere, vel aspergere

tantum. Docet ex Maronis doctrina superis sacra facturos corpora fluuialibus vndis purgare. Hinc illud.

Vnda in purgationib.

Donec me flumine viuo
Abluero.

In sacris inferorum se pura tantum circumferre vnda.

Ter socios pura circumtulit vnda.

Ter aspersio illa fiebat per madentem laurum, hinc illud Iuuenalis.

quotiens hic talis ad illos
Vmbra venit, cuperent lustrari si qua darentur
Sulphura cum tædis, & si foret humida laurus.

Hinc quoque fluxit is Lycurgi apud Plutarchum iocus cùm Athenienses Alexandrum inter diuos referrent. *Qualis hic deus*, inquit, *cuius templum qui egrediũtur aqua eos aspergi oportebit?* M. Tullius de legibus ij. *Nam incœstum*, inquit, *vel aspersione aquæ, vel dierum numero tolli, Animi labes nec diuturnitate vanescere, nec manibus vllis elui potest.* Columella ex Ambiuio, Licinio & Macro scripsit promum & condum, castum continentem & rebus venereis abstinentissimum esse debere, qui

si se impure ac propudiose habuerit iube tur se iugi vnda, vel flumine abluere purgationis causa: Eius hęc verba sunt lib. xij. cap. 4. *Quibus* (id est venereis rebus) *si operatus fuerit antequam contingat penora debere flumine vel perenni aqua purgari.*

Promus condus qui rei veneriæ operam dedit, iugi aqua purgandus est.

Tertullianus lib. de Baptismo. *Sed enim nationes extraneæ ab omni intellectu spiritalium potestatum, eadem efficacia idolis suis subministrant sed viduis aquis sibi mentiuntur. Nam & sacris quibusdam per lauacrum initiantur, Isidis alicuius aut Mithræ, ipsos etiam Deos suos lauationibus efferũt. Cæterum villas, domos, templa totásque vrbes aspergine circum latæ aquæ expiant passim, certe ludis Apollinaribus & Pellusiis tinguntur. Idque se in regenerationem & impunitatem periuriorum suorum agere presumunt. Item penes veteres quisquis se homicidio infecerat, purgatrice aqua se expiabat.*

Sacris initiari per lauacrum

Ita hi, qui inquietos & importunos somnos habuissent, Lympha somnia procurabant mali ominis auertendi gratia. Propertius

Vndis procurare somnia.

Ac primum pura somnum tibi discute Lympha,

Persius. *& noctem flumine purgas.*

Præterea cum aqua & ſalem ac lentem ſolebant iniicere. Mænander Comicus apud Clementē Alexādrinū Stromate 7. κενὸν εὕρηκας τὸ φάρμακον πρὸς τὸ κενόν. οἴῃ θη-τι δὲ ὠφελεῖν τί σε περιμαξάτωσαν σέ αἱ γυναῖκες ἐν κύκλῳ καὶ περιθειωσάτωσαν ἀπὸ κρουνῶν τριῶν ὕδατι περιῤῥᾶναι ἐμβαλὼν ἅλας φακούς. πᾶς ἁγνός ἐστιν. id eſt inane medicamentum inueni ad inane: exiſtima autē id te aliquid adiuuare: abſtergant te circumcirca mulieres, & ex tuis fontibus aquam afferant vt te aſpergant, ſalémque & lentem iniiciāt. Terram quoque purificationis cauſa ſumptam haud latere poteſt ipſum qui in ſacris monumentis legerit, indicto ieiunio, Hebræos caput capillóſque cinere deturpaſſe. Religio quoque veterum, animas defunctorum terra purgatas in cœlum demigrare credidit M. Tullius in ſomnio Scipionis. *Namque eorum animi* (inquit) *qui ſe coporeis voluptatibus dedidere earūque ſe quaſi miniſtros prebuere, impulſuque libidinum voluptatibus obedientium, Deorum & hominū iura violauere corporibus elapſi circum terram ipſam volutantur. Nec hunc in locum niſi multis exagitati ſeculis reuertuntur.* Veſtales quæ deuotam violaſſent pudicitiam & ſacratum veſtæ

Vetus mos cum aqua ſalem & lentem iniiciendi

Terra vſurpata in purgationibus.

corpus alienis libidinibus prostituissent, expiationis gratia defodere sub terram moris erat, lucerna tantùm, pane, aqua, lacte, oleo relictis ne videretur (vt inquit Plutarchus inedia perire) quæ pœna illegitima erat (vt ex Basilicis doctor meus Iac. Cuiacius V. C. obseruauit) quarum corpus maximis addictum esset expiationibus. Ea credo ratione cum qui contra naturæ legem cum fœmina rem habuisset, sub terram defodi voluerunt ROmani legumlatores. Clemens Alexandrinus Pæd. iij. ἀγάμαι inquit τοὺς παλαιοὺς Ῥομαιῶν νομοθέτας ἀνδρογυνὸν ἐμίσησαν. ἔτι τέλευσιν οὗτοι καὶ τοῦ σώματος τὴν πρὸς τὸ θῆλυ κοινωνίαν, παρὰ τὸν τῆς φύσεως νόμον, ὀρυγματος κατηξίωσαν· κατὰ τὸν τῆς δικαιοσύνης νόμον. Id est admiror veteres Romanos legislatores. Hi muliebre ac effœminatum vitæ studium odio habuerunt, & cum fœmina corporis consuetudinem preter naturæ legem, vt in terra infoderetur ex lege iustitię æquum existimauerunt. Parricidam his omnibus principijs carere voluerunt vel vt ait M. Tullius pro Roscio Amerino denegari terram mortuo, aerem viuo, aquam naufrago, littus eiecto, vel vt Constanti-

Inedia pœna non legitima.

Vetus lex & pœna cōtra eos qui cōtra naturam rem cum fœmina habent.

Ratio cur Veteres omnium principiorum beneficio parricidas carere voluerunt.

nus Imperator l. vnica C. de his qui par. vel lib. occid. auferri cœlum superstiti, terram mortuo quod tam graue & hortendum scelus, nullis procurationibus expiari posse arbitrarentur.

Explicatæ l. minimæ maiores ff. de relig. &c. & l. liberorum eod. de his qui notantur inf. quorum cadauera insepulta proycerentur: addita quædam de his qui sibi mortē conscirent & quæ causæ essent legitimæ sibi manus afferendi.

CAP III.

AB ipsa natura vnicuique ingenitam esse cupiditatem, vt desertum ab anima corpus suum optimè ac honorifice condiatur, quilibet fatetur, qui humani à se nihil auersatur. Apud omnes quidem gentes sepulturæ ius summum & inuiolabile fuit, exequiarum religio summa, ita vt iacere

Ius sepulturæ.

insepultũ, summo atque vltimo probro duceretur. Atque mediusfidius hi tantum sepulturę honore carebant, qui vel in patriam perfidi essent, vel qui in suos atroci sęuirent crudelitate vel qui manuũ suarum ministerio ad propriam stragem abuterentur. Antiqui reos maiestatis insepultos proiici voluere eos, indignos communi beneficio censentes qui violata communi quiete ac spreta communis charitatis ratione, in patriam impias mouerent aquilas, vel in principem, qui pro suorum capite ac fortunis excubias perpetes agit. Marcell⁹ I.c. antiquitus in l.xxxv.ff.de relig.&sumptib. *Minime* (inquit) *maiores lugendum putauerunt qui ad patriam delendam & parentes & liberos interficiendos venit &c.* Neratius in l.liberorum ff.de his qui notantur inf.ait *Non solent lugeri hostes vel perduellionis damnati, neque suspendiosi, neque qui manus sibi intulerint nõ tædio vitæ sed mala conscientia & hi sunt quos more maiorum lugeri non oportet.* Ergo si neque hostes publici neque suspẽdiosi neque manus sibi afferentes lugentur, ergo nec sepeliuntur, quia luctus à sepultura incipit & postea peracto legitimo decem

Rei maiestatis & patria proditores insepulti.

mensium spatio finitur. Ante Caium A. corpora reorum maiestatis, ad Sepulturam dabantur. Sed ex Vespasiani tunc prætoris adulatione, additum est pœnæ coniuratorum vt insepulti proiicerētur. Tranquillus in Vespasiano sic ait. *Ac prima statim petitione & imprimis Prætor infensus Senatui, Caium ne quo non genere demeretur, ludos extraordinarios pro victoria eius Germanica depoposcit: pœnæque coniuratorũ addendũ censuit, vt insepulti proiicerentur.*

Quando pœnæ coniuratorũ additum est vt insepulti proiiceren tur.

Porrò hostes à Senatu iudicati, vel principes qui crudeliter vixerãt insepulti vel in profluentem, vel in Cloacam mittebãtur, statuis eorum deiectis, fractis imaginibus & nomine publicitus eraso. Hinc apud Iulium Capitolinum inter Senatus acclamationes, quibus Maximinium tyrannum insectatur illud est. *Maximini nomen olim erasum nunc animis eradendum, hostis publici caput in profluẽtẽ abiiciatur, corpus eius nemo sepeliat.* Apud Æliũ Lãpridiũ in Cõmodo. *Innocentes sepulti non sunt: Parricidæ cadauer trahatur, Parricida sepulto seruit: Parricidæ cadauer trahatur: & cum iussu Pertinacis Liuius Laurensis procurator patrimonij Fabio Chiloni consuli designato dedisset.*

Tyranni insepulti.

Per noctem Commodi cadauer sepultum est: Senatus acclamauit, quo auctore sepelierũt. Parricida sepultus seruatur, trahatur (inquit) Seuerus dixit, iniuste sepultus est, qua Pontifex dico hoc collegium Pontificum dixit. At vero vt apud Romanos ijs tantum, (quod in mentem veniat me legisse) honos funeris & terrę beneficium denegabatur: Sic apud Hæbreos hi auium & quadrupedum feritati proiiciebãtur, qui sibi homicidas manus intulissent, & qui parricidę vel proditores fuissent. Itaque placet recensere verba Iosippi grauissimi auctoris, quæ apud eloquentissimum excidii Hyerosolymitani scriptorem Egesippum extant, lib. 3. cap 17. *Hæc non solum moribus hominum sed etiam legibus interdicta accepimus. Namque alij insepultos proijci iubent eos, qui in se ferrum deiecerunt. Dignum est vt qui patris imperium non expectauerunt, priuentur quasi quodã matris gremio, terræ sepulchro. Alii dextram manum abscindunt defunctis, vt separent à membris sui corporis quod aduersus corpus suũ vesano militauit furore. Sed hunc exitum sacrilegi ferunt, aut proditores, vel percussores parentum, qui verum patrem non agnouerunt, nec esse agnoscunt: Ideo aut penitus sepeliri pro*

Homicidæ sui ipsius terra denegata.

hibentur aut non toti ſepeliuntur. Apud Ioſippum legi ad ſolis vſque occaſum non ſepeliri. Ex Egeſippi vero verbis paret penitus non ſepeliri, vel manum tantum abſciſſam non ſepeliri, vt in ſacrilegos proditores parricidas fieri ſolitum erat, reliquum vero corpus humo mandari. Seruum quoque qui dominum occiderat, Theodericus rex apud Caſſiodorum lib. x. Var. inſepultum proiici iubet. *Fiat ergo paſtus pij vulturis qui necem potuit crudeliter deſiderare paſtoris: tali potius ſepulchro recipiatur qui dominũ reddidit inſepultum*. Sicut igitur neque tyrannis honos ſepulturæ datur, Sic ſuſpendioſis & his quoque qui ſibi cruentas manus inferunt iuſta non fiunt. Hinc illud M. Terentij Varronis fragmentũ, *Suſpendioſis quibus iuſta fieri non ſit ſuſpenſis oſcillis veluti per imitationem mortis patentandum eſt*. Concilio quoque Braccharenſi cõſtitutum eſt, ne eorum qui ſe interfecere, commemoratio in oblatione fiat, nec cadauera cum pſalmis ad ſepulturam offerantur. Sextus Pompeius ſcripſit eum carnificis loco habitum fuiſſe, qui ſe vulneraſſet vt moreretur. Et ſane non ſolum voluntaria mors crudelis

Seruus qui necem domino intuliſſet inſepultus exponebatur.

Suſpendioſi inhumati.

Concilij Bracchàrenſis locus.

habebatur, verumetiam turpis & probrosa. Hegesippus lib. 4. *Quia voluntaria mors immanitati ascribitur, informis laquei nodus etiam probro datur.* Posthumius Iunior Decl. V. *Equidem Iudices vt sentio neminem mortalium fauere homini; sepulturæ non conuenit, quia vna res est cùm exemplum ad omnes pertineat: Ideoque non nisi ab vltimo parricidio exigitur pœna trans hominem. Etiam si quæ sunt iura quæ obstent si tamen angustus saltem detur accessus, per quem intrare humanitas possit, vera clementia occasione contenta est.*

Eorum igitur cadauera ignominiæ caussa insepulta iacebant, hisque nemo funus ducebat: sicut apud Sophoclem in Antigone Creon edicit, ne quis Polynices cadaueri iusta persoluat infamię gratia. Hæc Sophoclis verba sunt.

τοῦτον πόλει τῇ ἐκκεκηρύχθαι τάφῳ
μήτε κτερίζειν, μήτε κωκῦσαι τινὰ,
ἐᾶν δ' ἄθαπτον καὶ πρὸς οἰωνῶν δέμας
καὶ, πρὸς κυνῶν ἐδεστὸν αἰκισθέντ' ἰδεῖν.
τοιόνδ' ἐμὸν φρόνημα.

Infamiæ caussa sepultura negabatur.

Vir quispiam eruditus sic latinos fecit.

Huic itaque publicè vniuersæ vrbi veto,

Ne quis parentis lugeatve funera:
Sed insepultum auibus dapes gratas si-
nat
Atque canibus laniari & affici á feris
Hac contumelia. Hæc mea est sententia.

Non tamen omnes qui vel longam de se vt inquit Plautus litteram fecerunt, vel mortem sibi consciuerunt, infames fuerunt, qui enim tædio vitæ vel impatientia doloris, vel post summam lętitiam vitæ suæ, quolibet mortis genere finem darent, gloriose ac honestè obijsse putabantur. Valerius Maximus venenum ait cicuta temperatum apud Massilienses publice custodiri, quod dabatur ei qui causas Sexcentis .i. Senatui exhibuisset, propterquas mors esset illi expetenda, cognitione virili beneuolentia temperata *quæ neque* (inquit) *egredi vita temere patitur, & sapienter excedere cupienti celerem fati viā prebet, vt vel aduersa vel prospera nimis vsi fortuna (vtraque enim finienti spiritus, illa ne perseueret hæc destituat rationem prœbuerit) comprobato exitu terminetur.* Et profecto hæ duę tantū causę legitimę sunt quas etiā apud Romanos obtinuisse mihi persuasi ex his comicorū locis. Plautus in Poenulo.

Causæ legitimæ manus sibi afferendi.

A. Abi domum ac ſuſpende te
M. quamobrem? A. quia nunquã audibis verba tot tam ſuauia
Quid tibi opus eſt vixiſſe? Auſculta mihi modo ac ſuſpende te.

Terentius in Eneucho.

Nunc eſt profectò interfici cum perpeti me poſſum,
Ne hoc gaudium contaminet vita ægritudine aliqua.

Ergo vt lætitiam morte continuarent ſuſpendio, vel quouis alio mortis genere vitam terminabant, ſicut hi quoque qui vt viuendi tollerent faſtidium, vel dolori bus modum imponerent ſe ferro trucidabant. Eadem ratione audio Arabes & Turcas credulam & ſuperſtitioſam gentem, viſo Muhammadi ſepulchro, vel ſe excæcare vel vt inquit Laberius.

Elucificare exitum ætatis ſuæ

Quia nihil videri poſſe vel ſanctius vel illuſtrius arbitrantur. Dignum ita me Deus amet tanto vate ac ſemone ſepulchrum, à quo excæcati redeunt, qui ſe ad illud oculati, honoris & religionis cauſa contulerant. Et ſane velim quis mihi dicat, vtrum in reditu magis quam itu

Mos Turcarũ & Arabum.

adituque cæci fuerint, mihi quidem iustas de oculis exegisse pœnas videntur, quos tamen irreligioso cultu polluerant.

Quid illud sit quod Vergilius stare puluere cœlum, & quod Lucillius pectus sentibus stare dixit quondam ab A. Gellio lib. viij. explicatum nunc iniuria temporis sublatum:

CAP. IIII.

AVLVS Gellius scriptor nitoris ac facundię nõ vulgaris, elegantiarumque veterum & memoriarum plenissimus, noctium suarum lib. viij. explicauerat, quid esset apud Vergilium *cœlum stare puluere*, Et Lucillium pectus sentibus. Sed vel hominum vel temporis iniuria, huius libri factum est naufragium, & remansere tantum inscriptiones capitulorum quæ nobis huius inijcere grauius & intolerabilius desiderium. Ego faciã periculum ea qua soleo diffidẽtia, nùm possit huius iacturę dãmnum quodammodo resarciri.

De iactura octaui libri noctium Attic. A. Gellij.

Naufraga sæpe numero diuersis exposita littoribus colliguntur, iactæque per sæuitiam ventorum & tempestatis in profundum merces domino non priuantur. Ita lib. viij iactura facta est, disiecta nihilo minus & dissipata apud varios auctores tanquam scopulos iacturæ fragmenta colligi possunt ac reparari. Virgilius lib. xij.

Et sæuus campis magis ac magis horror
Crebrescit propiusque malum est: iam puluere cœlum stare vident.

Seruius Honoratus stare puluere interpretatur plenum esse, in eius etiam sententiam concedũt plerique grammatici vetustissimi, Sic scio Hellenium Acronẽ & Porphyrionem antiquissimos Horatij interpretes hunc locum accepisse. *Stare puluere.*

Vides vt alta stet niue candidum Soracte.

Acron *stet id est cooperiatur, vt stant lumina flamma. & iam puluere cœlum stare vident* Porphirio *stet (id est) plenum sit vt Ennius stant puluere campi Vir. iam pul. &c & in Buccolicis.*

Stant & iuniperi & castanea hirsuta.

Idem Virgilius lib. 6 de Charonte.

Canicies multa iacet stant lumina flamma

Eadem forma Seuerinus Boetius lib. de consol. I. dixit.

Vt cum præcipiti glomerantur Sydera polo
Nimbosisque polus stetit imbribus.

Verbi stare variæ significationes.

Nonius Marcellus huius verbi varias dat, significationes, illud enim vel pro consistere, vel pro horrere, vel pro erigi, ac pro minere, vel pro fidem habere, vel pro valere, vel pro plenum esse accipi variis veterum confirmat testimoniis. Pro horrere ex Titinnio in veliterna. *Atque illud ante partum comedet, fundi stabunt sentibus.* Ex Cęcilio in Syracusiis. *Hic amet, familiæ fame pereant, ager autem stat sentibus.* Ex hoc quoque Vergilij loco in quo stare pro horrere intellexit. At pro plenum esse ex Lucillio 5. Sat. præterea stat sentibus pectus, quem locum Gellius sua interpretatione illustrarat. Ex Sisenna cœlum caligine stat. Quæ ipse profert ex M. Varrone inepta sunt. Itaque sic constituo in Sisenna cœlum stare calligine dixit, cum calligine quadam siue nube obtegeretur. Sic grammaticis quasi de concilij sententia visum est, Vergilium post Ennium stare puluere cœlum dixisse cum conflictu ipso ac certaminis ardore

dore siue vt idem dixit Ennius cum pes pedem, arma tererent arma, puluis ferretur seorsum eoque quasi quadam caligine cœlum obnuberetur.

Vnde dicti sint lycospadæ equi ex Strabone, manum intra pallium continere, comam per gradus formare.

CAP. V.

VT ex Plutarchi Quæstionum conuiualiũ lib. j. didici, equi lycospadę vel à fręni genere dicti sunt quod Gręci λυκὸν, nos lupum siue lupatum vocitamus, quo equos ferocioris naturæ cohiberi mos erat, vel quod fuga se lupis eripuissent: Equorum quod genus pedum pernicitate ac valentia præstare maxime videbatur. At puto eiusmodi nomen ex hac fabula manasse, quæ Strabonis lib. de Geographia v. refertur. Non pudebit interpretis Latini verba exscribere, quoniam id temporis codex Græcus penes me non est *Fama est* (inquit) *in venetis scilicet celebrem admodum fuisse quempiam, qui in faciendis vadi-*

moniјs studio non mediocri teneretur, qua ex re & hominum iocis caperetur. Is igitur in venatores fertur incidisse qui irretitum haberent lupum, & illis per iocum rogitantibus vellet ne pro lupo vadem se constituere ut illata ab eo damna persolueret, sido e retibus belluam dimissuros fide iubere sese confessus est. Emissum deinde lupum magnum equarum armentum agitantem nullo notatum cauterio ad fide iussoris stabulum adduxisse: Eum recepta gratia equabus lupi notam inussisse, & inde lupiferas nominasse equi velocitate magis quam pulchritudine præstantes. Cuius successores & signum & nomen equarum generis seruasse, utque solis ipsis stirps ipsa perduraret fæminam nullam alienare consuesse, equarum hinc præcipuæ celebritatis progeniem extitisse. Etiam hoc capite insignem veterum morem tangam, quem obseruabant qui forensia stipendia auspicabantur, de quo pauca Turnebus aduersar. 7. Hi ergo qui foro nomen darent modestiæ ac pudoris ostentãdi causa, anno primo brachium toga cohibebant Annæus Seneca declamat. v. *Apud patres nostros* inquit, *qui forensia stipendia auspicabantur, nefas putabatur brachium extra togã exerere.* M. Tullius in Cœliana. *Nobis quidem olim an-*

Equæ lupiferæ.

Tyrones fori anno primo brachium toga cohibebant

nus erat vnus ad cohibendum brachium toga constitutus, & vt exercitatione ludoque campestri tunicati vteremur. Sic Græci manus intra pallium continebant. Quintilianus lib. orat. inst. xij. *Quapropter mihi falli multum videntur* (inquit) *qui solos esse Atticos credũt tenues & lucidos et significantes, sed quadam eloquentiæ frugalitate contentos, ac semper manum intra pallium continentes.* Sic antiquitùs Homeri statua manibus pallio contentis exprimebatur. At horum non minus mos pudendus qui comam in gradus frangebant, quàm eorum laudandus qui fori tyrocinium ineuntes verecundiæ ac pudoris ergò intra togam bracchia continebant. De isto circa comam nimio & præstigioso cultu, Tranquillus in Nerone sic ait, *Circa cultum habitumque adeo pudendus, vt comam semper in gradus formatam, peregrinatione Achaica etiam pene verticem summiserit ac plerunque &c.* Quintilianus lib. j. cap xj. *Igitur vt velli & comam in gradus frangere, & in balneis perpotare quãlibet hæc inuaserint ciuitatẽ, non erit consuetudo.* Martianus Capella lib. de nuptiis Philologiæ 4. crines ea forma cõpositos Dialecticem habere fabulatur. Eius hæc

Homeri statua.

Coma in gradus.

verba sunt. *Cui crines tortuosi decentique inflexione crispati, & nexiles videbantur: qui tamen deducti per quosdam consequentes gradus ita formam totius capitis circulabant, vt nihil deesse cerneres, nihil superfluũ detineres.* Vt ergo apud Romanos crines in gradus: sic in anulos comere moris fuit: à qua comendi capitis religione quantum sibi cauere debeat Orator hæc Quintiliani verba docent. *Sed me hactenus cedentem nemo insequatur vltra, do tempori ne nigra toga sis non serica, ne intonsum caput, non in gradus atque anulos comptum, cum in eo qui se non ad luxuriam ac libidinem referat eadem speciosiora quoque sint quæ honestiora.* Hæc leuia sunt fateor, at qui floccifeceritis mihi leuis, vanus ac nugas erit.

Coma in anulos digesta.

Restituta quædam Portuniani *vetustissimi auctoris fragmenta, leges cibariæ, sumptuariæ, valuipatæ, valuifragæ, solennia & Parentetica fercula, Paracœnium.*

CAP. VI.

IOannes Salesberienſis vir fuit doctrinę ac ingenijnon vulgaris & inelegantis. Ille eo tempore quo liberales diſciplinas didiciſſe illiberale erat, librum ſcripſit de curialibus nugis & veſtigiis Philoſophorum, in quo & ſi iudicij partes quaſdam requiras, ingenium tamen & lectionum varietatem nō requiras. Hunc librum ille partim ex iis qui è litterarum naufragio ſuperſtites emerſere, partim ex ijs quos deſideramus auctoribus concinnauit. Inter eos quos periiſſe præcipue dolendum eſt, doleo Portunianum auctorem, vt ex eius fragmentis coniicio antiquiſſimum & aſſiduum ac locupletem, non proletarium ſcriptorem, ad portum appellere vel eam tempeſtatem effugere non potuiſſe: iniicere mihi huius deſiderium eius fragmēta, quę in Salesberienſis Polycratico extātia, ſtudioſus antiquitatis colligo, & in vnū corpus voco. Cap. vj lib. viij. *Nam & abundantiam cibi & potus habet, & quaſi copiæ cornu diſpenſas omnia, ſic parcit vt effūdat, ſic effundit vt parcat, & quam habet penes ſe rationem non negligit quidem,*

Io Salesberienſis.

Portumiani laus.

Sed vt Portunianus *ait, rationem non ostentat impensæ.* Paulo post. *Et quidem conuiuiorum ciuilium teste* Portuniano, *regula est vt iis plurimum pro more condigentium liceat, Sobrietate hilari non soluta* . Pulchra mehercules regula quam velim in ciuilibus conuiuiis diligentissime obseruari, quæ nihil magis turbat, & distrahit ac licentia & libertas nimia, nihil ita confundit & pessumdat ac immodesta & intempestiua cibi vinique libido Eod. loco. *Nihil est quod certiorem aut citiorem inducat caliginem iugi inglauie. Quia vt ait* Portunianus *edacitas cibos terit, sed oculos vorat.* Itaque lurcones, commœdones, ventres cauete à cæcitate, exhaurit oculos edacitas & malè cum eo agitur qui gustu non visu sapit. Audiatur etiam Portunianus *Nemo ciuiliter conuincitur, nisi qui sibi in cibo & potu frugalitatis & modestiæ præscribit formam.*

Edacitas vorat oculos.

Cap. vij. lib. viij.

differunt tamen quod cibariæ gulam iugulant, sumptuariæ altimodam vt ait Portunianus *luxuriam*. In M.ss. legitur *Altrimodam* forsitan à variis alendi modis. Sic Macrobius lib. Saturnalium iij. cap. xvij. sump-

Cibariæ & sumptuariæ leges.

tuarias leges esse scripsit, quæ sumptibus, cibarias quæ gulæ præscribunt. Deinde ex eodem *Hoc autem magnæ libertatis laudibus efferet, quòd cum multæ leges de cœnis & sumptibus ferrentur ad Populũ, castigatissimæ illi⁹ vigor diu obtinuit quæ nihil obscœnũ patitur quia nihil probat occultũ. Præcepit enim vt patentibus ianuis pransitaretur, & cœnitaretur, vt sic oculis ciuium testibus factis luxuriæ modus fieret, hoc autem vno trito probat* Portunianus *quia apud Populum castigatum & posterioris respectu aureum laudi erat frugalitas, & paupertas non poterat esse contemptui vel rubori*. Infra hæ leges quæ iuberent vt patentibus ostiis pransitaretur & cœnitaretur, Eleganti vocabulo *valuipatæ siue Valuifrage* appellantur quod alias me nõ legisse memini. *Cæterum leges illæ* (inquit) *valuipatæ siue valuifragæ licet* Portuniani *iudicio optimae fuerint, obstinatione tamen luxuriæ vt victorum inuicta concordia nullo abrogante irritæ factæ sunt*. Eod. infra *Secus egisse Caium Cæsarem pace vrbi reformata refert* Portunianus *qui sumptuariæ legis insistens, vestigio domum ciuilem, potiùs quam imperatoriam in mensa tribus solennibus fulmentis siue ferculis statuit esse contentam, dum tamen*

Valuipatæ & valuifragæ leges.

bellaria parentetica pro necessitate aut dignitate personarum, aut exercenda liberalitate aut solennitate diei primis mensis licuerit immiscere. Notandum quod dixit solennia & parentetica fercula, quod vix ex alio auctore discas. Ea igitur vocabula sic ex Portuniano Ioãnes Salesberiẽsis interpretatur. *Solennia* inquit) *pulmenta sunt, quæ in omnes pertranseunt & à Græcis* καθόλικα *nominantur:* παρεντέτικα *vero quæ ex causa necessitatis aut vrbanitatis in præceptam aliqua ratione veniunt partem, eo quod solennibus particulariter soleant interponi.* Miror id à Iusto Lipsio pretermissum qui dedit operam, vt priscorum in conuiuiis solennitates è tenebrarum & vetustatis situ eruerentur, in quo homine nescias mireris magis elegãtiam vel eruditionem, ita in eius monumentis vna cum altera certat, pretermisit tamen. Eod. *Nam & ipse famosam imo infamẽ fecit cœnã, & anticœniũ (vt ait Portunianus) Paracœnium tanta instruxit luxuria, vt non modo cœnæ ciuilis sed etiam Aegiptium luxum excederet.* A latinis ante cœnam vel ante cœnium dicitur quod in conuiuii antecessum proponebatur vt Macrobius refert ante cœnam Metelli Pontifi-

Solennia fercula.

Parentetica fercula.

Paracœnium.

cis Echinos, oſtreas crudas quantum vellent propoſitas: id Portunianus addita propoſitione Græca *paracœnium* vocat. Promulſidem quoque dici ex memoriis antiquorum didici, quod in conuiuiis apud antiquos prima ſitis mulſo mitigaretur. Hæ ſunt exuuiæ ac relliquiæ elegantiſſimi auctoris, quas ego antiquarum rerum ſtudioſos cœlare non potui. Dent alij operam vt ille ex bibliothecarum pedore ac ſquallore in lucem proferatur. Deo ita videatur.

Emendatus variis in locis Annei Senecæ liber de Conſolatione ad Martiam.

CAP. VII.

PRimo meorum commentariorum libro ex eodem Seneca menda quædam euulſi & nonnulla vulnera pendente (quod aiunt) manu ſanaui atque obduxi. Lubet quoque hac mearum lucubrationum parte veterum codicũ ope auxilioq; quędam loca tẽtare quę in vulgaribus

exemplaribus mirum in modum mutila & coinquinata sunt. cap. ix. *Non putaui futurum. Quicquam tu putas nō futurum quod multis sitis posse fieri, quod multis vides euenisse? Egregium versum*, & cætera quorum emendatio debetur cl. & disertissimo viro Iusto Lipsio Electorum cap. x. interpunctio huius loci elegantem sententiam distrahit: Itaque ex M. S. ita distinguenda & apponenda lectio est. *Non putaui futurum quicquam. Tu putas non futurū, &c. cap. x. Sæpe admonendus est animus metuere vt recessura, imo tanquam recedentia quicquid à fortuna datum est, tanquam extemplo abiturum possideat.* In M. S. *exemplum auctore possideas*. Apud Senecam non puto extare locum alium vel corruptiorem vel ad restituendum difficiliorem: Vtrique libri vitiose ac ineleganter, ex vtrisque tamen ingenua lectio eruenda est. Aliquādo legendum putaui, *tanquam exemplum sine auctore possideas*. Exemplum possidere interpretabar ipsius rei imaginem tantùm aliquam vel simulachrum possidere. Apud Tertullianum (quem ex legitimis vocabulis & formulis passim per eius scripta diffusis, audeo ipsum as-

ſercre factum, cuius in iure noſtro crebra fit mentio; libro de præſcriptionibus aduerſus hæreticos, exemplum à proprietate diſtinguitur. Eius hęc verba ſunt. *Omnia quidem dicta domini omnibus poſita ſunt quæ per aures Iudæorum ad nos transierunt, ſed pleráque in perſonas directa non proprietatem admonitionis nobis conſtituerunt ſed exemplum.* Malo tamen legere, *tanquam exempto ſine auctore poßideas.* Locutio ex penitiſſimis iuris fontibus hauſta, & ſimilis error à c l. v. Iacobo Cuiacio doctore meo ſublatus Obſeru.i cap.v.ex l. imperatores. D de Publican. Ex,empto ſine auctore poſſidere quid ſit conſule I.c.tos. Sane quęcunque affulgente fortuna poſſidemus, quaſi emptores nullo auctore detinemus. Itaque ſi quodam infortunio ipſa euincantur, nullum eſt auctoritatis perfugium. Ita ręs humanæ alternante ac colludente fortuna conuertuntur. cap.xx. *Licet mihi vaces & in moram tardatæ ſenectutis nouies centenos de noſque percenſeas annos.* M. S. codex longe integrius & nitidius. *Licet mihi vades & in memoriam traductæ Senectutis, viros nomines centenos, denoſque percenſeas annos.*

Exemplũ. proprietas

Exempto ſine auctore poſſidere.

Qui non videt ita Senecam ſcripſiſſe, eum puto medio ſole lucem quærere. Comprimo me, ita mihi Deus ſemper propitius ſit, ſi mihi per illa quibus nos homunciones inuoluimur negotia liceat: ſi quando honeſtè ac laudabiliter otio abuti poſſim nihil prætermittã quò Seneca Senecæ reddatur, & terſior puriorque vbique legatur. Ita Deo opt. Max. videatur.

Explicatum marmor in Sicilia inuentum de vectigali fixo mobilique. Mos veterum de conuertendis vectigalium odioſis vocabulis in alia conſueta. De ſuper indicto.

CAP. VIII.

QVodam die cum me principalium ſtudiorum faſtidium cœpiſſet, illorum more feci quibus cum patria inuiſa eſt, ad alias regiones oblectandi reficiendiq; animi cauſa diuertunt: Ita cũ mihi iuris ciuilis ſatias eſſet, lubuit eorũ lucubrationibus lanĝuẽtes ingenij vires

excitare, qui nuper de ſitu orbis & gentium moribus ſcripſere. Quos cum in ea parte percurrerem qua de Sicilia ſermo erat, reliquis raptim perlectis, hæſi tantum in inſcriptione cuiuſdam marmoris, quod in ea inſula inuentum ferebatur, in quo hæc verba inſculpta erant.

S. P. Q. R.

Seruio Fuluio P. Calphurnio Coſſ. vrbem Meſſalinam à prouinciæ coloniæ tributis cuiuslibet vectigalis fixi mobiliſque pondere, per omnia ſecula liberauit.

Dubitabam igitur quid eſſet vectigal fixum, quid mobile, nec enim eam vectigalium diuiſionẽ alibi fieri vidi vel memini. Tria ergo ex M. Varrone, Aſconio Pædiano cæteriſque aſſiduis non proletariis ſcriptoribus vectigalium eſſe genera didiceram portorium ſcilicet, ſcripturam, arationem ſiue decumam, temerarium quoque tributũ dici quod nulla habita perſonarum rerumue ratione arguente Gallico, ſiue quolibet alio tumultu indiceretur. Si mihi liceat quid ſentiam profari, hæc erit mea ſententia, fixũ vectigal eſt quod rebus immobilibus

impositum est, & sine quo res alienari nõ possunt, id est cẽsus sine quo fũdus comparari non potest, vt in Cod. dicitur toto titulo *sine censu vel reliquis &c.* quod onus agrorum non personarum erat l. Impp. ff. de publ. l. 3. c. de Annonis & Trib. l. cum possessor ff. de censib. Diuus Ambrosius contra Auxentium in xj. q. j. *Si tributum* (inquit) *petit imperator, non ei negamus, agri Ecclesiæ soluant tributum &c.* Et sane etiamsi fundus in Ecclesiæ dominium transiret, censui tamen obnoxius erat & Ecclesia publicas functiones agnoscere cogebatur xxiij. q. c. v. tributũ. Theoderious Rex apud Cassiodorum primo variar. *Ea vero (inquit) quæ à tempore beneficij ad ecclesiam vestram ab aliquibus est translata possessio, commune cum vniuersis possessoribus onus solutionis agnoscat, & eius sub iaceat functioni, cuius est nacta iura dominii &c.* Ita hodie in Narbonensi prouincia tributa quę Gallico fisco inferuntur, rebus non personis imposita sunt. Siue vectigal fixum id erat, quod ex agris vectigalibus sumebatur, sed in priorem sententiam pronior sum. Vectigal vero mobile dicebatur quod pro rebus mobili-

Vectigal fixum.

Vectigal mobile.

bus pendebatur, ficut illud quod fiſco vel Reipublicæ debebatur ex vænalitiis ſiue mercibus, quæ exportabantur ſiue vehebantur & id propriè vectigal dicebatur, apud nos proprio & ſingulari vocabulo *Traite-foraine*. Qui ſcripſere eiuſmodi vectigal apud Romanos nõ fuiſſe, velim ab his ſciſcitari quomodo intelligant l.vlt.§.diui quoque Marcus & Commodus ff.de publicanis & vectigalib. Ego quidem accipio de peregrinis mercibus quæ importantur, vel exportantur: Sicut Suetonius Diuum Iuliũ inſtituiſſe refert.pro quibus octaua fiſco portorij nomine inferebatur, & qui colligebant Octauarij dicebantur l 2. C.de Enuchis l.7.& 8.eod.de vectigalib. & commiſſis *Octauarij*
Sic ex fructibus ſiue rebus mobilibus quæ vęnum ibant, octaua apud nos antiquitus fiſco inferebatur, quæ quia potius ſubſidij & auxilii loco, quam tributi iure daretur, *auxiliũ ſiue, ayde, vocitarunt*. Sicut apud Romanos quinquageſima rerum vænalium redigebatur in fiſcum. Quoniã inſtitutus de vectigalibus ſermo eſt, addam quod aliquando miratus ſum imperatores nomina quædam tributorum

ſuſtuliſſe non tributa, cuius rei aliam in mundo rationem nõ habeo, quàm quod varia & noua tributorum genera plebi inuiſa infeſtáque ſint, antiqua non item: Idcirco cum ſuperindicti nomen graue ac odioſum eſſet, deletur l. vnica C. de ſuperindicto, & in eius locum canonis vocabulũ ſufficitur, l. 1. C. Th. de indictionibus in qua ſic Honorius. Et Theodoſi⁹. *A. A. Omnes omnino quocunque ex titulo poſsidentes, quod delegatio ſuperindicti nomine videtur amplexa velut canonem cogantur inferre, & in qua ſit dubietas vt id potius canonis vocabulo poſtuletur*, Quidam ab extraordinariis indictionibus immunes erant, velut à ſuperindicto quod in Canonis vocabulum mutatur ne quem priuilegium excuſet. Sic apud Caſſiodorum tertiarum nomen in tributi appellationem trãſit lib. Variar. j. Epiſtola xiv. in qua ſic Theodoricus rex ait. *Et ideo præcelſa magnificentia tua quod à Lathalienſibus inferebatur genus tertiarum, faciat annis ſingulis in tributaria ſumma perſolui, nec poſt ſuper hac parte ſupplices patiantur aliquam quæſtionem. Quid enim intereſt quo nomine poſſeſſor inferat, dũmodo quod ſine diminutione debetur exſoluat?*

Superindictum in canonis vocabulum mutatur.

Tertiarũ nominum

Ita

Ita & illis suspectum tertiarum nomen auferimus, &c. Dion refert, xlij. lib vt Cæsar Asiã publicanis leuaret, vectigalia in tributi collationem transformasse. Apud nos antiquitùs, cùm vigesima rerum mobilium, quæ per cottas & lagenas vænum darentur, redigeretur in fiscum, à Narbonensi prouincia impetratum est anno M.CCCC. lx. vt pro qualibet libra carnium, ceu piscium qui minutatim & per partes væniirent, nummus Parisiensis lueretur. Hoc itaque vectigal quia à veteri parum differret, *Aequi-pollens siue Aequi-ualens dixere.*

Quæ sit mea sententia de quodam Pauli Apostoli loco, in tempestate crines precidere. Mos Veterum ex Synesio, ingruente naufragio.

CAP. IX.

L

INter periculoſas tempeſtates ac procellas, quarum mentio fit in Actis Apoſtolorum cap.xvij. Paulus deiectos hac oratiũcula metu ac formidine naufragii, ſuorum vectorũ animos conatur erigere. Διὸ παρακαλῶ ὑμᾶς προσλαβεῖν τροφῆς, τοῦτο γὰρ πρὸς τῆς ὑμετέρας σωτηρίας ὑπάρχει. οὐδενὸς γὰρ ὑμῶν θρὶξ ἐκ τῆς κεφαλῆς πεσεῖται.
In Theologorum ſcholis receptum eſt hæc vltima Pauli verba, quaſi prouerbii loco dici: ijs enim verbis ſignificari quẽlibet ne minimam quidem alicuius rei iacturam facturum. Equidem ad Gentilium morem Paulus videtur alludere, qui vrgente tempeſtate, ac nulla ſpe certa ſalutis affulgente, capillos ſoliti erant tondere. Hinc Nonius Marcellus ait ſeruos qui manu mitterentur, caluos fieri conſueuiſſe vt ſeruitutis, ſicut tempeſtatis iniuriam viderentur effugiſſe. Eius hęc verba ſunt. *Qui liberi fiebant ea cauſa calui erant, quod tempeſtatem ſeruitutis videbantur effugere, ſicut naufragio liberati ſolent*. Petronius Arbiter multò diſertiùs in Satyrico. *Vnus forte* (inquit) *ex vectoribus qui acclinatus lateri nauis exonerabat ſtomachum nauſea, no-*

tauit ſibi ad Lunam tonſorem intempeſtiuo inhærentem miniſterio, execratuſque omen quod imitaretur naufragorum vltimum votum in cubile reiectus eſt. Paulo poſt euidentiùs. *Ergo illi qui ſunt qui nocte ad Lunam radebantur, peßimo mediusfidius exemplo: audio enim non licere cuiquam mortalium in naue neque vngues, neque capillos deponere, niſi cum pelago ventus iraſcitur*. Eam ob cauſam Iuuenalis nautam vertice raſo dixit, quem in mari ſœpiſſime pericula & naufragia inueniſſent. Eius hi ſunt verſus Sat. xii.

Malum omen capillos in naue ſedato pelago præcidere.

Nauta vertice raſo.

Tunc ſtagnante ſinu gaudens ibi vertice raſo,
Garrula ſecuri narrare pericula nautæ.

Et quod Petronius vngues depoſuiſſe adijcit, id meus Scaliger vir nunquam ſatis laudatus obſeruauit, apud Propertium veteres deprecandæ tempeſtatis cauſa factitaſſe: hoc in loco.

Huic fluctus viuo radicitus abſtulit vngues.

Paulus itaque dubios ſalutis vectores adhortatur vt cibum ſumant, non eam fore iactationem vt deponendi ſint capilli pollicetur. Hæc eſt igitur hac de re mea ſententia. Preterea ex Syneſio Ptole

Vngues deponere.

maidis Episcopo didici, vrgente tempestate ac permissa ludibrio ventorum rate vectores aurum, vel quicquid pretiosum penes ipsos erat, annectere corpori consueuisse, vt si Turbo funestus, vel exitiosus Aquilo ad latẽtem scopulum nauem egisset, sicque obruerentur, eiecta ad littus cadauera sepulchrale pretium ferrẽt. Eiusque moris hęc ab eo ratio subiicitur. ὁ γὰρ προσυχὼν καὶ κερδάνας νόμους Αδραστείας αἰδέσεται, μὴ οὐχὶ μικρόν τι μέρος ἀποδάσασθαι τῷ χαρισαμένῳ τὸ πολλαπλάσιον. id est. Nam quicunque in illud scilicet cadauer incidit lucrumque fecit leges Adrastiæ reuerebitur, ne non paruam aliquam cum eo diuidat qui decuplum ipsi largitus est.

Illustrata l. eorum C. de Maleficis & Mathematicis. Modus auertendæ grandinis fulminis, rubiginis & Erucarum. Quæ vis esset magici Carminis.

CAP. X.

OLim familiaria fuere rusticis quædam remedia quibus ad auertendum fulmen, grandinem, rubiginem, erucas, cœterasque rei rusticæ pestes vtebantur, quibus humana lex locum fecit, diuina non fecit. Christiani nugas id genus abhorruere penitùs, nec enim aliunde earum origo, quàm ex magicis susurris, humanæ leges noxias sustulere, innoxias & insontes ab accusatione ac reatu vindicauere. Imperator Constantinus in l. eorum C. de Maleficis & Mathematicis, *Nullis vero criminationibus* (inquit) *implicanda sunt remedia humanis quæsita corporibus, aut in agrestibus locis innocenter adhibita suffragia, ne maturis vindemijs metuerentur imbres, aut ventis grãdinisve lapidatione quaterentur, quibus non cuiuscunque salus aut æstimatio læderetur, sed quorum proficit actus ne diuina munera & labores hominum sternerentur.* Per remedia humanis quæsita corporibus, intelligo carmina quædam, quibus antiquitùs & sanguis sisti credebatur, & ægris medela præstari.

Apuleius in Apologia qui locus maximè huic lucem facit, *Veteres quippe medici* (inquit) *etiam carmina, remedia vulnerum norant, vt omnis vetustatis certissimus auctor Homerus docet, qui facit Vlysi de vulnere profluentem sanguinem sisti cantamine. Nihil enim quod ferendæ salutis gratia fit, criminosum est.* Hinc etiam illud extat Vindiciani comitis Archiatrorum, cuius hæc de carmine extat sententia.

Carminis vis.

Gramine ceu malis ægro præstare medelam,
Carmine ceu potius: Namque est res certa saluti,
Carmen, ab ocultis tribuens miracula verbis.

Vlpianus in l. i. ff. de variis & extraordinariis cognitionib. huiusmodi remedia inter medicinæ genera esse negat. *Tametsi* (inquit) *sint qui hæc sibi profuisse cum prædicatione affirment.* Quæ vero Constantinus imperator dixit, in agrestibus locis innocenter adhibita suffragia, ea soleo interpretari, quæ apud rusticos recepta sunt auertendæ grandinis fulminisque causa. Vt ex Palladio didici contra grandinem panno russeo molam cooperiri, cruentas secures contra cœlũ

Mos auertendæ grãdinis.

minaciter leuari, tum omne horti ſpatiũ alba vitæ præcingere: ex Columella colonos priſcos nocturnas aues, mali ominis auertendi cauſſa conſueuiſſe cruci, ex Apuleio foribus affigere. Idem Columella de huiuſmodi ſuffragiis in libello de cura hor. ſic ait.

Hæc ne ruricolæ paterentur monſtra ſalutis,
Ipſa nouas artes varia experientia rerum
Et labor oſtendit miſeris, vſuſque Magiſter Mos auertenda tẽpeſtatis.
Prodidit agricolis ventos ſedare furentes,
Et tempeſtatem Thuſcis auertere ſacris.
Hinc mala rubigo virides ne torreat herbas,
Sanguine lactentis Catuli placatur & extis.
Hinc caput Arcadici nudum cute fertur Aſelli,
Tyrrhenus fixiſſe Tages in limite ruris.
Vtq; Iouis magni prohiberet fulmina Tarchon,
Sæpe ſuas ſedes præcinxit vitibus albis.

Ex Tuſcis Hetruriæ populis in Italiam auguriorum diſciplina & harum ſuperſtitionum profluxit origo. Ab his Itali edocti ſunt ſanguine lactentis catuli Robiginem placare. Ex M. Varronis & Sexti Pompei libris accepi, Romanos quendam Robigum Deum coluiſſe, eique ſeptimo Cal. Maj diem feſtum inſtituiſſe, Rubigo.

quem Robigalia vocitabant: Et quoniã Robiginem crederetur auertere ſacrificaſſe. Erat quoque dea quæ Robigo dicebatur. Tertullianus de ſpectaculis. *Poſt hunc Numa Pompilius Marti & Robigini fecit: Nam & Robiginis deam finxerunt.* Et hęc eſt quam catulicidiis placari Columella præcipit. Longè ineptior & ſtolidior eſt Tagetis religio, qui nudatum cute caput Aſini, in ruris limite auertendæ vel robiginis vel tempeſtatis gratia collocabat. Tages. Tages apud Tuſcos aruſpicinæ auctor ſummus, de quo M. Tullius lib. ij. de diuinat. Et Feſtus qui in commentariis de verborum ſignificatione ſcripſit eum habitum fuiſſe Genij filium, & nepotem Iouis, & Aruſpicii diſciplinam dediſſe duodecim Ethruriæ populis. Plutarchus in Sympoſio eos qui grandinem procurarent, eam talpæ ſanguine vel mulieris pannis obſoletis amoliri, teſtatur. Huiuſmodi ſuperſtitionum vt in Italia Tages, & Tarchon auctores fuere. Sic Cleonæ Philoſophi quidam, de quibus ſic Clemens Alexandrinus Stromate quinto. *Iam vero* (inquit) *aiunt*

Magos qui sunt Cleonæ obseruantes sublimia nubium, quæ erant grandines, fulgetra canticis & sacrificiis depellere. Quod si forte iis quandoque defuerit animal, suo cruentato digito sacrificant. Mantinica quoque diotima Atheniensibus qui sacrificauerant ante pestilentiam effecit vt morbus differretur decem annis.

Eos nubium obseruatores quibus Cleonæ prouidendæ propulsandæque tempestatis prouincia delegata erat, Cleonenses χαλαζοφύλακας appellabant, vt ex A. Seneca lib. natural. Quæstionum iiij. didici. Eius hæc verba sunt. *Obseruatores nubiũ Apud Cleonẽses*

Illud mirabile Cleonæ fuisse præpositos χαλαζοφύλακας speculatores futuræ grandinis. Hi cum signa dedissent adesse iam grandinem, ecquid expectas vt homines ad penulas discurrent, aut ad storeas: Imo pro se quisque album agnum immolabat, alius pullum. Protinus autem illæ nubes aliò declinabãt cum aliquid gustassent sanguinis. Idem paulo post de cruentato digito quod Clemens Alexandrinus. *Et ne,* inquit, *auidas aut crudeles existimes nubes digitum suum bene acuto graphio pungebant, & hoc sanguine litabant. Nec minus ab huius agello grando se auerte-*

bat, quam ab illo in quo maioribus hostiis decorata erat. Idem quoque scripsit in illos reddita iudicia Cleonæ fuisse, si illorum negligentia vineæ vapulassent, vel segetes procidissent. Empedocles ventorum prohibitor dictus est, vt Clemẽs ait, quod ventos sedaret. Pudet eius verba referre quia mihi Græci codicis copia non est. Pausanias in Corinthiacis refert eos qui Methana incolunt, contra noxios Africi flatus quibus vites vrebantur, eo remedio vsos. *Africus* (inquit) *è Saronico sinu agrum & vineas perflans, nouos pampinos acriter torret, id quoties accidit vento etiamnum spirante, viri duo Galluum Gallinaceum albis alarum pennis in contrarias partes distractum lacerant, ac deinde dimidiam vterque Galli partem præferens, cum cursu vites ambiunt, Mox in eum ipsum locum vndè currere cœperũt rursus congressi, auem ibi defodiunt. Hoc ab illis excogitatum est tanquam presentissimum remedium aduersus noxios Africi flatus.* Paulò post. *Equidem ipse vidi homines qui sacris & cantibus grãdinem auerterent.* Tarchon alba vite sedes, id est possessiones suas præcinxit, vt tempestatis propulsaret iniuriam.

Remediũ contra Africi flatus.

Contra erucas noxium animantium genus, quod in apricis regionibus post pluuias maximè nocet, excogitatũ est vt mulier mulier muliebria patiens, passis crinibus, nudísque pedibus tèr arcam circumiret. Collumella.

Dardaniæ veniant artes, nudataque plantas
Fœmina, quæ iustis tum demum opera Iuuentæ
Legibus, obscœno manat pudibunda cruore:
Sed resoluta sinus, resoluto mœsta capillo,
Ter circum areolas & sepem ducitur horti
Quæ cum lustrauit gradiens, (mirabile visu)
Non aliter quam decussa pluit arbore nimbus,
Vel teretis mali, vel tectæ cortice glandis
Voluitur ad terram distorto corpore campe.

Remediũ contra Trucas.

Quæ à Latinis erucę, à Græcis κάμπαι dicuntur. Ex Democrito istud remedium inuentum: infra in prosa de cultu hortorum Columella sic ait, *Sed Democritus in eo libro qui Græce inscribitur* περὶ ανϑιπαϑῶν *affirmat, has ipsas bestiolas enecari, si mulier quæ in menstruis est, solutis crinibus & nudo pede vnamquamque aream ter circumeat: Post hoc enim decidere omnes vermiculos & ita emori:* Eiusmodi remedium Democritus à Dardano insigni mago didicerat, cuius com-

mentarios diligenter perlegerat. Plinius lib.30.cap.10.& ob eam rem à Columella Dardaniȩ artes dicuntur. Multa id genus referuntur à D. Augustino in libro de doctrina Christiana & lib. de natura Dæmonum: à Plinio naturalis hist. lib. xviij.cap.ij. Addi hic quoque debuerat quod de manali lapide scripsere Sextus Pompeius & Fulgentius, quo ad eliciendas pluuias antiqui vtebantur. Sed me alio scribendi ardor rapit. Hęc omnia eius generis remedia vetita sunt concilio Anchiritano, Laodicensi Toletano &, Agathensi. Vtrum vis quędam illis sacrificiis & remediis inesset, Seneca his verbis docuit. *Rudis adhuc antiquitas credebat & atrahi imbres cantibus, & repelli, quorum nil posse fieri tam palam est, vt huius rei causa nullius Philosophi schola intranda sit.* Aliud non adderem & si mihi darentur Persarum montes qui esse aurei perhibentur.

Quid apud Petronium locus. Rumpere ſocietatem, inimicitias per præconem denuntiare, amicitiam more maiorum renuntiare.

CAP. XI.

HOnos ſit auribus, & liceat nobis ſine inuidia quid ſit apud Petronium locus interpretari, vbi pædicator quiſpiam ſocio in ſtupro fratris, id eſt cynedi ſiue pulli ſui deprehenſo, quaſi nuntium remittit & diuortium facit. *Quoniam* (inquit) *fidem ſcelere violaſti, & communem amicitiam, res tuas tolle ocyus, & alium locum quem polluas quære*. Locus hic pro turpi & obſcœna illa corporis parte accipitur, in qua maſculam auerſamque Venerem ſubagitarent. Ita in carmine libero manifeſtè accipitur.

Quod virgo prima cupido dat nocte marito,
Dum timet alterius vulnus inepta loci.

Ex his quoque verſibus conſtat locum veteres pro muliebri vſurpaſſe naturã. *Loci muliebres.*
Q. Serenus Samonicus de præceptis medicinæ inquit,

Obscœnos si pone locos noua vulnera carpent,
Horrentum mansa curantur fronde ruborum.

M. Cato in lib. de re rustica. *Etsi mulier eo lotio locos fouebit, nunquam ij virosi fient.* Marcus Varro de lingua Latina 4. inter alias loci significationes, locos muliebres dici ait, in quibus initia nascendi consisterent. Sic viri doctrina & eruditione præstantes τόπυς apud Dioscoridem acceperunt hoc loco.

μαλάσσουν τὺς τόπους καὶ ἀναστομοῦν.

Ego imitatus sum, in poemate meo de amoris imperio, quod ego Gul. Gossellino Issæo, Et Ioa. Bonefonio viris, quos omnes musæ amant, dedi, dicaui.

Nudique pugnant, tutiùs sic cernitur.
Ferrum Cupido nescit, & securiùs
Inermis arctos hostis irrumpit locos.

Vetus Glossarium: loci muliebres. ὑπεργκόλπος μήτρας. Hæc Petronij verba videntur esse solennia in rumpendis & dissoluendis eiusmodi impuris & flagitiosis sodalitiis. Vt contrahendæ societatis, sic etiam dissoluendæ sunt quidam modi. Modestinus i.c.tus D. pro socio.

Modi ineundæ & dissoluendæ societatis.

Societatem, inquit, *coire & re & verbis & per nuntium posse nos dubium non est: Disso-*

ciamur renuntiatione, morte, capitis diminutione & egestate. Equidem renũtiatione rumpitur, puta si quis cognitis socij dolis & circumscriptionibus, vel damnosę societatis tędio, societaté renuntiet. Extat velut quędam distrahẽdę societatis formula apud eundem Petronium. *Rursus in memoriam*, inquit, *reuocatus iniuriæ. Ascylte inquam intelligo nobis conuenire, non posse. Itaque communes sarcinulas partiamur, ac paupertatem nostram priuatis quæstibus temptemus expellere: Et tu litteras scis & ne ego quæstibus obstem aliquid aliud promittã.* Apuleius Milesiæ fabulę lib. x. *At istud iam neque æquum ac ne humanum, fidem minuere quidem cottidie, ac partes electiores subripere. Atque his diuenditis peculium latenter augere, de reliquis æque vindicare diuisionem: Si tibi denique societas ista displicet, possumus omnia quidem cœtera fratres manere, ab isto tamen nexu communionis discedere.* At vero vt societas, sic etiam amicitia renuntiabatur, & indicebantur capitales & immortales inimicitiæ. In libris Epistolarum Synesii Ptolemaidis Episcopi, legi Amasidem Polycrati adhuc fœliciter agenti per præconem amicitiam renuntiasse. Sic ille loquitur.

Formularum pendæ societatis.

ἀλλ᾽ οἷς εὐτυχοῦντι κήρυκα πέμψας, τὴν φιλίαν ἀπείπατο, δῆλον ἐποίησεν ὅτι καὶ ἐδάκρυσεν, εἰ προὔλαβεν ἡ συμφορὰ τὴν ἀπόῤῥησιν.

Id eſt, attamen quibus verbis fœliciter agenti amicitiam miſſo præcone renuntiauit, quod etiam illachrymatus eſſet, ſi calamitas renuntiationem anteuertiſſet. Mos quoque fuit Romanorum, ſi alicuius ſuſpectam & inuiſam haberent amicitiam renuntiare. Suetonius Tranquillus in Caligula. *Obtrectatoribus etiam qualeſcunque & quantacunque de cauſa nactus eſſet, lenis & ideo innoxius vt Piſoni decreta ſua reſcindenti, clientulas diù vexanti non prius ſuccenſere in animum induxerit quam beneficiis quoque & deuotionibus ſe impugnari comperiſſet. At ne tunc quidem vltra progreſſus quã vt ei more maiorũ amicitiã renuntiaret, mandarétque domeſticis vltionem ſi quid ſibi accideret.* Cornelius Tacitus de eodem Germanico libro Annalium 2. *Componit* (inquit) *Epiſtolas queis amicitiam ei renuntiauit.* Qui renuntiabant amicitiam domo interdicebant, idque erat ex ſolennibus dirimendarum amicitiarum. Idem Tacitus Annalium v. *Sed Cæſar miſſis ad Senatum litteris diſſeruit morem fuiſſe maioribus*

Domo interdicere.

quo-

quoties dirimerent amicitias, interdicere domo eumque finem gratiæ ponere.

Senecæ epiſtola L. vij. *à mendis vindicata: eiuſdem de Conſolatione ad Martiam varij loci reſtituti.*

CAP. XII.

NEc meus Apollo ſiuerit, vt id tentē in aliis auctoribus quod in *S*eneca: Nec vnquam tàm durum os habui vt id auſus eſſem, niſi mihi in manu, liber manuſcriptus fuiſſet, quo ego tanquam myſtagogo vſus ſum. A page illos ardeliones & futiles ſcriptores, quibus vnius ſyllabæ immutatio triumphus eſt, quique in litteris tāquam cenſores pro ingenio ac libidine, quicquid non ſatis intelligunt vel delent vel interpolant. Hæc igitur mihi cautio erit, ne quid immutem præter ea, quę M. *S*. codex mihi fidem fecerit, vel omiſſa, vel contaminata fuiſſe.

EPISTOLA 57.

Sed iam me ſic ad omnia iſta duraui, vt audire vel pauſarium poßim voce acerbißima Remi-

gibus modos dantem. Pausarium vt vocabulum vile ac sordidum agnoscit Erasmus, nec miror cum huic nullus optimæ notę auctor locum fecerit. Ex meo libro lego *Palinurum*. Quis ille sit, ille nouit cui Vergilius notus est. Deinde illud. *Leue illud ingenium nec se adhuc reduxit retrorsus, quod ad vocem ex accidenti erigitur.* In M. S. *quod ad vocem & accidentia erigitur*, longe meliùs Postremò *quid ergò non aliquando commodiús est & carere conuitio.* Addit vetustus *& carere conuicto.* Ego puto legendum & carere conuiuio & carere conuitio? His enim verbis vetus verbum tangitur quod extat apud Ausonium.

Palinurus.

Sex enim conuiuium.

Cum rege iustum si super conuitium est.

Numerus enim conuiuarum vltrà septem immensus, & immoderatus habebatur, & conuitium potiùs quam conuiuium. Hęc ego habui, quibus huic epistolæ satis esset, nunc desultoria quadam annotatione accedo ad emendationem consolationis eiusdem Senecæ ad Martiam. *Vt primum tamen (inquit) intulit tumulo simul & dolorem suum posuit, nec plus doluit quàm aut honestum aut æquo maiùs.*

Prouerbium de numero conuiuarum.

In veteribus libris, quàm aut honestum erat Cæsari, aut æquum matri. Longè vt puto elegantiús. Liuiæ refertur exemplum, quæ statim vt Drusum filium in expeditione contra Germanos victorem intulit tumulo, dolorem posuit. *Nec plus* (inquit) *doluit quam aut honestum erat Cæsari aut æquum matri.* Deinde. *quæ enim maior est amentia pœnas à se illicitas exigere & mala sua augere, quam in vita seruasti morum probitatem & verecundiam in hac quoque re præstabis. Est enim quædam & dolendi modestia: Illum ipsum iuuenem dignissime quietum quem semper cogitatū nominatumque faciet, meliore pones loco si matri suæ qualis viuus solebat hilaris & cum gaudio occurrit.* Hic locus in verbis, interpunctionibus ac sententia peccat. Sic ex M. S. Codicibus legendus distinguēdus & cōiungendus est. *Quod enim malum amentiæ est pœnas à se ill. ex ma. sua aug? Quam in om. vita seru. mor. probit. & ver. in hac quoque re præstabis. Præstabis etiam quandam dolendi modestiam. Ille idem iuuenis dignissime quietem semper nominatus cogitatusque faciat, &c.* Nihil his verbis lucidius. Eadem quoque vitia mendaque hoc loco idem Seneca patitur

quæ quoque operæ pretium est extirpare. *Vltimam illam faciem rerum premis. Illi tanquàm per se parùm horrida sit quicquid potes congeris.* Vet. libri. *Vltimam illam faciem rerum primis illatam annis quasi primum per se horrida sit quocunque potes congeris*

Per Genium meum iurarem hæc esse vera & genuina Senecæ verba, quorum illa est sententia. Vltimam inquit faciem rerum (i) mortis & funeris tempus cum puerilibus blanditiis collatum, quasi primùm horridum sit vbique contestaris: sic legendum esse fidem faciunt hæc antecedentia verba. *Non conuertisti te ad conuictus filij tui occursusque iucundos, non ad pueriles dulcesque blanditias, non ad incrementa studiorum, &c.*

Vt Catenarum dedecus extingueretur, frangi non ſolui Catenas. Multa de Catenis à nullo vnquam animaduerſa.

CAP. XIII.

ITa quidem ſe res habet. Ex antiquis monumentis quędam ſelegi digna meheicu les quæ manu emittantur, vel ob eam ſolam cauſam quod exemplis ſtudia noſtra iuuare poſſint. Decet enim I.ctum non modo leges noſſe, verumetiam mores quos in iudiciis priuatis publiciſque obſeruauit antiquitas. Mos planè veterum Romanorum egregiùs & memorabilis eſt quo didici ijs, quibus iniquam ob cauſam iniectæ compedes & Catenæ fuiſſent vincula frangi non ſolui ſolita fuiſſe, vt ſcilicet carceris dehoneſtamentum, & vinculorum infamia deleretur. Ioſephus belli Iudaici libro quinto de ſeipſo, *Titus veró* (inquit) *qui cum patre aderat iuſtumeſt, inquit pater vná cum ferro etiam probro Ioſephum ſolui. Erit enim*

Mos frangẽdorum vinculorum.

tanquàm nec initio vinctus sit, si non dissoluerimus sed inciderimus catenas: Namque id agi solet in his qui non recte fuerint vincti. Hegesippus qui Iosephi historiam κατὰ πόδα secutus est & potiús functus interpretis quàm scriptoris officium, sic loquitur, *Illic etiam Iosephus solui praeceptus vinculis iussu imperatoris, addidit Titus vt frangerentur potiùs quàm soluerentur catenae: Quod si frangerentur ita esset quasi non fuisset ligatus. Placuit patri securim deferri, iussit frangi catenas &c.* Frustrà sum, si quędam apud alios auctores extant eiusmodi vestigia. Solebant etiam veteres pro dignitate & conditione personarum inijcere catenas vel ferreas, vel aureas vel argenteas. Cyprianus secundo Epistolarum ad Donatum sic scribit. *Nec intelligit miser speciosa esse tibi supplicia auro se alligatum teneri & possideri magis quàm possidere diuitias.* Alludit ad illum morem Tertullianus eius magister de cultu fœminarum, inquit. *Quanquam & aurum cuius vos gloria occupat cuidam genti ad vincula seruire referunt Gentilium litterae.* Trebellius Pollio de fortissima muliere Zenobia, quae post Odenati

Aurea Catena.

coniugis necem orientis imperium tenuit, quæque ab Aureliano victa & triumphata est. Sic ait. *Vincti erant præterea pedes auro, manus etiam Catenis aureis, nec collo aureum vinculum deerat, quod scurra Persicus præferebat.*

Ammianus Marcellinus de Arsace Rege à Sapore capto. *Eumque effossis oculis vinctum Catenis argenteis, quod apud eos honoratos vanum suppliciorum æstimatur esse solatium, exterminauit ad Castellum Agabanum nomine.* Quintus Curtius de Dario, *Agmen eorum tertio assecuti die, ne tamen honos regi non haberetur, aureis compedibus Darium vinciunt, noua ludibria subinde excogitante fortuna.* Ausonius in Sapientibus de Crœso.

Crœsum in amicis habet
Vinctumque pedicis aureis secúm iubet,
Reliquum quod esset vitæ totum degeret.

Velleius Paterculus scripsit Antonium Artuasdem Armeniæ Regem fraude deceptum, ne quid honori deesset aureis Catenis vinxisse: Apud Dionem iocus est Claudii Imper. non inficetus, qui

Sardinium Gallum, ex Africa conuocatum dixit Romæ ſe aureis vinculis alligaturum, id eſt Senatoria dignitate. Clemens Alexandrinus Pædag. 3. fœminas ait veram pulchritudinem auro adumbrare, nec intelligere quantum in ſe delictum admittant auro ſe alligantes, καθάπερ καὶ παρὰ τοὺς βαρβάρους φασὶ, δεδέσθαι τοὺς κακούργους χρυσίῳ.

Idem καθετῆρες & Attica lingua ἁλύσεις catenas eſſe atque cenſeri in mundo muliebri ait. Hinc apud eundem & Nicoſtratus & Ariſtophanes Comici, eas inter muliebria locant ornamenta.

Catena in mundo muliebri.

ἁλύσεις, καθετῆρας, δακτυλίους βουβάλια, ὄφεις, περισκελίδας: ἐλλέβορον.

Philemon in Sinephœbo πέδην χρυσὴν dicit.

ἱμάτια διαφαίνοντα: καὶ πέδην τινα χρύσην.

Sic apud Latinos Catenæ, æque pro vinculis quibus compeditur reus vel captiuus, atque pro re muliebri accipitur. Plinius 33 nat. Hiſt. *Habeant fœminæ*, inquit, *in armillis digitiſque totis; collo, auribus, per has diſcurrant Catenæ circa latera & inſerta Margaritarum pondera E collo dominarum auro pendeant, vt in ſomnio quo-*

que vnionum conſcientia aſsit. Horatius lib 1. Epiſtolarum ad Scæuam.

Nota refers meretricis acumina ſœpe catellam,
Sœpe periſcelidem raptam ſibi flentis: vtique mox
Nulla fides damnis veriſque doloribus adſit.

Catella diminutiuè à Catena. Hîc me comprimo.

Quis ſit Nocturninus Deus, Iocus *Plauti explicatus & qua in ſignificatione Regis nomen apud Antiquos Vſurpatum fuerit. Locus Collumellæ correctus.*

CAP. XIIII.

REbus ſingulis certos Deos tutelæ cauſa veterum addixit religio. Deus qui præerat Nocti Nocturninus dicebatur. Itaque Soſias apud Plautum in Amphytrione ait.

Credo hac nocte Nocturninum obdormiuiſſe Ebrium.

Ille noctis diuturnitatem inſolentem

admiratur dicitque Nocturninum Ebriũ obdormiuisse, quod noctis spatia longiùs prorogarentur, quorum erat rector moderatorque Nocturninus. Huius Dei mentio fit apud D. Hieronimum in lib. Aduersus Vigilantium. *Liberè (inquit) proclamabis te esse aut Mercurium propter nummorum cupiditatem, aut Nocturninum iuxta Plauti Amphitrionem, quo dormiente in Alcmenæ adulterio, duas noctes Iuppiter copulauit vt magnæ fortitudinis Hercules nasceretur.* Meminit etiam huius Semonis Martianus Capella de nuptiis Philologiæ. *Accitu Veiouis* (inquit) *Dij Publici Terquino ex limite conuocantur, ex vltima regione Nocturninus Ianitoresque terestres similiter aduocati sunt.* Quod ait D. Hieronimus duas noctes Iouem coniunxisse in Alcmenæ adulterio, vt inde Alcides nasceretur, Idẽ Seneca in Agamemnone.

Nocturninus.

Duæ noctes coniunctæ in adulterio Alcmenæ vt inde Hercules nasceretur.

Sensit ortus, sensit occasus Herculem nasci,
Violentius ille nocte non vna potuit creari,
Tibi concitatus substitit mundus,
O puer magnum subiture cœlum.

Pub. Ouidius Naso Amorum 1.

Ipse Deûm genitor ne te tam sæpe videret,
Commisit noctes in sua vota duas.

Propertius.

Iuppiter Alcmenæ geminas requieuerat Arctos

Mendoſus eſt Arnobius lib. aduerſ. gentes quarto. Vbi ſcripſit Iouem decem noctes in hoc adulterio continuaſſe: legendum eſt duas non decem. Quia hoc caput à Plauto initium habet, feſtiuiſſimum eius iocum explicabo quem nullus interpres tetigit. In Trinummo hic verſus extat.

Te itidem vt Charmidatus es rurſum recharmida.

Callicles cui Carmides peregrè proficiſcens & filij iuuentam, & pecunias crediderat ſuas, cum à Lyſitelle filiæ Charmidis conditio peteretur, Sycophantam trib⁹ locat nummis, qui fingat ſe à Charmide ferre dotem filiæ, ne concreditum theſaurum reſciret Lesbonicus qui paterna abligurierat bona. Is Sycophanta cui Trinummus inditum eſt nomen, cùm ad Calliclis veniſſet ædes, concurrit Charmides, alloquitur Trinummum. Quis ſit expiſcatur, Se à Charmide miſſum Trinummus ait, inepta fabricatur mendacia. Charmides nomen occultat

Iocus Plauti explicatus.

ſuum. At cum ſe à Charmide dotem filię accepiſſe trinummus dixiſſet, ſe Charmidem profitetur. At vt ſe recharmidet iubetur à Sicophanta, χάρμη Græcè lætitia latinè dicitur. Itaque feſtiuè Plautus alludens ad Græci nominis ſignificationem, Charmidem auri mentione interpoſita delectatum & Charmidem profeſſum, iubet ſe recharmidare, hoc eſt & conceptam lætitiam & aſſumptum nomen deponere. Sexcēta ſunt ſimilia apud Plautum. Lis eſt apud grammaticos quę ſit Regis ſignificatio in hoc Plauti verſu in Captiueis.

Regis nomen.

Nam poſtquam meus Rex eſt potitus hoſtium.

Ego ſoleo interpretari *Rex id eſt dominus.* Domini enim à ſeruis, Reges dicebantur, ſic captum ab hoſtibus dominum paraſitus vocat. In illo Terentij loco in Phormione,

Imo enim nemo ſatis pro merito gratiam regi refert.

Obſeruat Donatus aliàs Regem dici regnatorem, aliàs Dominum, aliàs diuitem. Hæc Regis ſignificatio ſicut Domini in ſalutationes conceſſit. Valerius

Martialis in Priſcum.

Cum te noſſem, dominum Regemque vocabam
Cum benè te noui iam mihi Priſcus eris

Ad Ollum lib. 2.

Quod te nomine iam tuo ſaluto.
Quem Regem & dominum priùs vocabam
Ne me dixeris eſſe contumacem
Totis pilea ſarcinis redemi:
Reges & dominos habere debet,
Qui ſe non habet atque concupiſcit
Quod Reges dominique concupiſcunt
Seruum ſi potes Olle non habere,
Et Regem potes Olle non habere.

In Næuolum lib 4.

Sollicitus donas, dominum Regemque ſalutas
Inuitas, eſto Næuone ſollicitus.

Columella de re ruſtica 1. *An honeſtiùs* (inquit) *duxerim mercenarij ſaltatoris mendaciſſimum aucupium cirum volitantis limina potentiorum ſomnoſque Regis ſui rumoribus inaugurantis.* Sic in vulgaribus libris legitur, at ego ſcio in quibuſdam M.S. *legi mercenarij ſalutatoris mendaciſſimum aucupium*, rectè Salutatoris. Hi enim qui ſalutabantur, à ſalutatoribus Reges & domini vocabantur. Sic M. Antonius Sabellicus Regis ſignificationẽ in his Horatij locis accepit. *Columella emendatus*

Siue reges, siue inopes erimus coloni Vel.

Mancipiis locuples eget æris Cappadocum Rex.

Sic apud Iuuenalem saty. viii.

Idumeæ Syrophœnix incola portæ
Hospitis affectu dominum regemque salutat.

Et alibi.

Optima syluarum intereà pelagique vorabit
Rex horum, vacuisque thoris tantùm ipse iacebit.

Rex etiam dicebatur conuiuij dominus vnde illud, Sex enim conuiuium cum rege iustum, &c.

Defictum, speciaria dona, Notatus Lambini, Et P. Victoris error. Quid sit crucifragium. Quid Crobylos. Emendatus Cornelius Nepos & Sept. Tertullianus.

CAP. XV.

Titus Lucretius lib. de rerum natura iii. sic ait.

Te sequor ô Graie gentis decus,
inque tuis nunc
Fixa pedum pono pressis vestigia signis &c.

Dionisius Lambinus vir doctrinę multiplicis, sed in variis lectionibus enarrandis aliquando vanus & futilis, & ad fastidium vsque superstitiosus in commentariis suis eiusdem loci ait in libris manuscrip legi ficta, sed retinendam lectionem ficsa. Solitos enim librarios veteres scribere, c. & s. pro x. vt fisca pro flixa. Vbi antiquarios ita scripsisse didicit? Nugæ. Retinenda librorum Manuscriptor. lectio est. *ficta pro fixa.* ἀρχαϊσμὸς ficta, defícta, affícta prisci dixerunt. L. 7. D. de incendio ruina & naufragio, vbi legitur. *Si quando nauis vel insixa vel fracta.* Florentinæ retinuerunt *inficta.* Iac. Cuiacius v.c. doctor meus, qui tãtum à Papiniano distat quantùm ab Homero Virgilius ex M. Varrone, Diomede, Scauro veteres sic locutos probat obseruat. 7. Lubet quoque P. Victorij viri alioquin probi & eruditi intempestiuam emendandi cu-

Error Lãbini.

Ficta.

Victorij error.

Variar. lect. lib. xxiii. pidinem perstringere. In Iulij Cæs. de Bello ciuili commentario iii. sic legitur. *Cohortemque duplici stipendio frumentoue & spe iariis militaribusque donis amplissimè d-nauit*. Fatetur Victorius se ignorare quid *Speciaria dona.* sint speciaria dona. Itaque legendum ve-ste, Diariis, in veterib. enim vespatiariis legi. Vulgarem lectionem probo & secundam eam dico. Speciaria dona interpretor triticum, lardum, oleum, Vinum cæteráque legumina, Quæ à I.c.tis, Cassiodoro & reliquis auctoribus priscis trito vocabulo species dicuntur. In re manifesta non abutar testibus & otio. Videor mihi paulò fœlicius emendasse quod legitur in Epistola Alexandri ad Aristotelem quam Cornelius Nepos Latinam fecit, pro crucifragio, crurifragio.

Tunc ego, inquit, *locorum demonstratores qui nos semper in insidias ducebant pessimè meri-* *Crurifragii supplicium.* *to crucifragio puniri iussi, vt nocte vix spirantes à serpentibus consumerentur, &c.* In omnibus ferme exemplaribus *Crucifragium* legitur, *Crurifragium* lego, quod supplicium priscis familiare fuit. Plautus *lum-* *Cor. Nepos emendatus.* *bifragium* vocat, Apuleius lib. nono. Mil. *Crurum fragium*. Tranquillus Suetonius

in

in Augusto. *Thallo à manu quod pro epistola prodita denarios quingentos accepisset crura effregit.* In Tyberio. *Atque vtrique mox quod mutuo flagitium exprobrabant crura fregisse.* Eiusmodi supplicium & patibulorum quoque, primus Constantinus imperator sustulit. Sext. Aurelius Victor de Cæsaribus. *Denique Constantinus,* inquit, *cunctos hostes honore ac fortunis manentibus texit, recepitque, eo prius vt etiam vetus veterrimumque supplicium patibulorum & cruribus suffrigendis primus remouerit.* Euellendum quoque nobis est ex Septimij Tertulliani libello de velandis virginibus mendum quod ibi radices egit. Sic legitur. *Debebunt etiam & aliqua sibi insignia defendere, aut pennas Garamantum, aut strobilos Barbarorum, aut cicadas Atheniensium, aut cirros Germanorum, aut stigmata Britonum.* Strobilos vt prędonem vel iniustum possessorem hoc loco exigamus; *Crobilos siue* κρωβίλους tanquam iustum legitimumque dominum agnoscamus. Beat. Rhenanus cui se Tertulliani caussa plurimum debere docti omnes profitentur, hæsit in luto neque rem satis expediuit. Ignosco viri manibus. Crobylos est complexio

Crurifragij suppli cium à Constantino sublatum.

Tertulliani locus castigatus.

Modeſtinus i.ctus l. xxiiij. ff. de pœnis ſic ait, *horum qui relegati vel deportati ſunt ex cauſa maieſtatis, ſtatuas detrahendas ſcire debemus*. Veteres ſiue Græci ſiue Romani mirum eſt qua veneratione, quoue odio proſecuti ſunt ſiue optimorum principum, ſiue Tyrannorum ſtatuas. Eorum omnium qui ex cauſa maieſtatis damnabantur, memoria penitùs extinguebàtur vel nomen æternis maculis inurebatur. Extāt hac de re multæ leges in Codice Theodoſiano, quibus Stiliconis, Rufini, Eutropij & aliorum nomina damnantur. At non modo Tyrannorum ſiue maieſtatis damnatorum Statuæ & imagines detrahebantur, verumetiam luto & vrina inquinabantur, affligebantur ſolo, eradebantur tituli. Iuuenalis

Cuius ad effigiem non tantum meiere fas eſt.

Sic Nero apud Suetonium ignonimiæ cauſa ſtatuam Deę Syrię vrina aſpergi iubet. Idem Suetonius in Domitiano. *Contra Senatus adeò lætatus eſt, vt repleta certatim curia non temperaret quin mortuum contume-*

liosißimo atq; accerbissimo acclamationū genera laceraret, scalas etiã inferri clypeosque & imagines eius coràm detrahi, & ibidem solo affligi iuberet, nouissime eradendos vbique titulos & abolendam omnem memoriam decerneret. Subijciam C. Plinij verba quæ in eius Panegyrico ad Traianum extant, quibus populi sæuitiam in Domitiani vt arbitror imagines, quasi ponere ob oculos & repræsentare videtur. *Iuuabat illidere solo superbissimos vultus, instare ferro, sæuire securibus, vt si singulos ictus sanguis dolorque sequeretur: Nemo tã tẽperans gaudÿ seræque lætitiæ fuit, quin instar vltionis videretur cernere laceros artus, truncata membra, postremo truces horrendasque imagines abiectas excoctasque flammis, vt ex illo terrore & minis in vsum hominum & voluptates ignibus mutarentur* Inter acclamationes Senatus in Cõmodum istud legitur apud Ælium Lampridium *Gladiatoris & parricidæ statuæ detrahantur.* Deinde. *Qua pontifex dico hoc collegium Pontificum dicit, quoniam læta percensui nunc conuertar ad necessaria, censeoque quod is qui non nisi ad perniciem ciuium & ad dedecus suum vixit, ob honorem suū decerni coegit: abolendas statuas quæ vndique erunt, nomen*

Statuas solo affligere, eradere titulos.

que ex omnibus priuatis publicisque monumentis eradendum. Ex varijs Iulii Capitolini locis in Gordianis, hunc solum addam *Iuuenes qui auctores huius facinoris erant, statuas Maximini deiecerunt, imagines perfregerunt nomen publicitus eraserunt.* Aliquos etiam didici capitali suplicio damnatos quod Tyranni imaginem in anulo gestassent. Ambrosius lib. Off. I. Cap. XLIX. *Si Tyranni aliquis imaginem habeat, nonne obnoxius est damnationi. Memini me legisse quosdam capitali supplicio dānatos quod Bruti & Cassii interfectorum Cæsaris imagines asseruarent.* Hinc paret quam infestę priscis essent Tyrannorum statuæ, quam inuisa nominis memoria. Nunc videamus quæ esset illorum cura circa bonorum principum & illustrium virorum imagines. Quando imperiales erigentur statuæ, aderant iudices & diuino cultu eadem symulachra prosequebantur.

Capitale ferre in anulo damnati imaginem.

Theodosius Christianæ legis amantissimus Imperator id ea lege sustulit primus.

Lex Theodosii Imp.

Si quando nostræ statuæ vel imagines eriguntur, seu diebus vt assolet festis, siuè communibus,

adsit Iudex sine adorationis ambitioso fastigio, vt ornamentum diei vel loco & nostræ recordationi sui probet accessisse præsentiam. Ludis quoque simulachra proposita tantum in animis concurrentium mentisque secretis nostrum numen & laudes vigere demonstrent. Excedēs cultura hominum dignitatem supremo numini reseruetur. Dat. iij. non. Mai. Theod. à xi. & Valentin. Cæs. Conss.

Quo modo supplicaretur statuis principū.

Ante hanc legem omnes cuiuslibet conditionis homines, statuis vino & Thure supplicare cogebantur. Quod cum auersarentur & abhorrerent Christiani, variis stragibus multati sunt. Plinius ad Trajanum. *Qui negarent se esse Christianos aut fuisse quum præeunte me deos appellarent & imagini tuæ quam propter hoc iusseram cum symulachris numinum afferri, thure ac vino supplicarent.* Quid sit vero in hac Theodosij lege adorationis ambitiosum fastigium, siue vt in Iustiniani codice legitur, fastidium nullus vt opinor adhuc palam fecit, haud istud tantùm intelligendum est de sacrificiis, quę vel vino vel thure ante has fieri moris erat imagines. Adorare est capite velato se circumuertere, deinde procūbere, quod ante deorum symulachra

Adorationis ambitiosum fastigium

fieri religionis erat. Tranq. Suetonius in Vitellio. *Idem miri*, inquit, *in adulando ingenÿ, primus Caium Cæsarem adorari vt deum instituit, cum reuersus ex Syria nõ aliter adiire ausus esset, quam capite velato circumuertens se deinde procumbens.*

Titus Lucretius lib. v.

Nec pietas vlla est velatum sæpe videri
Vertier ad lapidem , atque omnes accedere ad aras
Nec procumbere humi prostratum, & pandere palmas
Ante deûm delubra.

Ergo ante Theodosium adorare statuas mos erat. Erant quoque rei maiestatis, qui temeraria & inconsulta ratione imperatoriis illuderent imaginibus. Quæ capital esset facere circa Augusti symulacra ex iis Suetonij verbis didici quę sunt in Tyberio, *statuæ quidem Augusti caput dem pserat, vt alterius imponeret. Acta res in Senatu, & quia ambigebatur per tormenta quæsita est: Damnato reo paulatim hoc genus calumniæ eò processit, vt hæc quoque capitalia essent. Circa Augusti symulacrum seruum cecidisse, vestem mutasse, nummo vel anulo effigiem impressam Latrinæ aut lupanari intulisse dictum*

Quæ essent capitalia circa Augusti & aliorum principũ statuas.

vllumue factum eius existimatione aliqua læsisse. Philostratus de vita Apollonij Tyanei lib. 1. de Tyberij imp. statuis quæ in Aspendo Pamphyliæ ciuitate erant sic loquitur : Dabo latina verba, quia Græcus codex adhuc non incidit in manus meas. *Erat autem Asylum Tyberii, statuæque sanctiores venerabilioresque quam Iouis Olympii simulachrum habebãtur, ita vt impietatis damnatus aliquis fuerit, quod seruum suum verberasset qui drachmam argenteam Tyberij imagine signatam gestabat.* Hinc paret verum esse quod alibi ex meo Cuiacio dixi imaginem imperatoris tuitionis causa prælatã fuisse. Apud Dionem Nicæum legi D. Claudium iussisse Augusti statuam quæ staret in loco, vbi damnati supplicium luerent, aliò transferri, ne vel semper cædes inspiceret, vel velata esset Serui dominorum bilem & sæuitiam fugientes, liberi euitandi periculi gratia se imperialium imaginum tuebantur presidio. Prætermitto signa bellica, in quibus imago Imperatoris formata erat, adorari & vngi solita. Prætermitto quod ea de re variis in locis Cor. Tacitus scripsit. Addam tantum inconsulto principe nefas

Plinius lib. xiij. cap. 3.

fuiſſe eius ſtatuam erigere. Plinius in epi ſtolis ad Traianum l. Si quando C. de o-perib. pub. Statuarum omnium cura pe-nes comitem Romanum erat. Caſſiodo-rus in formula Comit. Rom. de honore imaginum, multa Plinius lib. xxxv. Cap. II.

Statuarũ cura penes Comitem Romanũ.

Tentata correctio cuiuſdam loci in Poſthumi Iunioris ſiue Quintiliani declamatione XV. Quid ſint Gorgonia, Quid amentiæ. Sex. Victor emendatus.

CAP. XVII.

EXtant poſt Quintiliani oratorias inſtitutiones declamationes quędam, quas illi vulgus addixit, Si liceat illas vendicare, quouis pignore contendo cuiuſuis alterius eſſe. Si ſpectes locutionem ſi pondus ſententiarum, nec dignę ſunt, quæ Quintiliano, nec tam inelegantes vt ſcriptori plebeio aſcribi debeant. Trebellius Pollio refert Poſthumiũ Iuniorẽ illas declamationes ſcripſiſſe, quæ ſuis tẽporibus Quintiliano

inſcribātur,ex hoc coniicio eum harum auctorem eſſe. Sed accepi quoſdam M.S. præferre titulum Marci Flori, itaque nihil ſtatuam ampliandum cenſeo, adhuc enim non liquet. Sic ipſe loquitur in XV. decl. *Hinc ergo iam meretricibus, Quod illas etiam pauperes ament, quod facile contingant, Quod laboribus exorentur adeuntium facies. Hinc amator vt diuites ament.* Quis Oedippus hunc locum caperet? Adfero tantùm leuem coniecturam, & quod de Marcione Tertullianus ait machœra, non ſtylo vtor: Sic ergo excuſſis litterarū veſtigiis olfeci legendum eſſe. *Hinc Gorgoniæ meretricibus, vt illæ etiam pauperes ament, vt faciles contingant, vt laboribus exorentur adeuntium facies: Hinc amatorium vt illas diuites ament.* Vel fortè quo illæ, &c Gorgonias φίλτρον mihi eſſe perſuaſi, huius rei auctorem nullum habeo, dicam tamen quod

Gorgoniæ in mentem venit. Gorgonias dictas puto potiones illas amatorias quibus exhauſtis in amicarum conſpectu quidam quaſi lapideſcunt, Et quaſi tangendi fulmine attoniti ſtupeſcunt. Sic legimus in fabulis veterum qui Gorgones vidiſſent in ſcopulos & ſilices conuertier. Vocabu

lum istud intrà ætatem meam tetigit adhuc nullus quem legerim. Illud ego primum vidi in Sext. Aurelij victoris commentariis. Sic ille in Iuliano. *Sed ex coniugibus quas plurimas sortitus est, Eusebiam præcipuè dilexit decoram quidem verum per amantias & Gorgonias vexantem famam, &c.* Non me latet apud Græcos τὸ γοργονειόν larvam esse, & apud Plinium Gorgoniam coralium esse sic dictam quod in duritiam lapidis mutetur, quam fulminibus & Typhoni resistere Plinius ait. Apud Victorem legendum amentias non adamentias vt M.S. quibus vsi sunt viri doctiss. And. Schottus & Elias Vinetus. Chrisippus in cœnis Athenei variis de causis, homines insanire dixit vnde ob cothurnices ὀρτυγομανία, ob mulieres γυναικομανία, ob vinum οἰνομανής, ob obsonia ὀψομανής, Itaque Victorem γυναικομανίαν intelligere quis non videt? Amatorium quoque restitituimus vt id scilicet Posthumius siue Florus loquatur, meretricibus videlicet Gorgonias parari debere vt pauperes ament, quoniam hæ corpore quæstum faciunt nec exercent infructuosas libidines, has vero amato-

γοργονεῖον.

Gorgonia.

Sext. Victor correctus.

Amentia

riũ diuitibus porrigere vel eos æque ad amorem eliciant atque eorum bona obſcœnis voluptatibus exhauriant. Status huius declamationis verſatur circa potionem amatoriam. Hîc forſitan cùm ratione fallor.

Homeri tempore quo pacto in tenebris lumen fieret. De ſignificatione per fumum in bello. De Menſura Nili.

CAP. XV. III.

SOlent auctores noſtri eius rei nullum fuiſſe vſum, vel Iliacis, vel Homeri temporibus hoc argumento confirmare, quod eius apud Homerum nulla mentio nec veſtigium vllum extet. Quaſi nihil prætermiſerit Homerus & tempus illud pletiſſimè poſteritati tradiderit inſpiciendum. Plinius dicit Troiano ſeculo nullũ anuli vſũ extitiſſe, Ioſephus adhuc nullas leges, latas quoniã anuli neque meminit Homerus, neque legis nomen id eſt νόμος in eius legitur monumentis. Malo ego ex his quæ prætermiſit euidenter, argumentari. Ad tenebras igitur noctis illu-

Anuli nullus vſus, nec leges tempore Homeri adhuc latæ.

ſtrandas, neque oleo, neque cera neque cœno vſos veteres fuiſſe Græcos, ſed ligno arido & ſicco quo etiam Aruerniæ noſtræ pars quędam hodie vtitur, ex his verſibus mihi perſuadeo.

Mos veterum in discutiendis noctis tenebris.

τοῖσι δὲ τερπομένοισι, μελας ἐπὶ ἕσπερος ἦλθεν.
αὐτίκα λαμπτῆρας, τρεῖς ἕστασαν, ἐν μεγάροισιν
ὄφρα φαείνοιεν, επὶ δὲ, ξύλα κάγκανα θῆκαν
Αύα πάλαι; τερίκηλα νεον κεκεασμενα χαλκῷ
καὶ δαιδας μετέμισγον, &c.

Ergo vt lumen facerent ligna ſicca & ad ignem facillimè conflagrantia per noctem ſolebant accendere, ignique fouendo ſeruulus dabat operam. Hanc itaque prouinciam ſibi depoſcit Vlyſſes, quem hoc miniſterio fungentem & in omnes procos oculos contorquentem facit Homerus. In regijs domibus hæc fiebant. Nunc quod noctis diſcutiēdæ genus latet ambitionē hominum vel luxuriam? Conſumendæ faces quo dulciorem exhalent fumum, variis commiſcentur odoribus & quod priſcis inauditum fuit in fumo ſpargi cœpere venena. At quod illud fumi ſignum, cuius mentio fit apud Iulium Cæſarem commentario de bello ciuili tertio.

Fumi ſignum.

Neque multò poſt Cæſar (inquit) *ſignifica-*

tione per castella fumo facta, vt erat superioris temporis consuetudo deductis quibusdam presidijs eò venit. Illud signum dabatur cum hostes incursiones facerent. Oppius. *Nam etiam illud vulgare incursionis hostium signum, quod incendijs ædificiorum intelligi consueuit Cæsaris interdicto sublatum ne aut copia fabrili frumentoque si longiús progredi, &c.*

Luc. Apuleius in lib. de mundo. *Ex eo numero erant & Diurni cursores atque nocturni exploratores & per vices incensæ faces ex omnibus regni sublimibus locis in vno die imperatori significabant quod scito erat opus.*

D. Augustinus lib. iii. de ciuitate Dei cap. xii ad id videtur alludere, cùm ait Romanos grādi suo fumo, velut signo dato multos deos congregasse. Eius hæc sunt verba. *Nimis enim multos deos grandi fumo suo, tāquam signo dato ad tuitionem congregauerat.*

Flauius Vegetius lib. 3. cap. v. cùm copiæ diuisę sunt per noctem flammis per diem fumo significari ait, hæcque signorum militarium tria constituit genera, vocalia scilicet, Semiuocalia, muta: Vocalia vt Deus, victoria, palma virtus, Deus nobiscum Triumphus imp. &c. Semiuocalia, quę per tubam, cornu, buccinā dātur:

Tria signorū genera

Muta, Aquilæ, Dracones & Rufæ, vexilla, flammulæ, pinnę, mota vestis, ignis, fumus, trabes appensæ turribus. Nę ego sum magnus cõgerro, à fumo ad Nilum à Romanis ad Ægyptios trãsitum facio, & ea leuitate qua mathematici cœlestes orbes percurrunt, & veluti vniuerso orbi inequitant, sic ego in omnes litterarum oras feror. Quid ergo de Nilo? Nilus verè rex totius orbis fluuiorum est, & qui dixit eum arari, coli, nauigari verissimè dixit. Multi multa de ipso. Ego inueni fertilitatem & fœcũditatem anni ex eius altitudine priscos cognouisse, & mensuram solitos in templa deferre, Quę mensura tempore Constantini in Ecclesias cœpta est deferri. Cassiodorus ex Socrate in historia tripartita

Nili mensura in Ecclesias delata.

Ab illo denique tempore, inquit, *apud Ægyptios nequaquam secundum priores solennitates in paganorum templa cubitus, sed in Ecclesias magis offertur quo significatur augmentum aquæ Niliacæ.* Ruffinus presbyter in Appendicis lib. 2. ad Eusebij libros de historia Ecclesiastica sic ait. *Quoniam moris erat in Aegypto vt mensura ascendentis Nili fluminis ad templum Serapis deferretur velut ad in-*

crementi aquarum & inundationis auctorem subuerso eius symulacro ignique consumpto omnes simul negabant Serapin iniuriæ memorem, aquas vltra affluẽtiam solitam largiturum. Sed vt ostenderet Deus nõ Serapin qui multò erat. Nilo posterior, sed se esse qui aquas fluminis suis temporibus iuberet excrescere. Tanta ex eo & deinceps fuit inundatio, quãta fuisse priùs nulla ætas meminerat, & ideo vlna ipsa id est aquæ mensura quam Pœchim *vocant, ad aquarum dominum in Ecclesiam coepta deferri.*

Idem Cassiodorus cap. xviij. lib. 2. ait eundem imperatorem remouisse monomachias, & suas imagines in templis poni precepisse, & cubitum quo mensuratur Nilus, non in templum Serapidis annis singulis, sed in Ecclesias portari sanxisse. Plinius de eodem Nilo Cap xviij. lib xviij. *Si duodecim* (inquit) *cubitos non excesserit, fames certa est, nec minus si sexdecim exuperauerit.* Híc ego consisto.

Aurei Iouis oculi, vestem excœcare, statarium prãdium, militares cibi, capita, Sidonius Apollinaris castigatus. Ad responsam, latrunculatores, βιοκόλυται, ἀφοπλισται, *Rhetiarum Dux.* CAP. XIX.

VT solent institores, cum merces exponunt suas pretiosis carisq; rebus friuolas, viles minutasque resculas admiscere, quarũ emptione nonnulli capiuntur ardentiùs: Sic ego in his studiorum meorum rationibus dum quicquid abditę eruditionis penes me est, expono & cuilibet copiam facio, seriis laboribus & disputationibus has interdũ eruditionis gerras & quisquilias interpono. Pictores, statuarij & plastę cum Iouē exprimerēt antiquitùs aureos Iouis oculos faciebant. Cæcilius Balbus in Polycratico Ioan. Salesberiēsis sic ait. *Quis enim deorum ei parcat à quo se deceptum intelligit? Quis non irruat in eum qui aureos Iouis oculos eruit aut argento gemmísque sublatis vestem nititur excœcare? Quis de Martis capite adamantinum lumen impunè temerariis effodit vnguibus?* Ex eodē loco Martis adamantinos oculos fuisse, coniicio. Præterea notandum quod ait vestem excœcare. Argentũ, gemmæ, pretiosi lapilli vestimenta velut quibusdã luminibus & oculis illustrant: Itaque qui ex veste gemmas & radiãtes Smaragdos aufert, hunc quasi excœcare videtur. Porro à quibusdam

Aurei Iouis oculi & Martis adamantini.

vestem excœcare.

non ſatis intelligi video quid ſit apud Mamertinum in Paneg. Iuliano dicto *Statarium prandium & caſtrenſes cibi.* Statarium prandium eſt, quod milites ſtantes non decumbentes more veterum ſumerent. Ammianus Marcellinus de eod. Iuliano. *per varios autem procinctus, ſtans interdum more militiæ cibum breuem vilemque ſumere viſebatur.* Liuius lib. XXXV. *Citatoſque ſingulos iureiurando adegit, niſi quibus morbus cauſa erit, non aliter quam ſtantes cibum potumque, quoad ſtipendia facerent capturos eſſe.* Marcus Florus ſiue Poſthumius Iunior decl. III. *Cum alij excubent armati alij clauſtra portarum tueantur, alii vallum foſſaſque ſcutis innixi cingant, cibum ipſum ſtantes capiant, Tribunus inter ſcorta volutabitur.*

Statariū prandiū.

Frequens mentio apud Ammianum Marcellinum de ſtatariis pugnis, ego aliquando mediocres interpretabar vt Ennius ſtatariam, mediocrem formam. Malo ſtatarias pugnas intelligi à quibus equitatus abeſſet: ſic enim acies ſtataria accipitur. Vide Turnebum quid ſint *ſtatariæ Comediæ, Quid ſtatarii actores.* Cibi vero caſtrenſes ſunt laridum, caſeus poſca. Ælius Spartianus in Hadriano. *Cibis* (inquit)

Statariæ pugnæ.

etiam castrensibus in propatulo libenter vtens hoc est larido, caseo, posca exemplo Scipionis Aemiliani & adoptatoris sui Traiani. Sic enim lego non auctoris, forte hæc verba ex glossa in textum irrepsere vt pleraque alia. Addo ex I. C torum libris salgama & buccellatum. Preterea in iure nostro dubitari audio quid sint capita veluti cum iubetur vt comes Phrigiæ Pacatianæ vtriusque magistratus annonas & capita habeat. Capita soleo interpretari pabula iumentorum. Sic enim Ammianus Marcell. lib xxij. *Interrogatus tamen ille quid haberet ex arte compendij, vicenas diurnas respondit annonas, totidemque pabula iumentorum, (Quæ vulgo dictitant capita) & annuum stipendium graue &c.* Itaque Sidonius Apollinaris cúm tria capita fisco deberet, horum remedium postulat ab Imperatore Maioriano per Epigramma car. xiij.

Cibi castrenses.

Capita.

Lestrygones nos esse puta monstrumque tributum.
Hic capita vt viuam tu mihi tolle tria.

Quod illud lectionis monstrum? legendum est *Geryones nos esse puta*, , rectè il-

in formulis Caſſiodori eſt, cuius munimina Italiæ & clauſtra prouinciarum demandata ſunt. *Rhetiæ enim ſunt munimina Italiæ & clauſtra prouinciæ.* *Dux Rhetiarum.*

Dies albo vellere conditus. Virginum Deo dicatarum pulla veſtis, coniuncta fila, nubentes oliua coronati, dextras iungere, additum auctoris ſalaciſsimum carmen.

CAP. XX.

LECTOR faueto lingua, hoc capite bona verba dicturi ſumus. Sermo erit de re Nuptiali, nullus aptior & commodior inſtitui poteſt: Iam enim mihi ſunt ſignatæ tabulæ, dictum eſt fœliciter, & mihi libellus Venerius datus eſt. Antiqui exiſtimabant Parcas, nuptiarum dies albo vellere condere. Papinius Statius primo Syluar.

Ergo dies aderat Parcarum conditus albo
Vellere, quo stellæ violantillaque professus
Clamaretur Hymen.

Dies conditus albo vellere.

Sidonius Apolinaris in Epithalamio Polemij & Arancolæ.

Prosper connubio dies corruscat,
Quem Clotho niueis benigna pensis,
Albus quem picei lapillus Indi
Quem pacis simul arbor & iuuentæ
Aeternumque virens oliua signat.

Alba toga.

Ex hoc coniicio veteres hanc dicendi formulam vsurpasse de his diebus, qui lętitiæ & oblectationis essent pleni. Togas albas in lætitia publica, vt ex Romanorum libris didici, Senatores sumebant & in his epulabantur. Idcirco ab eodem Statio Atropos dicitur alba. Syl. 4.

Atropos alba.

His senium longæque decus virtutis & alba
Atropos & patrius lauro promisit Apollo.

Furtiuarum vestiũ puella.

Hinc ego puto virgines quæ olim castitatem profiterentur, nigras vestes sumpsisse, & ideo à D. Hieronimo furuarum vestium puella dicitur, de vitando suspecto matrimonio. *Sin autem sola iueris* (in-

quit) *quod & magis existimo vtique inter seruos adolescentes, inter maritatas fœminas atque nupturas, inter lasciuas puellas & comatos calamistratosque iuuenes furuarum vestium puella gradieris*. Idem paulò post. *Vestis ipsa vilis & pulla animi tacentis inditium, &c.* Poetæ quoque eorum fila siue stamina fatales sorores coniungere solitas esse dicebant, qui connubio iungerentur Sidonius in fine huius Epith. *Nubentium stamina coniuncta.*

Probat Atropos omen

Fuluaque concordes iunxerunt fila sorores.

Nec frustrà oliuæ facit mentionem. Oliua enim coronabantur nubentes. Arbor illa pacis & iuuentę signum est. Hinc illud ipsius.

Tum diua comas viridantis oliuæ

Pace ligat, nectit dextras ac fœdera mandat.

Solebant preterea dextræ iungi quod erat signum concordiæ. Patruus etiam vel qui sanguine propior erat iungebat & sponsorum manus tenebat. Trebellius Pollio in Galieno. *Nam cùm fratrum suorum filios iungeret omnes Poetæ Græci Latinique Epithalamia dixissent, id per dies plurimos cum ille manus sponsorum teneret vt quidam dicunt septus ita dixisse fertur*. Illa Carmina *Oliua coronati nubentes.* *Patrui siue proximiores agnati manus sponsorum tenebant.*

quę Gallienus dixit desiderabantur. Sed ea cum Petroni fragmentis restituit, flos amicorum meorum & elegantissimi vir ingenij cl. Binetus Bellouacus. Quoniam sermo est de his rebus quas nubentes optant, hoc loco faciam locum his versibus, quos aduersus carmen illud Apulei condidi, quod meus ille Binetus luci reddidit, quosque tibi (Iac. Cortini altera mei pars) sacros feci. Sic Apuleius.

Amare liceat si potiri non licet,
Fruantur alij: non moror non sum inuidus,
Nam sese excruciat qui beatis inuidet.
Quos Venus amauit facit amoris compotes
Nobis Cupido velle dat, posse abnegat.
Olij purpurea delibantes oscula
Clemente morsu rosea labella vellicent
Malas odorent ore & ingenuas genas,
Et pupularum nitidas geminas gemmulas,
Quin & cum tenera membra molli lectulo.
Cum pectora vna adhaerent Veneris glutino
Libido cum lascivia instincto suscitet,
Sinuent ad Veneris cursum fœmina, fœmina
Inter gannitus & subantis voculas,

Lego libido cum lasciua ignem intus excitat.

Carpant papillas atque complexus intiment,
Arentque sulcos molles aruo Venerio
Thyrsumque pangant hortulo in Cupidinis
Dum crebros ictus conniuente lumine
Trepidante cursu Venere & anima fessula
Eiaculent tepidum rorem niueis laticibus
Hæc illi faciant queis Venus non inuidet
At nobis casso saltem delectamine,
Amare liceat si poteri non licet.
Sic nos contrà.

Nefas amare, si potiri non licet.
Quid solus est amor, nisi votum impotēs,
Nolens voluntas, ardor expers ignium,
Eiusque pœna cui negatum iam frui?
Qui amat fruatur, hoc Venus, hoc vult
Amor.
Cupido posse cui negat, velle abnegat.
Res illa amore constat & potentia:
Et velle crux est, nî simul vires sient,
Et posse crux est, nî voluntas vrgueat.
Olli ergô amēt qui in lectulo cū virgine
Mollicubantes, membra teneris implicant
Nodis calentia, & procaci palmula

In hoc omine desino. Tu mihi forsitam bonam mentem optabis, (Lector) Ex cuius ore fluxit tàm lasciuum poema. Sed volo te scire (quod de se Plinius, Catullus, Ausonius) mihi lasciuam esse paginam, vitam probam: Reliquos libros expecta, cùm aliquis Deus mihi otia fecerit.

FINIS.

INDEX CAPITVM LIBRI PRIMI.

CAPVT PRIMVM.

INDEX CAP. LIB. II.

CAP.

FINIS INDICIS

IAC. DVRANTIVS CASELLIVS LECTORI.

MVlta prætermitto (Lector) quæ aciem meam, & illam styli mei partem effugerunt, quæ delet. Vna litura forsitam opus erat, qua ille liber penitùs induceretur, at id fata noluerunt. Interim volo te scire menda etiam nonnulla extare in quibusdam libris, quibus dùm sub prælo essent, adesse non potui, ea tu noscas simul & ignoscas velim. Habes duos Variarum mearum commentarios, in quibus tentaui, vt in antiquis rebus explicandis nihil nisi nouum & recens afferrem, vtrùm id assecutus sim, erit tuiiudicij, mei planè fuit & animi & voti. Erunt fortè nonnulla quæ tu alibi vel notata vel explicata inuenies, quid enim non inuenies? cum eosdem auctores præ manibus habeamus, nec fieri possit vt qui in eorun-

dem auctorum lectione versantur, sicut qui eandem insistunt viam, ingenio simul & iudicio non concurrant? Alieni ego laboris gloriam optaui nunquam, nec ita diffidenti animo fui, vt mihi riuulum quæsierim, qui me ad mare, vel digitum, qui me ad ipsum fontem perduceret. Quicquid scripsi, ex ipso mari, ex ipso purissimo ingenuoque gurgite hausi, exscripsi. Hoc volebam nescius ne esses. Plura dicturus eram. Sed siue doctus, siue indoctus sis, plura quàm oportebat dixi.

Vale & nobis faue.

MENDA.

Fol. 4. pag. 2. vox Gallis abundat, expungenda est. fol. 7. delitiarum &c. Et in locum illic prodigiosus, reponendum illic prodigiosius fol. 8. Ad Eustochium non ad Eusta. Bassa non Massa fol. 12. supplicio, non suplicio fol. 20. fidelius fol. 21. Antiquo non Cautiquo fol. 26. declarari non declararique fol. 31. pag. sortiantur non sortiatur fol. 34. euecti, non euceti fol. 35. huiusmodi, non huiusmodique fol. 50. pag. 2. digeßi, non degeßi fol. 51. pag. 2. Leucadis saltum, non Leucatem, quamuis etiam vtroque modo dici poßit fol. 53. pag. 2. Ex quibus qui, non si, fol. 54. cum iniịrent duellum, non iniịret &c. fol. 60. Antiquus non Antiquitus fol. 62. parentet, non parentis. fol. 63. pag. 2. iniecere, non inijcere, fol. 70. iure consultum, non factum prima linea fol. 78. in adit. Erucas non Trucas fol. 87. lin. 23. mendicißimum, non mendacißimum. Sic enim in M.S.

EXTRAIT DV PRIVILEGE DV ROY.

PAR grace & priuilege du Roy est permis à Thomas Perier marchant Libraire à Paris d'imprimer ou faire imprimer vendre & debiter vn liure intitulé Iacobi Durantii Casellii I.C. Variarum libri duo. *Et faict defences ledict seigneur à tous libraires ou Imprimeurs de quelque estat & qualité ou condition qu'ils soient d'imprimer ou faire imprimer & vendre ou debiter aucuns desdits liures sinon de l'impreßion dudit Perier & de son consentement durant le terme de neuf ans, à compter du iour que le present liure sera premierement acheué d'imprimer, & ce sur peine de confiscation desdits liures & d'amende arbitraire comme plus à plein est contenu au priuilege. Donné à Paris ce dixneufiesme iour de Iuin en l'an de grace mil cinq cens quatre vingt & deux, & de nostre regne le neufiesme.*

De par le Roy en son Conseil.

RAFFIN.